

Verkiezingsprogramma gemeenteraadsverkiezingen 2018

Permanente programmacommissie D66 Enschede:
Vic van Dijk, David Otten, Piet Brouwer, Iris Rutjes,
Mustafa Altun, Nik Huisintveld, Gertjan Tillema en Floris Fokkinga

14 september 2017

Alles uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en waar ook ter wereld worden uitgedragen. Dit verkiezingsprogramma van D66 Enschede voor de gemeenteraadsverkiezingen 2018 is vastgesteld door de leden van D66 Enschede in de algemene afdelingsvergadering (AAV) op 14 september 2017.

Vormgeving: Vic van Dijk

Zetwerk: L^AT_EX, L^YX en microtype

“Wie kakelen wil, moet eieren leggen”

1 Voorwoord

Dit is het verkiezingsprogramma van D66 Enschede voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2018. De permanente programmacommissie (PPC) heeft een concept-versie van dit programma geschreven. Op 14 september 2017 is dit programma door de leden van D66 Enschede vastgesteld in de algemene afdelingsvergadering (AAV).

Inhoudsopgave

1	Voorwoord	5
2	Inleiding	7
3	Overkoepelende visie	9
4	Onderwijs	12
5	Zorg en welzijn	20
6	Klimaat & Energie	28
7	Economie, ondernemerschap en innovatie	31
8	Werk en inkomen	40
9	Bestuurlijke vernieuwing	46
10	Gemeentefinanciën	55
11	Diversiteit	59
12	Veiligheid	61
13	Leefomgeving	68
14	Mobiliteit	73
15	Natuur en buitengebied	80
16	Ruimtelijke ontwikkeling om te wonen, werken en leven	82
17	Kunst & cultuur	87
18	Sport	93

2 Inleiding

Dit verkiezingsprogramma is de basis van het antwoord van D66 Enschede op de trends en ontwikkelingen die op onze stad afkomen. Enschede is onderdeel van de regio Twente, provincie Overijssel, Nederland en de Europese Unie. Daarmee zijn we een stad in een steeds kleiner wordende wereld.

Rond 2020 slaat de bevolkingsopbouw in Nederland om, dan zijn er meer ouderen (ouder dan 65 jaar) dan jongeren (jonger dan 20 jaar) en die vergrijzing zet door. Het is nog de vraag of Enschede krimpt of groeit op de lange termijn. Wel zeker is dat het aantal huishoudens zal groeien omdat steeds meer mensen alleen wonen.

De wereld verandert en D66 wil dat Enschede op een goede manier meeverandert. Technologische ontwikkelingen hebben misschien wel sneller dan ooit gevolgen voor het dagelijks leven van mensen. Internet brengt winkelgemak met zich mee, en in het straatbeeld verdwijnen een heleboel fysieke winkels. Robotisering en automatisering maken dat het werk voor mensen verandert. Taken worden mensen uit handen genomen, de banen uit het midden van de arbeidsmarkt vallen weg. Het korte antwoord van D66 is “veerkracht door scholing” en het lange antwoord kunt u lezen in dit programma.

We zien niet alleen inkomensongelijkheid, maar ook grote verschillen in gezondheid van de inwoners van Enschede naar opleidingsniveau. D66 wil mensen kans op een betere gezondheid bieden. Dat doen we met een gezonde groene leefomgeving, veel aandacht voor sport en voorlichting over gezond leven van school tot verzorgingshuis.

Een groeiende groep mensen heeft last van perspectiefongelijkheid. Dat is het continu onzeker zijn over het doorgaan van een baan of inkomen en zo niet verzekerd kunnen zijn van stabiliteit op de lange termijn. Dat leidt dus tot bestaansonzekerheid voor mensen. We weten dat onzekerheid het gedrag van mensen beïnvloedt, en dat kan dan tot meer armoede en schulden leiden. D66 bouwt aan een vangnet en een economie met meer zekerheden.

Als we niets doen kunnen de wereldwijde ontwikkelingen maatschappelijke ongelijkheid in Enschede vergroten. Het klimaatprobleem en de uitputting van de aarde nopen ons tot een overgang naar een circulaire economie zonder uitstoot van broeikasgassen. Deze overgang vergt veel inzet van alle inwoners van Enschede om te zorgen dat de inwoners hier zo min mogelijk pijn van hebben. Vooral voor de mensen aan de onderkant van de samenleving is dit erg belangrijk. Zij zijn immers de eersten die hogere fossiele-energieprijzen en de gevolgen van opwarming niet kunnen betalen. Iets vergelijkbaars is nu al te zien in Enschede. Mensen die veel ongescheiden afval aanbieden betalen meer dan mensen die hun afval minimaliseren en sorteren. Met dit diftarsysteem hebben we een eerste kleine stap naar een circulaire economie gezet. Op deze duurzame weg blijven we de inzet en overtuiging van alle 158 000

inwoners nodig hebben.

De leefwereld van mensen is de afgelopen jaren flink complex geworden. Organisaties en bedrijven zijn sterk vergroot en hebben de menselijke maat veelal verloren. We zien nu dat dit wrijving oplevert. Bijvoorbeeld een willekeurige ‘klantenservice’ die niet meer in staat blijkt simpele problemen van inwoners snel op te lossen. D66 pleit voor het terugbrengen van de menselijke maat.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat het vertrouwen van mensen in organisaties en instituties is gedaald. Het is niet vreemd dat mensen zich terugtrekken op hun eigen eiland met gelijkgestemden, al dan niet gefaciliteerd door digitale platformen als Twitter, Facebook, Instagram, weblogs, Tinder, Grindr, etc. Mensen komen dan slechts in aanraking met een specifiek deel van de samenleving. Fictie wordt een ‘alternatief’ feit, een discussie in dezelfde kamer vindt plaats in parallelle universa. Wordt de samenleving dan een apartleving? D66 is voorstander van vrije keuze en individualisering, maar wil ook bouwen aan een veerkrachtige samenleving. Daarom gaat D66 voor meer verbinding binnen de samenleving. Ook omdat we een stijgende trend van eenzaamheid zien.

Ondertussen ontstaat een schaduwwereld van criminaliteit die niet direct zichtbaar is. Maar die schaduwwereld is wel onderdeel van onze woonwijken en kan daarmee onze samenleving vergiftigen en ondermijnen. Hoe moeilijk en vervelend ook, we moeten vanwege de mogelijk grote gevolgen alert zijn op deze schaduwwereld.

De sociaal-liberale antwoorden van D66 op deze en nog meer uitdagingen vindt u in dit verkiezingsprogramma. Wij beseffen ons dat dit nog maar het begin is van de reis die we samen gaan maken.

Vic van Dijk, voorzitter PPC D66 Enschede

3 Overkoepelende visie

De uitgangspunten van D66 zijn vastgelegd in vijf *richtingwijzers*. Deze geven richting aan het denken en de ideevorming binnen de partij, maar hebben niet de status van dogmatische waarheden. Ze gelden net zo goed voor de landelijke als voor de regionale en lokale politiek in Enschede.

3.1 Vertrouw op de eigen kracht van mensen

Wij vertrouwen op de eigen kracht en ontwikkeling van mensen. Daarom zien we de toekomst met optimisme tegemoet. Mensen zijn zo creatief dat ze steeds opnieuw zelf oplossingen vinden. Wij willen dat de overheid deze kracht, vindingrijkheid en creativiteit van mensen actief ondersteunt en ruimte geeft. De sleutel voor verandering ligt bij mensen zelf en wij willen dat de overheid(sorganisatie) daarbij aansluit. Een uitdagende, uitnodigend overheid dus. Wat mensen voor zichzelf en anderen kunnen doen is veel belangrijker en effectiever dan wat de overheid kan doen.

3.2 Streef naar een duurzame en harmonieuze samenleving

Wij willen de wereld om ons heen tegemoet treden met respect en mededogen. Dat geldt voor de mensen om ons heen en voor onze omgeving. De aarde is niet van ons en dus geen gebruiksartikel. We willen stoppen met het uitputten en vervuilen van onze leefomgeving. We willen dat in de discussie over natuur en milieu niet het behoud, maar de aantasting van natuur en milieu beargumenteerd wordt. Als aantasting toch onvermijdelijk is, is compensatie in beginsel noodzakelijk.

3.3 Denk en handel internationaal

Samenlevingen zijn op steeds meer verschillende manieren met elkaar verbonden. Wij staan open voor de gehele wereld en sluiten niemand uit.

Bij alles wat we doen, vragen we ons steeds af welke effecten dat heeft op anderen in deze wereld. Wij onderkennen dat Europa steeds meer ons binnenland wordt. Internationale samenwerking en economische vooruitgang zijn de sleutels naar een wereld met minder

oorlog en conflicten. Daarbij handelen wij steeds pragmatisch, nuchter en op basis van feiten. We handelen op het best denkbare schaalniveau: op zo klein mogelijke schaal als mogelijk en op zo groot mogelijke schaal als nodig om duurzame effecten te bereiken.

3.4 Beloon prestatie en deel de welvaart

Mensen zijn niet gelijk, wél gelijkwaardig. Mensen zijn verschillend en wij willen dat de overheid ruimte laat voor die verschillen. Wij streven naar economische zelfstandigheid voor zoveel mogelijk mensen en vinden dat mensen die uitmuntend presteren daarvoor een beloning verdienen. Wij willen een dynamische, open samenleving waarin iedereen de ruimte krijgt om zijn eigen beslissingen te nemen en iedereen zich op zijn eigen manier kan ontwikkelen. Wij vinden het vanzelfsprekend om welvaart met elkaar te delen. We willen dat zoveel mogelijk mensen meedoen in het maatschappelijk en economisch proces, want daar worden we allemaal beter van. Voor mensen die zichzelf niet kunnen redden dragen we een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

3.5 Koester de grondrechten en gedeelde waarden

De fundamentele waarden van onze samenleving zijn vrijheid voor en gelijkwaardigheid van ieder mens, ongeacht opvattingen, geloof, seksuele geaardheid, gerichtheid of herkomst. Lichamelijke integriteit, geweldloze oplossing van belangenconflicten en een respectvol gehanteerde vrijheid van meningsvorming en -uiting, inclusief respect voor onze democratische rechtsstaat, zijn voor ons centrale waarden. Die waarden zijn universeel en zondermeer bovengeschied. Wij beschermen de grondrechten van onszelf en anderen.

3.6 Uitwerking van de vijf richtingwijzers

De beschreven vijf richtingwijzers zijn de bril waardoor D66 onze samenleving ziet. Dat betekent het volgende.

Wij vormen allemaal samen de samenleving. De samenleving is divers met allemaal verschillende mensen: oud, jong, blond, bruin, man, vrouw, slim, praktisch, homo, hetero, etc. D66 omarmt deze pluriforme samenleving. Voor iedereen is plek in onze samenleving, we zijn samen één in verscheidenheid.

D66 is sociaal-liberaal. Individuele personen moeten vrij kunnen zijn. Vrij, om hun hart te volgen en de keuzes te maken die zij willen maken. Vrijheid heeft natuurlijk wel een grens: je bent vrij tot waar je andermans vrijheid in de weg zit. Leven in vrijheid betekent niet alleen voor jezelf leven; D66 staat voor vrijheid in verbondenheid.

D66 gaat uit van de kracht van het individu. Alle individuen samen vormen zo een krachtige samenleving. Prestaties mogen beloond worden: een persoon die een risicovolle keuze

maakt en vervolgens veel succes heeft, mag genieten van dat succes. Andersom, iemand die de pech heeft minder keuzemogelijkheden te hebben, helpen we als samenleving aan gelijke kansen. Dan heeft iedereen vanuit dezelfde minimale uitgangspositie gelijke mogelijkheden om keuzes te maken.

Gelijke kansen bieden betekent dat twee verschillende uitkomsten rechtvaardig zijn zolang die mensen dezelfde kansen hebben gehad. Mensen zijn niet gelijk maar wel gelijkwaardig. Een kwetsbaar persoon moeten we helpen naar het niveau van gelijke kansen. We realiseren ons dat niet iedereen zit te wachten op het maken van eigen keuzes of daar simpelweg niet toe in staat is. Dan helpen we mensen een keuze te maken door bijvoorbeeld een standaardkeuze te introduceren. Daarbij stelt D66 het leren voorop. Wij geloven in de kracht van onderwijs om mensen succesvolle keuzes te laten maken.

D66 mag het individu voorop stellen, samenleven doe je niet alleen. Vroeger was de Nederlandse samenleving in robuuste zuilen georganiseerd, tegenwoordig ontstaan overal nieuwe verbanden van individuen die samen een project of verantwoordelijkheid op zich nemen. Denk bijvoorbeeld aan de vele corporaties die worden opgericht, of bijvoorbeeld aan de voetbalclub die uit zichzelf sociaal werk op zich neemt. Ook dat is de kracht van het individu, maar dan gebundeld tot een groepsinspanning. Eenieder kan meebeslissen in de democratische samenleving. Gekozen volksvertegenwoordigers luisteren naar iedereen en laten zich leiden door het algemene, gedeelde belang.

De overheid moet dienstbaar zijn, en niet groter dan nodig om mensen in hun kracht te zetten. Immers, D66 gelooft in de kracht van het individu. Dus de overheid doet geen dingen die het individu of een groep mensen even goed of beter zelf kunnen regelen.

De overheid stelt zich transparant op en staat voor het algemeen belang. Overheidsoptreden moet altijd gelegitimeerd zijn.

D66 kiest voor de toekomst, kijkt verder dan de korte termijn. D66 neemt duurzame beslissingen, die toekomstvast zijn.

4 Onderwijs

Onderwijs is de belangrijkste aanjager van kansengelijkheid en persoonlijke ontwikkeling. We willen dat iedereen kansen krijgt voor zijn toekomst, ongeacht zijn afkomst. Goed onderwijs leidt tot gelijke kansen en voorkomt dat kinderen de dupe worden van verschillen in afkomst of milieu. Onderwijs is bovendien essentieel voor het ontwikkelen van sociale vaardigheden en mondige mensen en voor het bevorderen van verbinding en dialoog. Onderwijs kan daarmee ook een antwoord zijn op de groeiende tweedeling. Dat begint dicht bij huis, op de basisschool en op het voortgezet onderwijs. Daar wordt de basis gelegd. Daarom maakt D66 zich hard voor het beste onderwijs met eerlijke kansen voor iedereen, ook in Enschede.

4.1 De gemeente scheidt de randvoorwaarden voor beter onderwijs

D66 staat voor een goede kwaliteit van onderwijs en geeft prioriteit aan de ontwikkeling van jonge mensen. Investeren in jeugd is bouwen aan een duurzaam goede toekomst. Dáár ligt de brede verantwoordelijkheid van de gemeente als het gaat over onderwijs. De schoolbesturen zijn eerstverantwoordelijk, maar de gemeente is medeverantwoordelijk over de hele lijn, en misschien wel het meest voor de jongste groepen.

D66 wil dat alle leerlingen worden gestimuleerd het beste uit zichzelf te halen. Daarvoor is aandacht nodig; voor leerlingen die moeite hebben om mee te komen, maar ook voor leerlingen die een extra uitdaging kunnen gebruiken. We willen dat er behalve voor cognitieve vaardigheden ook aandacht is voor lichaamsbeweging, de sociale ontwikkeling van het kind, en eventuele problemen thuis. De gemeente kan, behalve door de uitvoering van haar wettelijke onderwijstaken en -bevoegdheden, het verschil maken voor kinderen door informeel haar invloed te gebruiken.

4.1.1 Wettelijke taken en bevoegdheden

- Met de Lokale Educatieve Agenda (LEA) wil D66 zoveel mogelijk de scholen één totaalbedrag geven en daarover meerjarige prestatieafspraken met de scholen maken. Hierdoor kunnen scholen zelf beslissen hoe het geld het beste besteed kan worden, zonder al te veel administratieve rompslomp.
- D66 wil een prettige leeromgeving voor alle kinderen. De gemeente Enschede is verantwoordelijk voor de huisvesting voor nieuwbouw en kan voorwaarden verbinden

aan subsidies voor renovatie van bestaande schoolgebouwen. D66 wil dat scholen duurzaam zijn, multifunctioneel (integrale kindcentra) en een prettig en gezond binnenklimaat hebben.

- D66 wil dat ouders en onderwijsvernieuwers de ruimte krijgen voor een school op basis van een andere dan de klassieke richtingen. Kwaliteit staat altijd voorop. Daarom willen we vooraf toetsen of de oprichters eerder betrokken zijn geweest bij een onderwijsinstelling die op last van de inspectie is gesloten. Dat kan ook betekenen dat scholen met weinig leerlingen samenwerken of samengaan met een andere school; de pedagogische of levensbeschouwelijke grondslag mag dan niet in de weg staan. Een tussenvorm is het gezamenlijk huisvesten van scholen in één gebouw als dit redelijkerwijs mogelijk is. Daarbij heeft dit als voordeel dat verschillende mensen elkaar ontmoeten. Dit leggen we vast in het gemeentelijke Plan van Scholen.
- D66 wil dat alle jongeren met een diploma van school gaan. Zonder startkwalificatie lopen jongeren een groter risico op (jeugd)werkloosheid. Samen met scholen slaan we de handen ineen om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan. We houden een strakke verzuimregistratie bij, signaleren uitval tijdig en gaan spijbelen tegen. We willen dat de gemeente Enschede hier in het kader van de leerplichtwet beleid voor opstelt.
- D66 wil dat Enschede goed samenwerkt in de uitvoering van de leerplichtwet met andere gemeenten als een onderwijsinstelling, bijvoorbeeld een roc, in meerdere gemeenten is gevestigd. We voelen ons verantwoordelijk voor onze jongeren, niet alleen maar tot de gemeentegrens.
- D66 wil dat ouders met een kind met een lichamelijke of verstandelijke beperking dezelfde keuzevrijheid hebben voor de school van hun kind als andere ouders. Ook als dit gevolgen heeft voor de kosten die de gemeente Enschede maakt voor het leerlingenvervoer, als het kind door zijn beperking niet zelfstandig kan reizen.
- Op middelbare scholen en in het basisonderwijs moeten we intensieve samenwerking met partners in zorg, cultuur en sport blijven stimuleren. Jongeren bevinden zich in een cruciale leeftijd waarin zij zich ontplooiën tot jong volwassenen. Dit proces willen we zo voorspoedig mogelijk laten verlopen, een goede balans tussen educatie, ondersteuning en ontspanning draagt hieraan bij.
- D66 wil veel aandacht voor jongeren die dreigen uit te vallen. Dit moet gebeuren vanuit het integrale werken. Dus niet alleen vanuit de leerplichtambtenaar, maar ook vanuit het wijkteam en alle specialisten die een rol kunnen spelen in een specifiek geval. Preventie betaalt zich in het geval van jongeren dubbel en dwars uit. Daarom wil D66 in beeld brengen wat er nog nodig is en dit mogelijk maken.

4.1.2 Informele invloed

- D66 wil dat het college de hoofdlijnen en voorstellen voor onderwijs uit het collegeakkoord uitwerkt in een educatieve agenda. Op die manier kunnen raadsleden hun kaderstellende en controlerende taken goed uitoefenen.
- Het is belangrijk om in gesprek te blijven. D66 wil daarom het initiatief nemen om alle schoolbestuurders minstens een keer per jaar uit te nodigen voor een gesprek met de gemeenteraad, om direct van hen te horen waar ze tegenaan lopen en wat de gemeente Enschede beter kan doen om de scholen te faciliteren om het beste onderwijs te geven.
- Ook kan de wethouder onderwijs periodiek een inloopspreekuur voor leraren organiseren, om direct van hen te horen waar zij tegenaan lopen.
- D66 wil dat de gemeente Enschede haar invloed gebruikt om ervoor te zorgen dat alle ouders zoveel mogelijk vrijheid hebben in het kiezen van de school voor hun kind. Daarom willen we één aanmeldmoment voor alle basisscholen. De gemeente Enschede ondersteunt de basisscholen met het opzetten van dit systeem. Op die manier is de procedure transparant, is iedereen gelijk en kunnen we ons inspannen om alle ouders zoveel mogelijk tegemoet te komen.
- D66 wil nieuwe verbindingen ontwikkelen tussen onderwijs en jeugdzorg, om het ontstaan of escaleren van problemen zoals taalachterstand, schoolverzuim, pesten, schulden en een instabiele thuissituatie te voorkomen. Deze problemen beïnvloeden onder meer de leerprestaties van kinderen en jongeren. Professionals uit de jeugdzorg hebben de expertise om deze problemen op te lossen. De school is de aangewezen plek om kinderen te helpen; we halen jeugdzorg naar de school. D66 wil inzetten op preventie, bijvoorbeeld door een school met een moeilijke groep een door de gemeente Enschede gefinancierde pedagoog aan te bieden.
- D66 wil dat de gemeente Enschede ervoor zorgt dat er een goede samenwerking is met en tussen schoolbesturen, ondersteuners, jeugdteams en uiteraard ouders, om kinderen het beste onderwijs te geven. Samen met alle betrokkenen werkt de gemeente Enschede een ambitieuze onderwijsagenda uit met de juiste (financiële) prikkels voor beter onderwijs.
- D66 wil dat leraren en schoolleiders en -bestuurders ruimte krijgen om te werken aan beter onderwijs. De gemeente Enschede ondersteunt hen daarin en spreekt een beperkt aantal indicatoren af waar op wordt gemonitord.
- D66 verwacht een actieve rol van de gemeente Enschede in het samenbrengen van het onderwijsveld en mogelijke partners, zoals het bedrijfsleven en kennisinstellingen, bijvoorbeeld voor het ontwikkelen van zomer- en weekendscholen.

- D66 stimuleert zelfstandige scholen om zich aan te sluiten bij een scholengroep. Dit verkleint het risico op bestuurlijke of financiële wantoestanden.
- We verwelkomen in Enschede steeds meer expats, dat zijn werknemers afkomstig uit het buitenland. D66 ziet dat een deel van deze groep mensen niet van plan is om gedurende de gehele jeugd van hun kinderen in Nederland te blijven en vindt het daarom van belang dat deze kinderen naar een goede internationale school kunnen gaan.

4.2 De gemeente scheidt omstandigheden voor ideaal onderwijs

Het is niet de taak van de gemeente om te bepalen wat kwaliteit van onderwijs is of om er toezicht op te houden. Dat is de taak van de Onderwijsinspectie. De gemeente Enschede kan wel onderwijsinstellingen stimuleren om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren, juist waar deze tekortschiet. D66 heeft daar ideeën voor. Zo maken we werk van ons ideaal van gelijke kansen voor iedereen. Daar waar de keuzevrijheid van onderwijs in botsing komt met de onderwijskwaliteit, kiest D66 voor de kwaliteit van onderwijs voor iedereen.

- D66 wil dat de gemeente Enschede stimuleringsmaatregelen invoert voor scholen die door de Onderwijsinspectie zijn beoordeeld als “zwak” of “zeer zwak”. We maken hier ook middelen voor vrij. De leerlingen verdienen beter onderwijs. Bovendien is er een reëel risico dat de inspectie tot sluiting overgaat; een drama voor leerlingen en leerkrachten.
- D66 wil dat de gemeente Enschede afspraken maakt met scholen die dreigen af te glijden, om te voorkomen dat ze worden beoordeeld als “zwak” of “zeer zwak”. Dit zijn bij voorkeur inspanningsafspraken in plaats van resultaatafspraken; we willen motiveren in plaats van afrekenen en ook voorkomen dat de bureaucratische druk toeneemt.
- D66 wil dat de gemeente Enschede middelen vrijmaakt zodat het mogelijk is om zwakke scholen subsidie te verlenen, zodat zij kunnen investeren in bijscholing van leraren of bijzondere projecten kunnen aanbieden, bijvoorbeeld om taalachterstanden te bestrijden.
- D66 wil dat specifieke programma's, zoals plusklassen en honoursprogramma's, ruimschoots beschikbaar en toegankelijk zijn. Daar waar een kleine school deze niet kan aanbieden moet met scholen in de buurt en de gemeente Enschede gezocht worden naar oplossingen.
- D66 wil alle afspraken maken met niet alleen maar schoolbestuurders maar juist ook met de leraren. Het is erg belangrijk dat leraren een stem hebben. Uiteindelijk bepalen

zij de kwaliteit van het onderwijs. Bovendien kennen zij de problemen het beste. Afspraken kunnen betrekking hebben op schoolverzuim, schooluitval, slagingskans, pesten, doorstroom, taalachterstand, bewegingsonderwijs, etc.

- D66 vindt het belangrijk dat kinderen zich breed ontwikkelen. We willen aandacht voor cultuur, techniek, gezondheid en natuur. We willen daarnaast onze kinderen voorbereiden op de samenleving; met aandacht voor burgerschap, digitalisering en seksuele en culturele verschillen. Zolang deze zaken niet landelijk zijn geregeld, stimuleren we als gemeente scholen om dit zelf te organiseren, bijvoorbeeld door samenwerkingen te initiëren en budget te reserveren. Wel blijven de scholen aan het roer; het kan niet zo zijn dat de buitenwereld de scholen overlaadt met veel te veel zaken om in het volle lesprogramma te stoppen. De lokale onderwijsagenda speelt hier dan ook een rol in.
- Enschede ligt in Nederland, maar Duitsland is erg dichtbij: Enschede is de meest Duitse stad van Nederland. Daarom willen we onze kinderen vanaf de basisschool met de Duitse taal & cultuur kennis laten maken. Zo kunnen we ook deze barrière slechten en kunnen mensen zelf een toekomst kiezen in Duitsland en/of Nederland.

4.3 Passend onderwijs

Gedwongen thuiszitten is voor D66 nooit acceptabel. D66 is een voorstander van passend onderwijs waarbij elk kind een passende plek binnen het onderwijs krijgt. Het mag daarbij niet uitmaken of het kind hoogbegaafd is, of juist meer moeite heeft om mee te komen. Ieder kind verdient een eerlijke kans op onderwijs dat past bij zijn of haar capaciteiten. In de afgelopen raadsperiode is het passend onderwijs gedecentraliseerd naar gemeenten, die het uitvoeren in regionale samenwerkingsverbanden (gemeenschappelijke regelingen).

- D66 wil het passend onderwijs beter maken. Leerlingen moeten de aandacht krijgen die zij verdienen. We willen dan ook duidelijk krijgen hoe passend onderwijs in de klas uitpakt. Die ervaringen willen we teruggeven aan de beleidsmakers in Den Haag met daarbij suggesties voor beleidswijzigingen. Regionale samenwerkingsverbanden moeten transparant zijn. We gaan de toegenomen werkdruk voor leraren beperken. Ouders moeten weten waar ze aan toe zijn en niet van het kastje naar de muur worden gestuurd.
- D66 wil dat het passend onderwijs aansluit op de (jeugd)zorg. Ons uitgangspunt is dat het individuele kind de beste begeleiding krijgt. Hoe we gemeentelijke taken organiseren en financieren mag niet een belemmering zijn. Daarom gaan we slimme verbindingen maken tussen passend onderwijs en (jeugd)zorg.

4.4 Integrale kindcentra

D66 wil dat alle kinderen meedoen en zich breed ontwikkelen. D66 is daarom voorstander van integrale kindcentra (IKC's) die naast goed onderwijs ook kinderopvang, peuterspeelzalen, voorschoolse educatie, consultatiebureaus, opvoedondersteuning, buitenschoolse opvang, sport en cultuur en welzijnsinstellingen bieden.

Een dergelijk integraal kindcentrum is een voorziening voor kinderen van 0–13 jaar onder één directeur. De doorgaande lijn van één pedagogisch-didactische visie brengt rust en kwaliteit voor ouders en kind. Integrale kindcentra zijn flexibel in te richten, afhankelijk van de wijk of de behoefte van de bijbehorende basisschool.

Door dit brede aanbod kan de school beter inspelen op de individuele behoeften van een kind, talenten stimuleren en eventuele achterstanden tijdig signaleren. Bovendien kan een dergelijke school zich ontwikkelen tot ontmoetingsplaats in de buurt, waarop kinderen en ouders bij diverse activiteiten op school bij elkaar komen. Dat maakt het voor ouders ook eenvoudiger om werk en de zorg voor hun kinderen te combineren.

- Daarom wil D66 schoolbesturen stimuleren om bestaande scholen uit te bouwen tot integrale kindcentra. Op de eerste plaats fysiek, door het financieren van nieuwe schoolgebouwen waaraan eisen worden gesteld rond multifunctionaliteit. Daarnaast door het ondersteunen van huiswerkbegeleiding, zomer- en weekendscholen, stichtingen die zich richten op ouderbetrokkenheid, vroeg- en voorschoolse educatie, jeugdzorg op school, etc.
- D66 wil dat vroeg- en voorschoolse educatie voor alle kinderen vergoed wordt, in plaats van alleen voor kinderen van ouders die werken, want op die manier lopen kinderen van ouders die niet werken al vroeg achterstanden op. Bovendien: ieder kind heeft het recht om zich vanaf jonge leeftijd te ontwikkelen. D66 wil daarom, als dit landelijk niet wordt geregeld, hier gemeentelijk budget voor vrijmaken.
- Op dit moment ervaren ouders veel problemen met de huidige schoolschema's, doordat kinderen tussen de middag thuis moeten eten of op woensdagmiddag vrij zijn. Scholen voor kinderen van twee tot twaalf jaar met brede openingstijden en een divers dagarrangement met cultuur en sport maken een einde aan het gesleep met kinderen. Door ruimte te bieden voor ruimere openingstijden van huisartsenpraktijken, gemeentehuizen, winkels en consultatiebureaus maken we het combineren van werk en ouderschap een stukje simpeler.

4.5 Aansluiting op de arbeidsmarkt

Het mbo is beroepsonderwijs, waar leerlingen voor een vak worden opgeleid. Het is daarom onwenselijk dat leerlingen worden opgeleid voor beroepen waar nauwelijks of geen werkge-

legenheid in is. Landelijk maakt D66 zich er hard voor om het aantal opleidingen zonder aansluiting op de arbeidsmarkt terug te dringen, maar ook de gemeente heeft een taak.

- D66 wil dat de gemeente Enschede prognoses over economie en arbeidsmarkt deelt met relevante onderwijsinstellingen, zodat zij leerlingen beter kunnen voorlichten. Liefst worden baankansen met een bijsluiters duidelijk gemaakt aan toekomstige leerlingen. Nu gebeurt dit al bij ROC-opleidingen, maar we moeten kijken of dit effectief is om te doen voor alle leerlingen uit Enschede die een opleidingskeuze gaan maken.
- D66 wil dat de gemeente Enschede actiever samenwerkt met scholen voor goede voorlichting aan scholieren over baankansen van opleidingen.
- Naast het faciliteren van huisvesting kan de gemeente Enschede een makelaarspositie innemen bij het intensiveren van contacten tussen onderwijs, relevante instellingen en arbeidsmarkt.
- D66 wil dat mkb-ondernemers in de regio de kans krijgen om invloed te hebben op de curriculumontwikkeling van ROC's en het vmbo. Zij weten immers uit de praktijk waar de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt kan worden verbeterd.
- Op het ROC worden, naast de interne zorgstructuur, schoolmaatschappelijk werk, leerplicht en het jongerenloket voor informatie over de arbeidsmarkt zo dicht mogelijk bij het onderwijs georganiseerd. Bij voorkeur zijn genoemde functies fysiek aanwezig op een ROC.
- D66 wil meer aandacht voor techniek op scholen omdat dit een kansrijke sector is en omdat Twente een technische regio is.
- De gemeente Enschede kan projecten faciliteren en stimuleren die kinderen in aanraking brengt met talen en dialecten zoals Duits, Engels, Twents en Nedersaksisch. Dit met het oog op de internationale grensoverschrijdende arbeidsmarkt die de kinderen later zullen betreden.

4.6 Kansen voor vluchtelingen

Nederland heeft de afgelopen jaren een groot aantal vluchtelingen opgevangen. Zowel voor henzelf als voor de samenleving is het van belang dat zij zo snel mogelijk de taal leren en over een startkwalificatie beschikken. De taal spreken en meedoen op de arbeidsmarkt is van groot belang om mee te doen in de samenleving.

- Daarom wil D66 specifieke aandacht voor statushouders en samen met scholen, ROC's en hogescholen onderwijs op maat aanbieden voor deze groep.

- Ook vluchtelingen die nog geen status hebben, moeten wat D66 betreft zo snel mogelijk Nederlands leren. Desnoods springt de gemeente Enschede financieel bij, als de middelen vanuit het Rijk hiervoor niet toereikend zijn. Zij verdienen een kans, en wij zitten niet te wachten op mensen die niet mee kunnen komen in de samenleving omdat ze geen Nederlands spreken. Bovendien kunnen we op deze manier voorkomen dat nieuwkomers in de bijstand belanden.

5 Zorg en welzijn

D66 stelt de mens centraal. D66 staat voor een zorgstelsel dat uitgaat van de kwaliteit van leven van mensen en het meedoen aan de samenleving. “Wie ben je, wat kun je en wie is voor jou belangrijk?” zijn hierbij de hoofdvragen. Wij willen de zorg wijkgericht aanbieden, dicht bij de mensen thuis.

D66 wil mensen gelijke kansen bieden. Zorg helpt om mensen op een functioneel gelijkwaardig niveau te krijgen. Hierbij gaat D66 uit van wat mensen wél kunnen, in plaats van wat ze níét kunnen. Ieder mens heeft zijn of haar wensen, behoeften, en eventuele beperkingen.

D66 wil zorg van goede kwaliteit, die voor iedereen toegankelijk blijft. Samen houden we zorg betaalbaar en samen zorgen wij voor welzijn, zodat jong en oud mee kunnen blijven doen in de samenleving.

We willen aandacht geven aan de grote gezondheidsverschillen tussen groepen mensen. Waarom zijn die verschillen er en kunnen we de oorzaken van een mindere gezondheid bij bepaalde groepen wegnemen? We doen een beroep op de veerkracht van de samenleving, we willen dat sterke mensen zwakke mensen helpen. Zorg wordt niet gedaan door een aparte organisatie met het etiket “overheid”, nee “de overheid” dat zijn wij allemaal samen.

In een tijd van veranderingen zetten wij nu in op stabiliteit op de zorgmarkt zodat de zorg-professional goed weet waar deze aan toe is. Wij vertrouwen op de kracht van professional en vrijwilliger en willen hen de ruimte bieden om hun werk te doen. Tegelijkertijd willen we verbeteringen in de zorg niet in de weg staan. D66 wil ruimte voor experimenten binnen het systeem. Daarom doseren we veranderingen en vieren we successen met iedereen.

5.1 Zorg

Het langetermijndoel van alle publieke voorzieningen in de zorg is mensen mee te laten doen aan de samenleving. Voor veel mensen is het doel (weer) te kunnen werken om zo mee te doen aan de samenleving, maar er zijn natuurlijk ook veel andere manieren. D66 ziet graag dat iedereen vanuit zijn eigen gekozen rol en binnen de persoonlijke mogelijkheden meedoet. Dit overkoepelende doel “meedoen aan de samenleving” maakt ook meteen de noodzaak van een integrale aanpak duidelijk. Immers, voor het domein werk en inkomen is dit ook het doel. Daarom is het belangrijk dat over de verschillende domeinen heen wordt samengewerkt om dit einddoel te behalen.

Het is overduidelijk dat het zorgsysteem van voor de decentralisaties niet langer verder kon in Nederland en Enschede, dit werd onbetaalbaar. Ook duidelijk was dat niet iedereen

goed in dit oude systeem paste. Daarom zijn de decentralisaties landelijk doorgevoerd en dit moet leiden tot transitie en transformatie.

D66 wil dat transitie en transformatie de komende jaren de kans krijgen hun toegevoegde waarde te laten zien. Wij waren en zijn voorstanders van de decentralisaties, omdat dit de mogelijkheid voor maatwerk en een integrale aanpak biedt.

Het gaat erom dat de zorg functioneel voor iedereen hetzelfde is, met inachtneming van ieders specifieke omstandigheden en wensen. Waar een traplift voor de één de beste oplossing is om zich door huis te kunnen bewegen, is gelijkvloers gaan wonen voor een ander het beste. Maatwerk dus, maatwerk betekent dat de gemeente iemand geeft wat hij of zij nodig heeft in zijn of haar eigen persoonlijke situatie. Dat kan dus goed betekenen dat mensen die lijden aan dezelfde aandoening niet exact hetzelfde krijgen aan ondersteuning. We geven niet meer in alle gevallen hetzelfde aantal uren huishoudelijke ondersteuning. Maar we geven iedereen hetzelfde resultaat, bijvoorbeeld een schoon huis. In het ene geval is het huis schoon met minder uren dan in het andere huis.

Deze transitie naar maatwerk geeft spanning met wetten en regels die nog van de oude, sterk materieel gerichte, gelijkheidsgedachte uitgaan. D66 wil uiteraard dat de gemeente Enschede zich houdt aan de rechterlijke uitspraken op dit gebied. Tegelijkertijd lobbyen we in Den Haag voor meer wettelijke én financiële ruimte om aan de uitgangspunten van de decentralisaties recht te kunnen doen. We kiezen met ons beleid maximaal voor de decentralisatiegedachten, binnen de grenzen gesteld door landelijke politiek en rechtspraak. Uiteraard durven we ook te leren van de mislukkingen die nieuw beleid nou eenmaal met zich meebrengt.

Het moeilijkste van de decentralisaties in het sociale domein komt nu, namelijk het maken van de vereiste cultuuromslag. Deze omslag gaat niet alleen de professionals aan, maar de gehele samenleving. Iedereen krijgt ermee te maken: jongeren en ouderen, zorgbehoevenden, werkzoekenden, mensen die iets willen organiseren, etc.

- D66 wil ruimte om zorg en welzijn dichtbij de mensen in de eigen omgeving te kunnen organiseren. Dit vraagt zelfstandige professionals, die zelf aan zet zijn en goed zicht hebben op eventueel benodigde specialistische zorg. Bij het inrichten van die zorg stimuleert de gemeente Enschede (keten)samenwerking tussen zorg- en welzijnspartners, maar ook zorgverzekeraars en lokale of regionale ziekenhuizen. Meer organisaties moeten kunnen meedingen om een deel van de zorg in de gemeente Enschede te kunnen leveren. Een rol is weggelegd voor woningcorporaties bij zorg en welzijn voor mensen. Corporaties zijn bij uitstek aan een woonwijk gebonden en hebben al een band met de bewoners, hun huurders. D66 wil de samenwerking met corporaties daarom verder versterken en onderkent dat corporaties ook belang hebben bij gelukkige huurders. Want dat werkt het beste: zorg die uitgaat van de wijk en steeds bezig is met verbeteringen.
- De ene persoon heeft sterke behoefte aan het voeren van regie, en een andere persoon misschien minder. D66 wil meer maatwerk kunnen bieden aan de mensen die dat

wensen, bijvoorbeeld door een persoonsgebonden budget (pgb).

- Wij zijn ons ervan bewust dat veranderingen in het zorgsysteem voor mensen een extra belasting kan zijn en waken voor te veel en te vlug opeenvolgende veranderingen. Toch willen we verbeteringen in de zorg natuurlijk niet in de weg staan. D66 wil hierbij ruimte voor experimenten binnen het systeem: probeer maar eens uit wat werkt en wat niet. Wat in de ene wijk of situatie niet goed werkt, is misschien wel een goede oplossing voor een andere wijk of situatie. Experimenteren gaat met vallen en opstaan, dat accepteren wij.
- D66 realiseert zich dat lang niet iedereen staat te springen om verandering, en dat is begrijpelijk. Daarom is het van groot belang om passende voorlichting te geven en menselijke aandacht te geven aan de begrijpelijke angsten die mensen hebben voor veranderingen. Want iedereen hoort erbij, we maken samen de samenleving! Aan ons de taak om een goed te begrijpen vertaling te maken van alle veranderingen naar de leefwereld van de mensen om wie het uiteindelijk gaat.
- We hechten belang aan maatschappelijk initiatief. Mensen die vrijwillig anderen helpen, of dat nu in de vorm van mantelzorg of vrijwilligerswerk in de schuldhulpverlening is, verdienen alle waardering en professionele ondersteuning. Tevens zorgt dit voor meer verbinding in de samenleving en dat juicht D66 toe. Overigens is het niet zo dat we bestaande taken afschuiven op vrijwilligers. Het is andersom, D66 gaat uit van wat de maatschappij, de vrijwilligers willen doen. Daar past een dienende, faciliterende rol van de overheid bij.
- Mantelzorgers zorgen voor een naaste of dierbare uit vrije wil. Dit brengt voor de maatschappij natuurlijk een besparing op betaalde zorg met zich mee, maar dat is niet de hoofdreden dat D66 mantelzorg wil ondersteunen. D66 wil goede mantelzorgondersteuning zoals cursussen, respijtzorg en een blijk van waardering omdat wij geloven dat mantelzorg voor de zorgbehoevende ontzettend waardevol is en veelal comfortabeler. Een naaste weet toch vaak beter hoe je in elkaar steekt dan een zorgprofessional. En door mantelzorg blijven meer sociale verbindingen in de samenleving in stand. Het komt het welzijn van ouderen ten goede als zij zo lang mogelijk thuis kunnen blijven wonen, ondermeer door huishoudelijke ondersteuning.
- D66 vindt dat het Rijk de gemeenten voldoende vrijheid en geld moet geven voor het uitvoeren van de door het Rijk besloten transitie en transformatie in de zorg. We blijven onze lobby naar Den Haag uitvoeren om over voldoende middelen te kunnen beschikken om de kwaliteit van leven van de inwoners van Enschede te kunnen waarborgen. Wanneer onvoldoende budget voorhanden is, kiest D66 voor het aanpakken van de oorzaken van problemen bij mensen en legt dan ook het accent op de jeugd. D66 wil ook in tijden van bezuinigingen vooruit. We willen niet terug naar oude systemen die bewezen hebben niet effectief genoeg te zijn.

- De gemeente kan nu vaak alleen maar passief toekijken hoe budgetten overschreden worden. D66 wil dat de gemeente Enschede beter contact legt met hulpverleners, ook artsen, om het gesprek aan te gaan. Dat is geen gesprek waarbij de gemeente met een wijzend vingertje in de spreekkamer gaat zitten. Maar wel een gesprek met als hoofdvraag “Wat is nu het beste voor de inwoner?” Een echte hulpverlener wil heus niet alleen maar een maximaal aantal uren maken zonder te kijken naar het algemeen belang.
- D66 wil actief zoeken naar innovatieve samenwerkingsvormen en financieringsvormen in het sociaal domein, zoals *social impact bonds* en zorgcoöperaties.
- D66 wil de lokale beleidsvrijheid benutten maar wel het begrip “sociale kwaliteit” definiëren. Wij vinden het belangrijk dat kwaliteit een belangrijk criterium is bij de gunning van opdrachten.
- D66 wil dat de gemeente Enschede, als belangrijkste opdrachtgever in het sociaal domein, stuurt op maatschappelijk effect. Niet aantallen en activiteiten, maar daadwerkelijke effecten op de gezondheid en het welzijn van inwoners staan centraal en de financiering wordt daarop gebaseerd.
- D66 pleit voor het invoeren van een blijverslening in Enschede, zodat mensen langer thuis kunnen blijven wonen. Naast dat deze lening investeert in het aanpassen van woningen (levensloopbestendig wonen), verlicht zij ook de druk op de Wmo die zo beschikbaar blijft voor het financieren van de primaire zorgtaken.
- Inwoners die gebruik maken van zorg en ondersteuning zijn verenigd in cliëntenraden. Deze krijgen wat D66 betreft een grotere invloed op het beleid en worden democratisch gekozen.
- Inzet van ervaringswerkers moedigen wij aan en zien wij als uitgelezen kans voor mensen om na een moeilijke periode terug te keren en volop bij te dragen aan onze samenleving.
- Fraude en geldverspilling accepteert D66 niet. Wij willen dat het inzichtelijk is waaraan zorggeld wordt uitgegeven, maar willen daarbij niet continu over de schouder van de zorgprofessional kijken. D66 gaat niet alleen uit van de kracht van inwoners, maar ook van die van professionals.
- D66 is voorstander van persoonsgebonden budgetten (pgb). Fraude is vaak geconstateerd met deze pgb's maar D66 vindt dat nog geen reden helemaal geen persoonsgebonden budgetten meer te verstrekken. Wel moet de fraude hard aangepakt worden. D66 hangt het principe “high trust, high penalty” aan.

- De integrale aanpak, de ontschotting van budgetten, gaat nog te langzaam. D66 voert de druk op het gemeentebestuur op om nu echt te gaan leveren wat betreft de nieuwe integrale aanpak. Lichtpunten daarbij zijn het pilotproject “City Deal Inclusieve stad” en het feit dat heel veel mensen tevreden zijn over de nieuwe huishoudelijke hulp.
- Dementie is een veelvoorkomend probleem, D66 gaat daarom voor een dementievriendelijke samenleving.

5.2 Gezondheid en welzijn

Naast goede zorg voor alle bewoners van Enschede wil D66 ook inzetten op een gezonde leefstijl. Door ervoor te zorgen dat mensen gezond leven kunnen veel (chronische) ziektes worden voorkomen, denk hierbij bijvoorbeeld aan verschillende vormen van kanker, COPD, obesitas en diabetes. We gaan “van nazorg naar voorzorg”, door de aandacht te verschuiven van het *oplossen* naar het *voorkomen* van problemen. Dit vraagt een brede verantwoordelijkheid van alle maatschappelijke (vrijwilligers)organisaties.

- Door beweging en gezonde voeding te stimuleren en roken te ontmoedigen kan op een duurzame manier de algehele gezondheid van Enschede worden verbeterd. Dit zorgt voor meer bewoners die langer zonder gezondheidsproblemen kunnen blijven leven en blijven meedoen aan de maatschappij. Zie hiervoor ook hoofdstuk 4.
- Kanker is, ook onder ouderen, één van de meest voorkomende ziektes. Naast het voorkomen van lichamelijk en emotioneel leed kunnen ook onnodige behandelingen worden tegengegaan door aandacht te vragen voor een gezonde(re) levensstijl. Hoewel een gezonde levensstijl in eerste aanleg de eigen verantwoordelijkheid is kan de gemeente Enschede wel een goed voorbeeld geven. D66 blijft daarom voorstander van een rookvrij beleid ten aanzien van alle gemeentelijke gebouwen en instellingen.
- Door middel van stimuleren en verleiden tot gezond gedrag wil D66 de aandacht verleggen naar het voorkomen van problemen. Dit willen wij bereiken door middel van een rookvrij beleid, scholing en voorlichting en een integrale wijkaanpak m.b.t gezond gedrag.
- We investeren in onze relatie met de GGD. We hebben hierbij specifiek aandacht voor jongeren. Het gaat dan om het verbeteren van de voorlichting over gezond gedrag met betrekking tot seksualiteit, beweging, verslaving, voeding, internet en diversiteit.
- De voorlichting over ongezond en risicovol gedrag die op scholen plaatsvindt, willen we verbeteren. Het gaat dan om seksualiteit, seksuele gezondheid, ongewenste zwangerschap en seksuele diversiteit, maar ook om alcohol en drugs.

- D66 investeert in sport en bewegen. We willen dat iedereen, jong en oud, kan werken aan zijn gezondheid en sociale contacten. Gezonde en actieve inwoners zijn minder snel aangewezen op zorg.
- D66 staat voor het slim gebruiken van nieuwe technologie om mensen langer zelfstandigheid te bieden en het contact met hun netwerk en zorgverleners te verbeteren.
- D66 vertrouwt op de kracht van zorgprofessionals, de gemeente Enschede moet zich niet teveel mengen in het werk van de zorgprofessional. De gemeente mag niet in de spreekkamer van een arts gaan zitten.
- D66 wil daar waar het effectief is meer preventie en vroegsignalering. Dat helpt latere, grotere kosten en ellende te voorkomen. Denk bijvoorbeeld aan projecten op scholen om een gezonde levensstijl te stimuleren, bijvoorbeeld een project over gezond eten, bewegen of ontspanning.
- De vaccinatiegraad daalt in bepaalde gemeenten naar een zorgelijk niveau, en dat geldt niet alleen voor streng-christelijke gemeenten. D66 Enschede wil de vaccinatiegraad in Enschede tegen de 100 % houden omdat dit de beste garantie tegen het overlijden van kinderen is. Daarom bekijken we allereerst wat we kunnen verbeteren aan algemene communicatie en het op een invoelende manier bespreken met ouders om zo de bescherming van de gehele bevolking op peil te houden.
- Voor dak- en thuislozen stellen we graag opvang open om hen te behoeden voor nog meer problemen. Tevens is het doel om de mensen in de opvang naar een eigen woning te helpen en daarbij is samenwerking van gemeente met woningcorporaties van groot belang. D66 vindt het belangrijk dat professionals spreken met mensen die op straat leven om zo te kunnen achterhalen of ze eigenlijk niet liever geholpen zouden worden met het betrekken van een woning. Professionals moeten deze mensen indien gewenst actief begeleiden en ondersteunen door de bureaucratische molen om daadwerkelijk van de straat te komen. Dit vraagt veel aandacht en maatwerk. D66 denkt dat het maar zeer zelden de eigen vrije wil en keuze van een persoon zal zijn om op straat te willen leven.
- Uitgeprocedeerde asielzoekers worden door de gemeente Enschede opgevangen met een bed-bad-broodregeling. Daarnaast wil D66 dat deze mensen ook begeleiding geboden wordt. Zo hoeft niemand op straat te slapen en voorkomen we dat de gezondheid van deze vluchtelingen verslechtert.
- D66 wil investeren in de zelforganisatie van de maatschappij. Dat betekent niet dat we teruggaan naar de oude buurthuizen, want verbinding in een wijk is niet afhankelijk van een gebouw. D66 wil de inwoners inspireren met voorbeelden uit andere gebieden en de inwoners aan het stuur zetten. Dat zal in de ene wijk betekenen dat een bestaand

speeltuingebouw het sociale centrum van de wijk wordt, terwijl in een andere wijk bijeenkomsten in wisselende huiskamers worden georganiseerd.

- Het probleem van eenzaamheid is echt aanwezig in Enschede. D66 wil hier aandacht aan schenken, vanuit de al bestaande programma's. We willen dat de trend van meer eenzaamheid gekeerd wordt. Overigens willen we hierbij de hele samenleving inzetten. In feite hebben we hier een symptoom van het verbindingsvraagstuk bij de kop.

5.3 Jeugdhulp

Wij willen dat hier voor alle inwoners van jongs af aan de kans hebben om zich zo optimaal mogelijk te ontwikkelen. Daarom streven wij naar een prettig opvoedklimaat voor zowel ouder als kind.

Opvoeden zien wij in de eerste plaats als de verantwoordelijkheid van ouders. D66 is van mening dat gemeenten een visie dienen uit te dragen die gericht is op preventie van problemen en voor de goede ontwikkeling van jonge mensen. Als problemen ontstaan die niet door de opvoeders kunnen worden opgelost, moet wel professionele hulp voorhanden zijn. Zorg- en welzijnsinstanties hebben de verantwoordelijkheid om, daar waar ouders niet zelf signaleren en actie ondernemen, in te grijpen en ondersteuning te bieden.

Door samenwerking tussen verschillende instanties, het uitgaan van de eigen kracht van mensen (en het stimuleren van zelfredzaamheid) kan jeugdhulp zo veel mogelijk thuis bij ouders of verzorgers aangeboden worden. Zo voorkomen we dure residentiële zorg en behouden ouders een actieve rol in de opvoeding.

- D66 stimuleert goede samenwerking tussen aanbieders, zodat passende zorg het uitgangspunt is.
- Door gebruik te maken van vrijwilligers en mantelzorgers kunnen de kosten van jeugdhulp beheersbaar blijven. Tevens is goede samenwerking en een vlotte doorstroom kostenbesparend. Er behoort een goed gebalanceerd aanbod aan cursussen voor ouders en docenten beschikbaar te zijn.
- Zorg stopt niet over de grens met bijvoorbeeld Duitsland, regionale samenwerking is hierin van belang. D66 wil dat kinderen met jeugdhulp die verhuizen naar een andere gemeente of land "warm" worden overgedragen aan de instanties aldaar.
- D66 wil niet dat de gemeente in de spreekkamer van de arts komt. Maar D66 vindt wel dat de gemeente Enschede gesprekken aan kan gaan met de professionals over wanneer zij verwijzen, en hoe dit beter zou kunnen. Die gesprekken dienen doordrongen te zijn van respect voor elkaars rollen en professionaliteit. Voorwaarde is wel dat alle partijen met elkaar praten vanuit het algemene belang.

- D66 zet maatwerkvoorzieningen alleen in wanneer deze effectiever zijn dan algemene voorzieningen.
- De dag dat een kind 18 jaar wordt is ook een harde formele grens. D66 houdt in de gaten dat voor kinderen met jeugdhulp deze leeftijdsgrens in het belang van het kind/de volwassene vloeiend wordt toegepast. Een onder jeugdhulp ingezet behandeltraject kan dan bijvoorbeeld worden afgemaakt.
- Jeugdzorg moet vooral gebruik maken van de eigen kracht van gezinnen. Door tijdige signalering, gemeenschappelijke inzet op preventie en effectieve gezinshulp moeten uithuisplaatsingen zo veel mogelijk voorkomen worden.
- D66 wil dat hulp integraal is georganiseerd en daarvoor stuurt de gemeente Enschede actief op samenwerking. Voor die (specialistische) zorg die niet op gemeentelijk niveau kan worden geboden moet effectief worden samengewerkt met de regio. We organiseren de zorg voor het kind zoveel mogelijk in verbinding met de school en zorgen voor de mogelijkheid om hulpvragen te stellen op scholen.
- Bij crisis wordt snel ingegrepen, is de toegang helder en wordt zo snel mogelijk een regisseur benoemd. We vinden goede begeleiding en nazorg die kinderen en ouders in staat stelt het normale leven zo goed mogelijk weer op te kunnen pakken van belang.
- De laatste jaren is veel ontwikkeld in nieuwe inspraakvormen voor jongeren. D66 wil de inbreng van jongeren versterken, zeker in de jeugdzorg.

6 Klimaat & Energie

Voor D66 staat vast dat we allemaal onze consumptie van fossiele brandstoffen moeten minderen om zo de klimaatproblematiek tegen te gaan. Daarbij kunnen we wind- en zonne-energie goed gebruiken. Gemeenten hebben in het bijzonder een rol om te zorgen dat de transitie plaatsvindt en dat deze zichtbaar en tastbaar wordt, door zelf het goede voorbeeld te geven en de transitie met duidelijke regels en gerichte stimulering te versnellen. De gemeente Enschede kan een grotere rol spelen bij het faciliteren van duurzame energie. D66 heeft hiervoor de eerste stappen gezet en nu willen we dit afmaken.

De overheid is niet als enige verantwoordelijk voor het veranderende klimaat. Dat zijn we allemaal. Dat betekent dat we allemaal bijdragen aan de vermindering van onze koolstofdioxide-uitstoot. Windmolens, zonnepanelen, energiebesparing en inzetten van lokale bedrijven zijn sleutelwoorden in Enschede.

De gemeente Enschede moet alle spelers en zeker ook de inwoners overtuigen van het gezamenlijke publieke belang dat gemoeid is met de energietransitie. Het is niet “of-of” maar “en-en” zo blijkt; we hebben verschillende manieren en oplossingen nodig om het klimaatprobleem te lijf te gaan. We hebben niet de luxe om bijvoorbeeld te zeggen “we willen geen windmolens.” Hiervoor is politiek leiderschap nodig dat D66 wil bieden, maar wel op een manier waarbij D66 draagvlak creëert.

Desalniettemin zullen we niet alle gevolgen van klimaatverandering kunnen voorkomen. De overheid helpt en denkt mee, maar mensen zijn ook zelf verantwoordelijk voor de gevolgen zoals bijvoorbeeld wateroverlast.

6.1 Zelf duurzame energie opwekken

De gemeente Enschede moet volgens D66 zelf het goede voorbeeld geven door alle geschikte gemeentelijke daken te benutten voor zonnepanelen. Daarnaast wil D66 dat gemeenten braakliggende terreinen beschikbaar stellen voor zonneweides. Ook kunnen gemeenten de oprichting van coöperaties door bewoners voor dit doeleinde faciliteren met (kleine) subsidies en kennisuitwisseling.

Gezien de urgentie om snel over te schakelen op duurzame energie, ziet D66 ook een rol voor windenergie op land. Hoewel de ruimtelijke ordening rondom windenergie op land een provinciale bevoegdheid is, hebben gemeenten een belangrijke rol in het mogelijk maken van windenergie op land door constructief mee te denken over geschikte locaties en een participatie/inspraakproces in te richten. Door burgers als investeerders mede-eigenaar te

maken van lokale windmolens, zodat ze ook financieel profiteren, ontstaan draagvlak en betrokkenheid.

- We merken dat de inwoners nog niet allemaal meegaan in de energietransitie. De gemeente Enschede kan daardoor de plannen minder snel verwezenlijken dan nodig is. D66 legt daarom topprioriteit bij het verkrijgen van draagvlak onder de inwoners. Wat je ook vindt, we hebben duurzame energie in onze stad nodig voor een goede toekomst. Zonder duurzame energie gaat de stad op slot, wordt energie onbetaalbaar voor iedereen. Dat vereist wel dat we in actie komen voor het te laat is. Dialoog met de stad is de enige sleutel hiervoor.
- Het helpt wanneer mensen zien wat duurzame energie kan inhouden. D66 wil daarom excursies en publiciteit over bestaande wind- en zonneparken.
- Het helpt wanneer mensen zich eigenaar voelen van het energieprobleem. Dat kan heel concreet, door mensen aandelen in windmolens en zonnepanelen in eigen stad te bieden.
- Voor huurders van particuliere woningeigenaren is het lastig om bijvoorbeeld zonnecellen op het dak te leggen. D66 wil een bedrijfsvorm onderzoeken die die huurders de mogelijkheid biedt om zonder risico's na het opzeggen van de huur zonnepanelen op het dak van de huurwoning te leggen.
- D66 wil de *groene leges* voortzetten. Dit is een regeling waarbij voor het bouwen van een duurzaam gebouw de leges worden kwijtgescholden. Dus wanneer je aan bepaalde energiebesparingseisen voldoet, hoef je geen kosten te betalen voor het aanvragen van een bouwvergunning. Deze kosten worden betaald uit de algemene middelen en uit de andere, "grijze" leges voor bouwvergunningen.
- Energieproductie zal voor tenminste een aanzienlijk deel verschuiven van nationaal naar lokaal niveau. Zoals het ooit honderd jaar geleden begonnen is met gemeentelijke elektriciteitsbedrijven, zo zullen we bijvoorbeeld meer en meer lokale zonne-energie- en windondernemingen zien. D66 wil dat de gemeente Enschede dit nauwlettend in de gaten houdt en waar nodig faciliteert en stroomlijnt.

6.2 Duurzaam veranderen

De overgang naar een duurzame wereld vergt meer dan alleen energie-opwekking. D66 wil dat de gemeente de samenleving inspireert en motiveert, om te beginnen door zelf het goede voorbeeld te geven.

- De gemeente Enschede geeft jaarlijks voor € 200 miljoen uit aan inkoop. D66 wil dat dit enorme bedrag ten goede komt aan ondernemers die duurzaamheid hoog in het

vaandel hebben staan. Door de prijs vast te zetten en de markt te laten concurreren op duurzaamheid zorgen overheden ervoor dat er een race naar de top ontstaat op het gebied van duurzaamheid in plaats van een race naar de bodem op prijs. Dat vraagt om expliciete politieke en bestuurlijke aandacht voor het specificeren van de duurzame inkoopvraag.

- Daarnaast wil D66 dat de gemeente Enschede waar mogelijk “circulair” inkoopt, door bijvoorbeeld een dienst (licht) in plaats van een product (lampen) in te kopen, waardoor de leverancier ook belang heeft bij duurzaamheid.
- Overigens vinden we het ook belangrijk, en duurzaam, om in te kopen bij bedrijven uit de regio. Dit is echter ondergeschikt aan de duurzaamheidscriteria. Zo stimuleren we ook de lokale ondernemers duurzaam te werken.
- D66 wil ondernemers en burgers zoveel mogelijk helpen als ze hun huis, bedrijf of school willen verduurzamen. Soms blijken er echter regels te zijn, die hen daarin belemmeren. D66 wil dat de gemeente Enschede een meldpunt inricht voor vieze regels die inwoners belemmeren duurzaam te doen. Zo kan de gemeente ervoor zorgen dat vieze regels in beeld komen om te zorgen dat ze daarna verdwijnen.

7 Economie, ondernemerschap en innovatie

D66 vertrouwt op de eigen kracht van mensen. Voor ons zijn ondernemende mensen een basis voor een open en levendige maatschappij. Wij hebben vertrouwen in de vindingrijkheid die de ruimte tot ondernemen bij mensen los kan maken. D66 waardeert ondernemerschap dan ook positief. We willen dat het voor bedrijven en instellingen aantrekkelijk is om zich in de gemeente Enschede te vestigen en dat ondernemers er kunnen starten en groeien. Een gunstig vestigings- en ondernemersklimaat hangt met veel beleidsterreinen samen: met aantrekkelijke en veilige winkelstraten, een breed aanbod van cultuur en horeca, opgeleide werknemers, goede bereikbaarheid en een mooie en groene omgeving. De regisserende rol van de lokale overheid is daarin voor D66 onmisbaar.

In beginsel vinden wij dat mensen onderling vaak tot betere, efficiëntere en rechtvaardigere oplossingen kunnen komen dan de overheid, maar die laatste heeft wel een actieve, voorwaardenscheppende verantwoordelijkheid. Als de overheid duidelijke kaders schept, ontstaat ruimte voor ondernemers. Door ondernemers mogelijkheden te geven, zorgen we er bijvoorbeeld voor dat er voldoende werkgelegenheid is en dat iedereen de mogelijkheid heeft om bij te dragen aan de samenleving.

Startups en het mkb zijn de motor van banen en innovatie. En dus belangrijk voor de groei van onze economie. D66 moedigt ondernemen aan, onder andere door het stimuleren van ondernemerschap vanuit universiteit, hbo en mbo.

Toptalent vormt de kern van nieuw ondernemerschap. D66 wil investeren in de stad en de regio, zodat Twente nog meer een vestigingsplaats wordt voor talent, door te zorgen voor een bruisende leefomgeving, bloeiende cultuur, recreatie en natuur. D66 wil dat de gemeente Enschede een dienstbare overheid is die investeert in het vertrouwen van ondernemers.

Door automatisering en robotisering is nu en in de toekomst minder behoefte aan kantoorwerk dat geen hogere opleiding vereist. Het zogenaamde “midden” valt weg uit de arbeidsmarkt. Het belang van laaggeschoold werk (“werk met de handen”) en hooggeschoold werk neemt relatief toe. Het gevolg dat we in Enschede al zien is dat mensen onder hun niveau gaan werken en zo de laaggeschoolde mensen van de arbeidsmarkt de werkloosheid in duwen, niet expres natuurlijk. Ook al neemt de laagopgeleide beroepsbevolking af, het zal toch een uitdaging zijn om de loonongelijkheid, werkloosheid en armoede onder deze groep tegen te gaan. Overigens is het totale effect van de ontwikkelingen een kwestie van afwachten.

Het succesvolle antwoord op alle economische ontwikkelingen en onzekerheden is veer-

kracht. Wanneer we het opleidingsniveau van mensen verbeteren, en mensen in staat stellen om zich permanent te laten onderwijzen dan zullen zij het werk van de toekomst kunnen doen. Omdat een mens meer is dan alleen opleidingsniveau, is het ook van belang dat meer samenhang komt in de beleidsterreinen werk en inkomen, jeugd(zorg), onderwijs en economie.

7.1 Ruimte voor innovatieve ondernemers

Innovatie is belangrijk. De wereld om ons heen verandert voortdurend, en wij ook. D66 stimuleert innovatie, want we willen dat ook onze kinderen het beter krijgen dan wij. Ons uitgangspunt is dat innovaties bijdragen aan de oplossing voor maatschappelijke problemen. We denken bijvoorbeeld aan de energietransitie, lang en gezond leven, circulaire economie en nieuwe, duurzame en gezonde vormen van mobiliteit. Ondernemers die oplossingen ontwikkelen voor deze maatschappelijke uitdagingen kunnen rekenen op onze steun.

Het buitengebied heeft grote waarde, zowel qua economie als qua natuur. We willen zuinig zijn op onze natuur en op een duurzame manier én economisch rendabel gezond voedsel verbouwen. Ook dit vraagt om innovatieve oplossingen, en een gemeente die (agrarische) ondernemers de ruimte en kansen geeft om deze oplossingen te ontwikkelen.

- Sinds 2016 komen er geen nieuwe vierkante meters winkelloppervlakte meer bij in Nederland. Dit laat zien hoe langzaam de traditionele winkels reageren op het veranderend winkelgedrag van mensen en de groei van internetaankopen. Ondertussen daalt de behoefte aan winkelloppervlakte nog altijd, en staan vele panden leeg. Daarom wil D66 dat de overheid stimuleert dat eigenaren zich sneller aanpassen aan de realiteit. Het loont niet voor de eigenaren om een andere invulling voor zo'n pand te vinden. De leegstand heeft een negatief effect op de omgeving. Daarom wil D66 pandeigenaren stimuleren een invulling te vinden voor hun leegstaande panden. Dit kan met een leegstandstaks via de onroerende zaakbelasting (ozb).
- Alleen leegstandstaks is niet voldoende. We willen ook dat de gemeente Enschede regie neemt om tot aantrekkelijke winkelgebieden te komen. Dat betekent dat sommige winkels in de uithoeken van een oud gebied zullen moeten verhuizen naar de kern van een nieuw gebied. Bijvoorbeeld, winkels verhuizen van invalswegen naar het centrum.
- Enschede en Twente moeten klaar zijn voor de economie van morgen. Dat is een geautomatiseerde, gerobotiseerde economie met een focus op duurzaamheid. Het huidige midden valt weg uit de arbeidsmarkt. Enschede zet daarom alleen maar in op ontwikkelingen die richting die economie van de toekomst leiden. We faciliteren het herscholen van mensen.
- Als gemeente Enschede stellen we kaders voor ondernemers, die we vastleggen in bestemmingsplannen. D66 wil dat ondernemers de vrijheid krijgen om binnen die

kaders te ondernemen. Ondernemers zijn namelijk zelf verantwoordelijk voor hun keuzes. D66 wil bovendien dat de gemeente een betrouwbare en voorspelbare partner is, die alle ondernemers hetzelfde behandelt. Een voorbeeld is de vestiging van bedrijven, als een bedrijf zich wil vestigen op een daarvoor bestemde bedrijfslocatie dan maakt D66 dat mogelijk. Het is aan het bedrijf om zelf de economische kansen in te schatten binnen de gemeentelijke kaders.

- D66 stelt zich liberaal op wat betreft openingstijden van winkels en horeca. Dit willen we zoveel mogelijk aan de bedrijven zelf laten. Zondagsopenstelling en koopavonden behoren dan ook tot de mogelijkheden. Wel roepen we winkeliers op om openingstijden op elkaar af te stemmen, om onduidelijkheid te voorkomen en de binnenstad zo sfeervol mogelijk te maken.
- D66 wil meer ruimte door minder regels. Vaak kan een meldingsplicht in plaats van vergunningsplicht volstaan, denk bijvoorbeeld aan kleinschalige verbouwingen of kleine evenementen. Achteraf kan dit nog wel getoetst worden aan de regelgeving. Daarnaast wil D66 experimenteren met regelluwe zones.
- D66 wil verrommeling van de stad tegengaan. Daarom willen wij dat er een gemeentelijke visie komt op reclame in de (binnen)stad zodat we de kwaliteit van de openbare ruimte beter kunnen beschermen of herstellen.
- D66 is kritisch op de toeristenbelasting en precariobelasting voor terrassen. Toerisme is een verrijking voor de economie en terrassen zijn een verrijking voor de gemeente Enschede. Bovendien leveren deze belastingen bureaucratie op. Gezien de moeilijke financiële situatie van de gemeente Enschede kunnen deze belastingen nodig zijn en onder voorwaarden steunt D66 dit, maar niet van harte. Eén van die voorwaarden is dat de opbrengst van toeristenbelasting gebruikt wordt voor het aantrekkelijker maken van de stad voor de toeristen. Als alternatief voor de precariobelasting is het de moeite waard om een bedrijfsinvesteringszone (BIZ) in het centrum te onderzoeken.
- De nieuwe omgevingswet is volgens D66 een uitgelezen mogelijkheid om het regelbestand tegen het licht te houden en te actualiseren. Ook welstandsnota's zijn niet altijd nodig, denk aan achteraf gelegen bedrijventerreinen. D66 hanteert de vuistregel dat elke regel zijn (oorspronkelijke) doel moet dienen.
- D66 wil ook procedures vereenvoudigen, door digitale volgsystemen en dossiers in te voeren voor veelvoorkomende aanvragen. Dit bespaart gemeente en ondernemer veel administratie. (Vanuit de rijksoverheid wordt hiervoor op dit moment het ondernemingsdossier ontwikkeld.)
- D66 wil het Ondernemersloket voortzetten, dit wordt hogelijk gewaardeerd door ondernemers. Ondernemers kunnen hier terecht voor al hun zaken met de gemeente

Enschede en worden door het loket op een goede manier begeleid door de gemeentelijke organisatie heen. Daarnaast wil D66 bij werkzaamheden in de openbare ruimte goede inspraak, overleg en communicatie voor ondernemers.

- D66 ziet functievermenging (“blurring”) als een kans om mensen naar winkelstraten en culturele instellingen te trekken, zolang geen sprake is van oneerlijke concurrentie. Het in 2017 vernieuwde bestemmingsplan Centrum is hier een goed voorbeeld van.
- D66 wil dat de gemeente Enschede regie voert over de gebieden waar winkels en horeca zich kunnen vestigen. En dat winkelgebieden een passend standplaatsenbeleid hebben. De gemeente kan er op die manier voor zorgen dat er aantrekkelijke winkel- en uitgaansgebieden ontstaan. Dat is in het belang van inwoners, maar uiteraard ook van ondernemers. D66 wil leegstand oplossen door flexibel om te gaan met bestemmingen zoals bijvoorbeeld in het bestemmingsplan Centrum 2017 en waar nodig te saneren.
- Consumenten kopen steeds meer online. Ook traditionele winkels spelen hierop in, door producten online aan te bieden. Zij lopen echter tegen landelijke regelgeving aan die hen verbiedt hun magazijn te gebruiken voor internetverkoop. D66 wil deze winkeliers tegemoet komen, door soepel om te gaan met bestemmingen.
- D66 streeft naar een gelijk speelveld voor alle ondernemers. Bedrijven als AirBnB en Uber zijn een verrijking voor de economie, zolang de regelgeving voor hen hetzelfde is als voor traditionele aanbieders. In Enschede wil D66 dan ook waarborgen dat logeerplekken verhuurd via bijvoorbeeld AirBnB aan dezelfde veiligheidsregels voldoen als reguliere logeeradressen zoals bijvoorbeeld hotels.
- D66 wil dat de gemeente Enschede goede randvoorwaarden schept voor ondernemers, door een goede (digitale) infrastructuur, openbaar vervoer en kinderopvang.
- D66 wil dat de gemeente Enschede een goede opdrachtgever is. De gemeente betaalt ondernemers op tijd en aanbestedingen verlopen transparant.
- We zien steeds vaker dat lokale ondernemers een gedeelte van de openbare ruimte, bijvoorbeeld een rotonde of een plantsoen, ‘adopteren’. Dit heet *brand urbanism*. D66 vindt dit een positieve ontwikkeling. Ondernemers laten zien dat zij betrokken zijn met hun omgeving en het bespaart de gemeente Enschede geld. D66 staat er ook voor open dat *crowdsourcing* wordt ingezet voor gemeentelijke diensten.
- Enschede trekt steeds meer mensen die afkomstig zijn uit het buitenland. D66 wil al deze mensen welkom heten in Enschede zodat ze zich thuis gaan voelen en meedoen. D66 wil mensen uit het buitenland ook welkom heten door de dienstverlening en formaliteiten zo soepel mogelijk te organiseren. Een goed voorbeeld hiervan is het internationale loket in het Stadskantoor waar veelvoorkomende zaken in één keer kunnen worden geregeld.

- D66 wil opties onderzoeken om internationale studenten en werknemers te behouden voor deze regio. Hierbij kan worden gedacht aan hulp bij het verstrekken van werkvergunningen, *matchmaking* tussen werkgevers en internationals stimuleren en ondersteuning in het wegnemen van taalbarrières.
- D66 wil laaggeschoolde arbeid waarderen. Veel arbeid wordt geautomatiseerd of gewoonweg niet meer gedaan. Maar soms slaat dit door. Mensen willen gewoonweg graag ontvangen worden door een gastvrouw of -heer, menselijk contact zorgt voor de verbinding waar mensen behoefte aan hebben. D66 wil dat de gemeente Enschede hier meer oog voor heeft, en ondanks de moeilijke financiële positie budget probeert vrij te maken voor die situaties waar menselijk contact wenselijk en effectief is. Overigens zijn experimenten hierin ook wenselijk, denk bijvoorbeeld aan een grotere samenwerking met post- en pakketbezorgers die toch al iedere dag langs de deur komen. Die zouden ook een sociale functie kunnen vervullen, mits we dat als maatschappij dan ook waarderen. D66 wil geen banen scheppen om het banen scheppen, maar wil wel behoeften en vraag onderkennen en waarderen, waardoor dan banen voor laaggeschoolden beschikbaar komen.
- D66 wil winkels en bedrijven stimuleren om keurmerken voor veilig, maatschappelijk verantwoord en duurzaam ondernemen te halen.
- D66 wil dat de gemeente Enschede onderwijsinstellingen, bedrijven en maatschappelijke organisaties samenbrengt en stimuleert om samen en vanuit hun respectievelijke achtergronden innovaties te ontwikkelen voor maatschappelijke uitdagingen (de zogenaamde “kennisdriehoek” of “triple helix”). Bijvoorbeeld met gastdocenten uit het bedrijfsleven. Op die manier kunnen ondernemers theoretische kennis uit onderwijs en onderzoek gebruiken en worden studenten en onderzoekers uitgedaagd om na te denken over toepassingen. Innovatie ontstaat juist in regionale clusters, door de uitwisseling van kennis en toepassingen. Natuurlijk zijn Oost nv en de Regio Twente al actief, maar ook als gemeente, Kennispark en Novel-T kunnen we innovatie stimuleren, door ruimtes beschikbaar te stellen waar ondernemers elkaar kunnen ontmoeten, of door te werken met kennis- en opdrachtmakelaars die als intermediair optreden tussen ondernemingen en onderwijs- en onderzoeksinstituten. De gemeente kan ook als *launching customer* innovaties aanjagen.
- D66 wil dat de gemeente Enschede 100 % duurzaam inkoopt.
- D66 heeft drie prioriteiten voor het toetsen van de wenselijkheid van landbouwactiviteiten: duurzaamheid, volksgezondheid en diervriendelijkheid.
- D66 geeft agrarische ondernemers ruimte om een bijdrage te leveren aan landschap en natuur en aan de energietransitie, bijvoorbeeld door het bouwen van windmolens of het telen van gewassen voor energie, bioplastics of als grondstof voor medicijnen.

- D66 stimuleert agrarische ondernemers om hun kennis over voedsel en natuur te delen via scholen, stadsboerderijen en pluktuinen (al of niet in eigen beheer) en op deze manier bij de te dragen aan de kennis van milieu en gezonde voeding. Daarnaast stimuleren we agrarische ondernemers om actief bij te dragen aan de kennisdriehoek; samenwerking met ketenpartners en kennisinstellingen kan ook hier leiden tot innovatie.
- Ook agrarische ondernemers krijgen van D66 meer ruimte voor functievermenging, bijvoorbeeld met zorgboerderijen, boerderijwinkels of andere vormen van recreatie of zorg.
- Leegstand in het buitengebied verdient bijzondere aandacht. Leegstaande stallen en kassen worden vaak misbruikt om hennep te telen of xtc te produceren, en drugsafval te dumpen in de natuur.
- D66 wil natuurinclusieve agrariërs maximaal de ruimte geven, bijvoorbeeld met een variant op de groene leges en middels actief bestemmingsplanbeleid.
- Mede door de inzet van D66 is een einde gekomen aan de ontwikkeling van een grootschalige luchthaven in Enschede die de belastingbetaler een hoop geld zou kosten. Maar daarmee is dit hoofdstuk voor Enschede en D66 niet gesloten. Want nog steeds hebben veel te veel mensen in Enschede geen baan en moeten we kansen op meer werk aangrijpen. Daarom steunen we de ontwikkelingen rond Technology Base Twente (TECBT). De Safety Campus en het dronecentrum zijn kansrijke en waardevolle ontwikkelingen.
Overigens heeft D66 ook oog voor de ethische en maatschappelijke aspecten van dergelijke technologische ontwikkelingen. De vliegfunctie is een faciliteit om TECBT tot een succes te maken. Dus als deze functie bijvoorbeeld het dronecentrum in de weg gaat zitten, krijgen de drone-ontwikkelingen voorrang. Ook als de vliegfunctie in de huidige vorm niet rendabel te maken is, moet deze verder verkleind worden.
Het voormalige luchthaventerrein en het gebied eromheen is één van de mooiste natuurgebieden in Twente. Dat gebied moeten we koesteren. Bij de verdere ontwikkeling van het gebied is het dan ook van groot belang dat alle belangen worden meegenomen. Daarom wil D66 een onafhankelijke gebiedsregisseur.
- D66 wil inspelen op de vergrijzing, deze biedt ook kansen. De “zilveren economie” zal meer gaan bloeien; ouderen consumeren relatief meer dan jongere mensen. Dan is het wel zaak dat de ondernemers inspelen op deze nieuwe vraag en de gemeente Enschede kan hierbij helpen.
- Willen Enschede en Twente economisch succesvol zijn, dan moeten we ons aansluiten bij de kansrijke ontwikkelingen die al plaatsvinden in Twente. Tot nog toe mist een dergelijke analyse in alle goedbedoelde economische plannen. D66 wil op basis van

te verwerven kennis van de regionale kenmerken en relaties tussen technologieën in regionaal verband werken aan de Twentse economie van de toekomst. Overigens is al een en ander aan bruikbare rapporten hiervoor beschikbaar, zoals bijvoorbeeld *Kracht van Oost*. Dit alles zou ook een mooie eerste taak kunnen zijn voor de nog op te richten Sociaal-economische raad Twente.

- D66 wil inzetten op het bevorderen van arbeidsproductiviteitsontwikkeling (onderzoek, ontwikkeling, permanente educatie en nóg beter delen van de bestaande internationale kennis) als motor van duurzame groei van het regionaal inkomen per inwoner.
- De deeleconomie of platformeconomie gaat uit van diensten in plaats van het in bezit hebben van goederen. Denk bijvoorbeeld aan het delen van gereedschap, auto's, appartementen. Omdat dit kan helpen bij de transitie naar een circulaire economie wil D66 de deeleconomie stimuleren. Overigens lijken de condities voor een circulaire economie in Overijssel optimaal: een maakindustrie die baat heeft bij goedkope en zekere grondstoffen, technische kennis en een traditie om samen te werken.
- D66 wil bekijken wat nieuwe technologieën zoals bijvoorbeeld blockchain kunnen betekenen voor de gemeente Enschede, zowel voor de eigen organisatie als daarbuiten. Blockchaintechnologie garandeert dat opgeslagen data onveranderd zijn. Dit kan dan weer een inspiratie zijn voor ondernemers.

7.2 Regionale samenwerking en afstemming

D66 kijkt over (gemeente)grenzen heen, zeker als het gaat om ondernemerschap, innovatie en werkgelegenheid. Economische activiteit overschrijdt gemeentegrenzen: veel mensen werken in een andere gemeente en voor faciliteiten zoals een goede infrastructuur moeten we samenwerken met andere gemeenten en de provincie. D66 is overtuigd dat iedereen beter wordt van samenwerking, bijvoorbeeld op het gebied van de banenmarkt, innovatie, detailhandel en vestigingsbeleid.

D66 wil een gezamenlijk gesprek tussen betrokken ondernemers en inwoners, onderwijs, onderzoek en overheid om zo te komen tot integraal beleid met een breed draagvlak. Want D66 vindt het van groot belang dat het onderwijs die opleidingen aanbiedt waar in het Twentse bedrijfsleven behoefte aan personeel is. Dat betekent ook dat jongeren goede voorlichting krijgen over de kansen op een baan met de verschillende opleidingen.

- D66 wil een regionale visie ontwikkelen voor de detailhandel. Op die manier kan iedere gemeente zich richten op kansen, in plaats van elkaar wegconcurreren. De Twentse gemeenten kunnen ook samen iemand aanstellen die nieuwe bedrijven naar de regio haalt.

- Bedrijfsinvesteringszones (BIZ) dragen bij aan de aantrekkelijkheid van bedrijventerreinen en binnensteden. Bedrijven bepalen zelf wat zij inleggen en hoe het budget wordt besteed. De gemeente Enschede kan ondersteunen door ondernemers bij elkaar te brengen, het budget te beheren en te voorkomen dat bedrijven meeliften.
- D66 wil dat gemeenten in de regio samenwerken aan gebiedspromotie om bijvoorbeeld werknemers, bedrijven, toeristen, naar het gebied te trekken, maar ook bijvoorbeeld op het gebied van subsidies zoals EFRO of Kaderprogramma's. Ook bedrijven spelen hier een rol in. In dit kader is het belangrijk om informatie en dienstverlening in het Engels en Duits te hebben.
- D66 wil dat gemeenten in de regio samenwerken om arbeidsmarkt en onderwijs op elkaar te laten aansluiten. We willen samen een compleet en aansluitend pakket van economische activiteit en innovatie ontwikkelen. Dat betekent dat we elkaar ook iets moeten gunnen, in plaats van met de ruggen naar elkaar te staan. Op die manier kunnen we ondernemers het beste stimuleren en ondersteunen.
- Deskundigen schatten dat ongeveer de helft van de basisschoolkinderen later een type baan krijgt die nu nog niet bestaat. Niet-cognitieve vaardigheden worden belangrijk, zoals bijvoorbeeld plannen, zelfdiscipline, sociale vaardigheden, kunnen samenwerken, leren 'leren', cultuur. Daarom vindt D66 afstemming en samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven heel belangrijk en wil dat de gemeente Enschede dit stimuleert.
- Vanwege de snelheid van (technologische) ontwikkelingen en het langer werken van mensen is permanente educatie van mensen heel belangrijk. Al na tien jaar kunnen mensen heel ander werk doen dan waar ze voor opgeleid zijn aan het begin van hun leven. D66 wil dan ook dat je ongeacht leeftijd flexibele opleidingen kunt volgen en probeert als gemeente Enschede hier een steentje aan bij te dragen.

7.3 Infrastructuur

De economie heeft de overheid op een paar terreinen nodig. Zo is de bereikbaarheid van Enschede, ook vanuit Duitsland, erg belangrijk voor bedrijven en werknemers. Allerlei onderzoeken hebben het aangetoond: maak Enschede nu beter bereikbaar per spoor, weg en water. Een brede mix aan vervoersvormen, maar ook variatie in ruimtelijke inrichting en uitstraling, is een voorwaarde voor een gezond leefklimaat en betekent dat zoveel mogelijk voorzieningen goed verspreid over de stad en dichtbij de inwoner zijn. Ook digitale infrastructuur is van belang voor het bedrijfsleven, denk aan internettoegang via glasvezel en 5G. Daar wil D66 vol op inzetten, dan volgt de economie vanzelf.

- D66 wil dat Enschede een duidelijke infrastructuuragenda maakt. Hierin komen alle bestaande én nieuwe initiatieven samen die leiden tot een goede infrastructuur. Denk

aan de al bestaande Agenda voor Twente, de mobiliteitsvisie van de gemeente Enschede en provinciale visies. Maar ook digitale infrastructuur zoals glasvezel en 5G moeten hierin terugkomen. Het doel van een infrastructuuragenda is helder te krijgen waar nog gaten zitten in de toekomstige digitale en fysieke bereikbaarheid van Enschede. Dan kunnen we in samenwerking met regio, provincie, Rijk en Duitsland proberen die gaten te dichten.

- Enschede moet in regionaal verband bij de provincie en het Rijk lobbyen voor betere bereikbaarheid per spoor, weg en water. De nadruk zou hier moeten liggen op een betere verbinding tussen Enschede en Zwolle, Hengelo en Gronau, verbreding van de A1 en verbeteren verbindingen naar Duitsland via de weg en het spoor.

8 Werk en inkomen

8.1 Werk

Werk is belangrijk omdat het mensen de kans biedt zich te ontplooien. Werk leidt tot zelfredzaamheid en draagt bij aan persoonlijk geluk. Werk is vaak niet meer een baan voor het leven bij hetzelfde bedrijf. Werk kan tegenwoordig een deeltijdbaan inhouden, een contract voor bepaalde tijd, werk als zelfstandig ondernemer, of een combinatie van die drie. D66 is niet bang voor deze veranderingen, maar wil het overheidsbeleid er wel op aanpassen.

Wanneer iemand geen werk heeft maar wel wil werken, is er een vangnet in de vorm van bijvoorbeeld een bijstandsuitkering. Ondertussen zoekt diegene naar werk en de gemeente helpt hem of haar daarbij. Dat moet meer maatwerk worden. Maatwerk en structureel contact moeten ertoe leiden dat ook echt iedereen op zijn/haar manier bezig is met het vinden van werk. Natuurlijk is een groep mensen nog niet klaar om werk te gaan zoeken, maar ook zij werken aan zichzelf door bijvoorbeeld een opleiding of training te volgen, of door vrijwilligerswerk te doen. Het doel is om steeds een sport hoger op de participatieladder te komen, steeds dichterbij betaald werk. Waarbij D66 zich realiseert dat voor sommige mensen betaald werk nooit haalbaar zal zijn. Uiteraard kan het ook zijn dat mensen tijdelijk hulp nodig hebben om zichzelf op orde te krijgen. We gaan uit van de mens. We kijken naar wat hij/zij wél kan en wil, in plaats van geobsedeerd te raken door wat iemand allemaal niet zou kunnen. De ontwikkeling van de persoon naar werk moet voorop staan.

Door conservatieve tendensen van de afgelopen jaren is de toon van het beleid doorge-slagen naar wantrouwen. Wantrouwen jegens de persoon zonder werk die hulp nodig heeft. D66 wil werken volgens de nieuwste inzichten in menselijk gedrag, gebaseerd op het wereldberoemde boek *Schaarste*¹. Dat betekent een verschuiving terug naar positieve aandacht, belonen van verstandig gedrag en vertrouwen in de inwoner. Overigens blijft de inwoner altijd zelf verantwoordelijk voor de gevolgen van zijn keuzes en gedrag.

- Decentralisatie van het uwv. Werkloos is werkloos, of je nu een ww-uitkering van het Rijk (uwv) hebt of een bijstandsuitkering van de gemeente. Daarom wil D66 nog intensievere samenwerking tussen gemeente Enschede en uwv, als ware het uwv gedecentraliseerd is. Zodat we de mensen zonder werk zo goed mogelijk kunnen helpen, vanaf het begin van werkloosheid. De gemeente is dan al vanaf het begin van ww betrokken.

---

¹“Schaarste” geschreven door Sendhil Mullainathan en Eldar Shafir

- D66 wil dat de gemeente Enschede inwoners met een bijstandsuitkering helpt om een arbeidsritme op te bouwen, door ook parttime en tijdelijk werk te stimuleren en door (her)aanvraagprocedures te verkorten. Ook instrumenten als proefplaatsingen, sollicitatiecursussen of een vergoeding voor het behalen van certificaten, zoals een heftruckcertificaat, kunnen mensen uit de bijstand naar werk halen.
- D66 wil dat met iedereen die een uitkering heeft minimaal één keer per jaar rustig wordt gesproken. Zo krijgen mensen aandacht, kan gekeken worden of alles nog klopt en wat er veranderd is. Mensen vinden dan samen dingen waar eerder nog niet aan gedacht was. Wanneer dat nodig is maakt D66 extra budget vrij voor het op een kwalitatief goede en menselijke wijze contact houden met de inwoners zonder werk. D66 wil ook lobbyen dat uwv de dienstverlening vermenselijkt.
- Fietsdepot: het moet voor bijstandsgerechtigden gemakkelijker worden om een verloren fiets uit het fietsdepot te adopteren.
- De arbeidsmarkt is de laatste jaren steeds flexibeler geworden. Binnen de G32 is Enschede echter de stad met verhoudingsgewijs het minste aantal zzp'ers. De gemeente bemoeit zich uiteraard niet met welk werk iemand doet. Wel kan zij een rol spelen bij het faciliteren (huisvesting) van gunstige werkplekken voor flexwerk en andere zelfstandigen.
- D66 wil dat iedereen zonder werk en met overheidssteun daarvoor toch probeert een arbeidsritme te houden. Bijvoorbeeld door het verrichten van vrijwilligerswerk. Zo is de stap naar een betaalde baan makkelijker en kansrijker. Ook vanuit bijvoorbeeld de ww moet vrijwilligerswerk gemakkelijk mogelijk zijn en zelfs aangemoedigd worden door uwv. Omdat dit nu niet het geval is start D66 Enschede een lobby op.
- D66 wil dat Enschede al haar initiatieven voortzet om ook over de grens met Duitsland beter samen te werken om vraag en aanbod van werknemers bij elkaar te brengen, het zogenaamde *matchen*. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het grensoverschrijdend mobiliteitscentrum en de inspanning voor diploma-erkenning. Zo kunnen mensen gemakkelijker aan de slag in Duitsland. Uiteraard willen we dat Nederland het andersom ook goed gaat regelen voor de erkenning van in Duitsland behaalde diploma's.
- D66 wil mensen met een uitkering helpen om zo snel mogelijk weer betaald werk te vinden. Daarom is goede samenwerking tussen en met het uwv, sociale werkplaatsen, uitzendbureaus en bedrijven belangrijk.
- D66 wil voldoende stage- en leerwerkplaatsen voor jongeren, arbeidsgehandicapten en mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. We gaan hierover eerst in gesprek met werkgevers. Als het nodig is, zetten we de gemeentelijke organisatie in om iedereen een eerlijke kans op werk te geven. Ook (oudere) mensen met een beroep waar steeds minder vraag naar is, moeten een kans krijgen om een ander vak te leren.

- D66 wil dat mensen met een bijstandsuitkering de kans krijgen om een opleiding te volgen of een onderneming op te zetten, zonder dat dit direct invloed heeft op de hoogte van de uitkering.
- Op korte termijn springen de “mismatches” op de arbeidsmarkt in het oog. In bepaalde sectoren heerst werkloosheid, terwijl in sectoren als bijvoorbeeld wijkverpleegkundigen, procestechnologen mbo/hbo, ICT-specialisten en maakindustrie tekort is aan personeel. D66 wil dat de gemeente Enschede het zo makkelijk mogelijk maakt om om te scholen en een nieuwe baan te accepteren. Daarnaast wil D66 dat iedere leerling in Enschede en Twente open en eerlijk wordt voorgelicht over de baankansen na iedere opleiding.
- 16 % van de inwoners van Enschede kan niet of slechts matig lezen en schrijven. Dat is een enorme groep voor wie de moderne maatschappij erg lastig bij te houden is. Dit speelt hen zeker ook parten bij het (vinden van) werk. D66 wil dat de aanpak van laaggeletterdheid één van de peilers onder het gemeentelijke beleid wordt. Dit moet worden geïntegreerd in het beleid om te komen naar werk, maar zeker ook in zorg- en welzijnsbeleid. Alleen met een langdurige, goed doordachte aanpak die onontkoombaar is voor de mensen kunnen we ervoor zorgen dat iedereen goed kan lezen en schrijven. Speciale aandacht moet ook uitgaan naar schoolgaande kinderen, want het is zeker niet zo dat zij allemaal op voldoende niveau geletterd zijn.
- D66 heeft ervoor gezorgd dat de schaarstetheorie ook bij het Werkplein ingang gaat vinden. Meer algemeen wil D66 dat meer gewerkt gaat worden volgens principes en methoden waarvan is aangetoond dat ze werken. “Evidence based” dus. Daarbij wil D66 wel aandacht voor de omstandigheden waaronder een methode werkt. De ene persoon heeft het ene recept nodig, terwijl datzelfde recept voor een andere persoon misschien totaal niet werkt. Hierbij moet zeker ook ruimte zijn voor de inbreng van de professionals op de werkvloer. We kunnen ook van de ambtenaren vragen om zelf ook de effecten van hun aanpak te monitoren en te bespreken met hun collega's.

8.2 Armoede

De theorie is dat mensen met een bijstandsuitkering of werk niet in armoede zouden moeten leven. De praktijk is helaas anders, en het Rijk(sbeleid) is hieraan schuldig. Desalniettemin nemen we als gemeente Enschede meer dan onze verantwoordelijkheid voor deze mensen in armoede met allerhande voorzieningen. Hetzelfde geldt voor de armoedeval: als je meer gaat werken/verdienen kan het niet zo zijn dat je minder geld overhoudt aan het einde van de maand. Het armoedebeleid moet als belangrijkste doel hebben om de basis op orde te krijgen en de oorzaken van armoede aan te pakken.

Onderwijs en werk zijn de belangrijkste ladders om armoede te ontstijgen en daarom investeren we sterk in kansen. Die kansen bieden we niet alleen aan ouders, maar juist ook

aan de 5400² Enschedese kinderen die in arme gezinnen opgroeien. Omdat kinderen niets kunnen doen aan de situatie van hun ouders. En vooral omdat de jeugd de toekomst is. Als we zorgen dat ook deze kinderen dezelfde kansen krijgen als hun leeftijdsgenoten, dan krijgen zij de kans later niet in armoede te hoeven leven. Zo zouden we armoede op de lange termijn kunnen terugdringen.

- D66 wil doorgaan met het inzichtelijk maken van de effectiviteit van armoedebestrijding. Dankzij D66 heeft de gemeente Enschede wetenschappelijke trajecten gestart om duidelijk te krijgen hoe goed de “armoede-instrumenten” helpen bij het tegengaan van armoede. Wanneer we dit inzicht hebben, gaat D66 de mix van armoede-instrumenten (ruim € 10 miljoen per jaar) zo aanpassen dat we nog meer mensen uit de armoede helpen. D66 wil dat de gemeente meer mensen bereikt die in armoede leven.
- Een experimenteeragenda “Armoede en schulden” gaat helpen bij de aanpassing van de armoede-instrumenten. D66 wil dat de gemeente Enschede kijkt naar experimenten in binnen- en buitenland, en ook zelf aanvullende experimenten doet. Zo kunnen we meer handelen in de geest van de laatste wetenschappelijke inzichten, zeker ook op het gebied van psychologie en gedrag. Zoals bijvoorbeeld het boek “Schaarste” de wereld ontegenzeggelijk heeft laten zien. Met experimenten vinden we vanzelf uit welke instrumenten en aanpak het beste werken voor een bepaalde groep mensen. Dat moeten we wat D66 betreft niet vervuilen met politieke ideologie.
- Experimenten rondom bijstandsverlening kunnen ook bij de experimenteeragenda “Armoede en schulden” horen, maar D66 ziet ook de vele moeite die het andere gemeenten heeft gekost om van het Rijk toestemming te krijgen voor experimenten met bijstand. Daarom wacht D66 Enschede die experimenten liever eerst even af alvorens zelf heel veel energie in een eigen bijstandsexperiment te steken.
- Het bereiken van meer mensen in armoede kan heel simpel beginnen. D66 heeft er met de SP voor gezorgd dat flyers op scholen worden verspreid. Kinderen laten dan aan hun ouders zien wat er mogelijk is met het gemeentelijke kindpakket. De website van de gemeente Enschede kan beter toegankelijk gemaakt worden voor mensen in armoede. Het integrale werken houdt ook in dat alle hulpverleners van de gemeente Enschede bekend zijn met de voorzieningen voor armoede en mensen daar actief op wijzen.
- D66 wil dat kinderen die opgroeien in een gezin met een laag inkomen dezelfde ontwikkelkansen krijgen als andere kinderen. De gemeente Enschede heeft hier nadrukkelijk een taak, bijvoorbeeld door ervoor te zorgen dat deze kinderen mee kunnen doen aan sport en cultuur middels het kindpakket. Door zoveel mogelijk in natura te verstrekken, proberen we ervoor te zorgen dat de hulp ook echt bij de kinderen terecht komt. D66 wil dan ook het kindpakket continueren.

---

²Aantal kinderen in gezinnen die zich onder de lage inkomensgrens bevinden, CBS, 2016

- De NIBUD-rapportage van 2015 wijst uit de tweoudergezinnen met twee kinderen van 14 en 16 behoorlijk geld tekort komen. Aangezien dit modelberekeningen zijn van een gerespecteerd instituut, ziet D66 de noodzaak om iets te doen voor deze gezinnen. Ook al is dit eigenlijk de verantwoordelijkheid van het Rijk. D66 wil het tekort in het huishoudboekje van deze gezinnen aanvullen, bijvoorbeeld via de individuele inkomens toeslag.
- Eigen kracht is een doel, geen middel. Mensen in armoede of schulden hebben vaak even geen eigen kracht, die moeten we helpen de eigen kracht weer terug te vinden om weer zelfredzaam te kunnen zijn. In de tussentijd zorgt de gemeente Enschede voor het verminderen van stress bij deze mensen door bepaalde zaken tijdelijk over te nemen. Wanneer het beter gaat met zo iemand kun je pas gaan denken aan onderwijs en training. Dit alles op basis van de laatste wetenschappelijke inzichten, en juist ook de inzichten in menselijk gedrag en psychologie, zoals bijvoorbeeld verwoord in het boek *Schaarste*.
- D66 wil de armoedeval tegengaan. Want dan gaan meer mensen werken, en werk is de beste garantie tegen armoede en voor geluk. Hiertoe is een grondige herziening van het gemeentelijke lastenstelsel nodig. D66 heeft het verkennen van zo'n herziening aangenomen gekregen door de gemeenteraad, maar daarna is het stil gebleven. Het vergt politieke moed om alles ter discussie te stellen, maar D66 doet dit in de overtuiging dat dan een effectiever armoedebeleid kan worden gevoerd met een kleinere armoedeval.
- D66 is niet bang voor maatwerk, waarbij niet iedereen meer exact hetzelfde krijgt. D66 wil dat iedereen krijgt wat nodig is. Dit geldt overal, en zeker ook voor armoede. We doen dit omdat het doel, dat mensen zich goed voelen en zichzelf beter kunnen redden, belangrijker is dan dat het middel voor iedere persoon exact gelijk is.
- D66 waardeert het enorm dat mensen en organisaties vrijwillig bijdragen aan het helpen van mensen in armoede. Denk bijvoorbeeld aan de Voedselbank, de Kledingbank, Schuldhulpmaatjes, etc. De gemeente Enschede ondersteunt met kleine subsidies en verzorgt de afstemming tussen de verschillende organisaties.

8.3 Schuldhulpverlening

Schulden hebben desastreuze gevolgen. D66 stuurt daarom scherp op een betere schuldhulpverlening door de oorzaken aan te pakken: mensen leren omgaan met geld, mensen waar nodig in bescherming nemen tegen zichzelf. In essentie zijn mensen zélf verantwoordelijk voor hun uitgaven en dus voor hun schulden. Echter, vele schuldenaren kunnen de gevolgen van het doen van financiële uitgaven niet overzien en beheersen. Daarom neemt een budgetcoach van de Stadsbank of een bewindvoerder tijdelijk de financiële handel en wandel van

deze mensen over. Deze mensen gaan pas dan weer zelf over hun geld wanneer zij daartoe in staat zijn. D66 wil ook meer aandacht voor de verschillende oorzaken waardoor mensen in de schulden komen. Zo willen wij bijvoorbeeld de schuldenindustrie aanpakken en voorkomen dat kleine schulden door opstapelende aanmaningen en incasso's tot drijfzand kunnen uitgroeien. Lokaal stellen wij hier paal en perk aan, of we signaleren de obstakels en problemen en kaarten deze aan in Den Haag. Zo voorkomen we nog meer schulden, en geven we wel genoeg ruimte aan de kracht van het individu.

- Het meer betrekken van de werkgever van de schuldenaar past wat D66 betreft prima in een effectieve schuldenaanpak. De werkgever heeft immers belang bij het welzijn van zijn werknemer.
- D66 wil snelle hulp bij schuldenproblematiek, zodat verslechtering van de situatie wordt voorkomen. Hierbij is herkenning door de wijkteams van belang omdat veel mensen uit gêne zichzelf niet melden met schulden. D66 volgt de aanbevelingen van de Nationale Ombudsman en andere deskundigen op. Wachtlijsten zijn wettelijk niet toegestaan en willen we koste wat kost voorkomen, ook als dat onorthodoxe oplossingen vraagt, bijvoorbeeld in samenwerking met woningcorporaties. D66 wil meer experimenteerruimte om mensen met schulden sneller te vinden en te helpen.
- De Stadsbank Oost-Nederland helpt namens de gemeente Enschede mensen met schulden. Jarenlang heeft de Stadsbank te kampen met negatieve publiciteit. Mensen stappen al niet graag binnen bij een schuldhulpverlener, en dus al helemaal niet bij de Stadsbank die een negatief imago heeft. D66 heeft daarom aangedrongen op steekproeven in de dossiers van de Stadsbank, die dan openbaar worden gemaakt. Dan kan iedereen zien hoe goed of slecht de Stadsbank zijn werk doet, en kunnen mensen reële verwachtingen koesteren. Eind 2017 vindt de eerste visitatie plaats.
- D66 wil pragmatisch handelen om schulden te voorkomen. Bijvoorbeeld: veel mensen wachten te lang met het vragen om hulp bij het oplossen van hun schulden. Nu zijn wij als D66 voorstander dat mensen dit op eigen kracht proberen, maar de praktijk wijst uit dat heel veel mensen dit niet lukt. Dan is D66 pragmatisch, dan kiezen we tegen ons politieke gevoel in voor het eerder actief helpen van mensen, nog voor die mensen er zelf om gevraagd hebben, om zo alle ellende voor te kunnen zijn. Concrete voorbeelden kunnen zijn het inhouden van (zorg)premies en huur op de bijstandsuitkering. Zo voorkomen we betalingsproblemen en huisuitzettingen.

9 Bestuurlijke vernieuwing

D66 streeft naar persoonlijke vrijheid, naar een samenleving waarin mensen zelf bepalen hoe zij hun leven inrichten, en waarin mensen vrij zijn in verbondenheid. Vrijheid in verbondenheid vereist de mogelijkheid voor mensen om te bepalen wie hen bestuurt, en wat die bestuurders doen. Uitgaande van persoonlijke vrijheid in verbondenheid met anderen is het van groot belang dat overheden zich aan de door henzelf gestelde regels houden en democratische verantwoording afleggen en controleerbaar zijn. D66 is daarom altijd een voorvechter geweest van een sterke democratische rechtsstaat waarop mensen invloed en inspraak hebben.

9.1 Sterke lokale democratie

De lokale democratie staat onder druk. Gemeenten krijgen steeds meer taken, politieke partijen hebben moeite goede mensen te vinden, de lokale journalistiek heeft weinig middelen, publiekstribunes zijn vaak leeg en de gemiddelde werkdruk van een raadslid is opgelopen tot zestien uur per week. Dat vraagt om verandering; een bestuur zonder tegenmacht is democratisch poreus.

We zien dat de complexiteit van de samenleving groeit, en de inwoners tegelijkertijd meer oplossingen verwachten van de overheid. D66 is reëel: de overheid heeft niet de wijsheid in pacht en kan niet meer alles in haar eentje oplossen vanwege die complexe wereld. Inwoners zullen dit moeten accepteren. De inwoners, bedrijven, organisaties en andere partijen in de samenleving zijn meer dan krachtig om problemen te helpen oplossen. De gemeente Enschede maakt hier nog lang niet altijd voldoende gebruik van. De overheid is bescheiden, coördineert en signaleert. Zorgelijk is dat feiten er lang niet altijd meer toe doen in debat. D66 vindt dat de overheid een rol heeft om mensen te helpen feiten van fictie te onderscheiden.

Een sterk bestuur neemt beslissingen in het belang van haar inwoners. Een sterk bestuur stapt over politieke tegenstellingen en (gemeente)grenzen heen en legt verantwoording af, ook als voor de uitvoering van taken een samenwerking met andere gemeenten nodig is. Samenwerking is niet alleen effectief, maar soms ook onvermijdelijk om taken goed uit te voeren, en daarmee in het belang van onze inwoners. Beslissingen die genomen worden in gemeenschappelijke regelingen, bijvoorbeeld welke zorg wordt ingekocht, raken onze inwoners direct. Daarom maakt D66 zich hard voor meer democratische legitimiteit en controleerbaarheid van samenwerkingsverbanden.

D66 staat voor een bestuursstijl waarin je fouten mag maken, mits je ervan leert. Deze

bestuursstijl vereist een luisterend oor, en een houding die altijd ten dienste staat van het publieke belang. Dat betekent ook dat wanneer D66 iets uit handen geeft aan inwoners, zoals bijvoorbeeld wijkbudgetten, we niet tot in detail gaan zitten controleren. Vertrouwen is het uitgangspunt.

Een goed bestuur is transparant en controleerbaar. Bij macht hoort immers tegenmacht. Uiteraard wordt het college gecontroleerd door de raad, maar ook anderen hebben een taak, zoals lokale media en initiatieven van inwoners.

- D66 wil dat de komende coalitie een akkoord op hoofdlijnen sluit. Op die manier is er ruimte voor wisselende meerderheden in de raad op onderwerpen die niet onderdeel uitmaken van het bestuursakkoord (of coalitieakkoord). Dit maakt het bestuur daadkrachtig en zorgt ervoor dat er beter wordt geluisterd naar de wensen van inwoners.
- De gemeente Enschede zou iedere vijf jaar alle regels moeten doornemen. Dan kun je bepalen welke regels je kunt afschaffen, bijvoorbeeld omdat ze niet gebruikt worden.
- D66 is voorstander van samenwerking over grenzen heen, mits afspraken democratisch gelegitimeerd en controleerbaar zijn. Voor taken zoals (jeugd)zorg of afvalverwerking kan door samenwerking schaalvoordeel worden behaald en expertise gedeeld. De keuzes die worden gemaakt in de uitvoering van deze taken raken onze inwoners. Daarom moet de besluitvorming democratisch verlopen.
- D66 vindt dat samenwerkingsverbanden in de regel publiek moeten zijn. Zij vallen dan onder de Wet gemeenschappelijke regelingen, met (minimale) wettelijke vereisten ten aanzien van de transparantie, inspraak en verantwoording. Als er geen andere keuze is dan een privaat samenwerkingsverband, dan letten we in de gemeenteraad extra zorgvuldig op de manier waarop de verantwoording en de inspraak van inwoners, belanghebbenden en de raad wordt georganiseerd. Uiteraard geldt dit alleen voor samenwerkingsverbanden waarin politieke keuzes worden gemaakt die invloed hebben op het dagelijkse leven van inwoners.
- D66 wil dat ieder samenwerkingsverband een duidelijk doel dient en wordt heroverwogen als dit doel uit zicht raakt. Het regelmatig heroverwegen van de nut en noodzaak vergroot de effectiviteit van het bestuur en de legitimiteit van het samenwerkingsverband. Bovendien voorkomen we op deze manier wildgroei. Als Enschede meer samenwerkingsverbanden heeft dan raadsleden, gaat dit ten koste van de democratische controleerbaarheid.
- Daarnaast ziet D66 er op toe dat het college aan zijn verplichting om een overzicht van alle samenwerkingsverbanden te publiceren voldoet.
- Om de democratische controleerbaarheid van samenwerkingsverbanden te vergroten, wil D66 nieuwe instrumenten ontwikkelen. We willen een rapporteurschap voor

raadsleden en werken samen met D66-raadsleden in andere gemeenten. Een goed voorbeeld is het afgelopen periode opgestarte overleg van Twente D66-raadsleden dat ongeveer om de maand plaatsvindt. We willen ook dat de raad in principe is vertegenwoordigd in vergaderingen van deze samenwerkingsverbanden. In Den Haag maakt D66 zich er hard voor dat vertegenwoordigers van grote samenwerkingsverbanden in de toekomst rechtstreeks verkozen kunnen worden.

- D66 wil initiatieven van inwoners beter betrekken bij de gemeente Enschede, door ruimte en randvoorwaarden te scheppen, bijvoorbeeld als inwoners de groenvoorziening in hun buurt beter kunnen onderhouden dan de gemeente.
- D66 toont zich ook bij stedenbanden betrokken bij goed bestuur. We dragen mensenrechten en democratie op effectieve wijze uit en zijn ons bewust van de donkere kanten van politiek in sommige landen, zoals bijvoorbeeld corruptie.
- De gemeente Enschede communiceert begrijpelijk met inwoners, bij voorkeur op taalniveau B1.
- D66 wil dat het college zich houdt aan de uitgangspunten van de Wet open overheid, die mede door D66 is ingediend en op dit moment in behandeling is in de Eerste Kamer. Dat wil zeggen dat het college werk maakt van een goede informatiehuishouding, actieve openbaarmaking en geen misbruik maakt van Wob-uitzonderingsgronden.
- D66 wil een actieve gemeentelijke rekenkamer, met slagkracht. De rekenkamer helpt raadsleden en betrokken inwoners met het controleren van het college.
- D66 wil dat raadsleden de ruimte en ondersteuning krijgen om hun controlerende taken goed uit te voeren. Raadsleden moeten contacten onderhouden met inwoners en verbindingen leggen in de gemeente. Dat lukt niet als zij verdrinken in informatie- en vergaderstromen.
- Journalisten brengen de lokale politiek naar onze inwoners. Ze maken daarmee onze democratie krachtig. D66 wil de lokale journalistiek versterken, zonder dat de onafhankelijke positie van journalisten hierdoor wordt aangetast, bijvoorbeeld door een mediafonds op te richten met een onafhankelijk bestuur.
- D66 wil de gemeentelijke regeldruk verminderen. De Algemene Plaatselijke Verordening (APV) wordt doorgelicht op verouderde en overbodige regels. Daarnaast komt er voor iedere nieuwe regel in principe een einddatum. Alleen na een positieve evaluatie wordt de regel voortgezet.
- D66 staat voor het algemene belang. In heel veel gevallen kan Enschede samen met de veertien Twentse gemeenten optrekken voor het gedeelde, regionale belang. Dat vereist dat politici over het verleden van strijd en kerktoerenpolitiek heen stappen. D66

Enschede zet zich graag in voor het regionale belang omdat hier nog een wereld te winnen valt. Letterlijk, want wanneer je als Twente naar Den Haag, Brussel en Duitsland gaat, dan sta je samen veel sterker.

- Twente is een regio van belang met een sterke eigen identiteit en kan een florerende economie worden indien iedereen in Twente samenwerkt. En indien Twente samenwerkt met de omliggende regio's. Dat is van groot belang voor de 625.000 inwoners van Twente, waaronder de 160.000 inwoners van Enschede. Tukkers willen allemaal werk en een goed leven, hierbij spelen de gemeentegrenzen absoluut geen rol voor de inwoners. Nu de politici nog.
- Bij alle samenwerking in de regio moet oog zijn voor proportionaliteit en identiteit. Je werkt alleen samen als dit meerwaarde heeft; wat je net zo goed zelf kan doen, blijf je zelf doen als gemeente. Daarbij heeft D66 oog voor de gevoelens van mensen, in het bijzonder voor de eigen identiteit die mensen met zich meedragen. Samenwerking hoeft niet te betekenen dat iedereen zijn eigen gevoelde identiteit moet verstoppen.
- D66 wil samenwerken met buurgemeenten om de dienstverlening aan inwoners te verbeteren. Vaak is die samenwerking te organiseren door samen afspraken te maken. Als dit echter leidt tot een woud aan afspraken, of tot samenwerkingsverbanden waarop we als individuele gemeente geen invloed of democratische controle kunnen uitoefenen, moeten we durven kijken naar andere oplossingen. Mogelijk is een fusie met buurgemeenten dan een beter antwoord. Op die manier is de democratische legitimiteit van en controle op de uitvoering van (beleidsrijke) taken geborgd. Bovendien kan een fusie het probleemoplossende en besluitvormende vermogen van de gemeente versterken.

9.2 Integriteit

Een goed bestuur is uiteraard ook integer. Integriteit is volgens ons meer dan enkel je aan de regels houden. We willen dat bestuurders zich bewust zijn van de mogelijke belangenconflicten en de schijn van belangenverstrengeling vermijden. Hetzelfde geldt voor raadsleden en ambtenaren. Uiteraard beschermen we hen ook tegen ontoelaatbaar gedrag uit de samenleving.

- D66 wil dat bestuurders altijd aanspreekbaar zijn op mogelijke belangenconflicten of ontoelaatbaar gedrag. Indien nodig nemen we initiatief om het reglement van orde aan te passen, zodat mogelijke belangenconflicten op voorhand moeten worden gemeld. Het onderwerp moet bespreekbaar zijn, ook in de raad.
- Enschede heeft een integriteitsbeleid voor ambtenaren, inclusief een klokkenluidersregeling. Nu is het zaak dat de raad jaarlijkse terugkoppeling hierover krijgt.

- Steeds vaker worden lokale bestuurders, raadsleden en ambtenaren bedreigd of geïntimideerd. Voor D66 is dit onacceptabel. D66 wil dat altijd aangifte wordt gedaan van bedreiging en intimidatie en dat zij indien nodig beveiliging krijgen. Tegen criminele organisaties die het lokale bestuur ondermijnen, treden we op.

9.3 Meer invloed en aandacht voor inwoners

D66 vindt dat de kern van het bestuurlijke systeem in Nederland z'n waarde heeft bewezen, maar dat het zaak is om het systeem aan te passen aan de sterk gewijzigde omstandigheden in de 21^e eeuw. Cruciaal daarin is, dat meer mensen mogelijkheden willen hebben om directe invloed uit te oefenen op hun eigen leefomgeving.

Voor D66 is het belangrijk dat de gemeente Enschede goed naar haar inwoners luistert. Juist omdat de gemeente beslissingen neemt die directe invloed hebben op inwoners. Maar ook omdat inwoners hun buurt het beste kennen en het beste weten wat er nodig is. Inwonersparticipatie is voor D66 een belangrijke aanvulling op de representatieve democratie. Dat vraagt de onlangs aangenomen Omgevingswet ook van de gemeenten. Voor D66 is het belangrijk dat iedereen kan inspreken en participeren, niet alleen hoogopgeleide of mondige inwoners.

Directe democratie, moderne vormen van inspraak en andere vormen van inwonersparticipatie zijn een aanvulling op de representatieve democratie. Daarbij realiseert D66 zich dat niet iedereen wil of kan participeren. Daarom moeten we altijd denken aan deze mensen wiens stem we niet of nauwelijks horen maar die ook onderdeel van de samenleving zijn. Om een participatieproces te laten slagen is het essentieel dat een aantal zaken vóóraf duidelijk is voor zowel de politiek als de inwoners (participatiekaders) en een wederzijds proces is. Zo moet duidelijk zijn of de uitkomst van het participatieproces onveranderd geaccepteerd en overgenomen gaat worden door de politiek, of dat de politiek nog aanpassingen wil kunnen doen. Hiervoor moet dus duidelijk zijn hoe en tot hoever inwoners kunnen participeren in een vraagstuk. Ook moet vooraf duidelijk zijn hoe de inwoners terug horen wat er met de uitkomsten van de participatie is gedaan.

D66 is sinds haar oprichting bezig met het betrekken van inwoners bij wat de overheid doet. We hebben ervaring met allerlei inwonersparticipatie-instrumenten. Het is de kunst in een nieuwe situatie het meest geschikte instrument te gebruiken. We weten nog lang niet alles dus mislukkingen accepteren we, als we er maar van leren.

Inwoners kunnen verleid worden mee te denken of zelfs mee te beslissen. Bijkomend voordeel is dat inwoners meer betrokken raken bij wat namens hen allemaal in het openbaar gebeurt. Zo kunnen inwoners ook een meer geïnformeerde keus maken bij verkiezingen.

D66 wil daarom graag experimenteren om inwoners meer te betrekken bij de beslissingen die genomen worden in de gemeente Enschede en de regio Twente. D66 ziet daarbij dat verschillende situaties of verschillende groepen mensen om verschillende instrumenten vragen. D66 wil ook dat inwoners en ondernemers van alle Twentse gemeenten beter

uitgelegd krijgen waarom bepaalde zaken op het niveau van de wijk, dorp of buurtschap moeten worden geregeld en aangepakt, terwijl andere zaken juist op het niveau van de regio geregeld en aangepakt moeten worden. De dialoog daarover moet leiden tot meer draagvlak voor het krachtiger maken van de afzonderlijke gemeenten, maar ook de regio Twente en tot minder onderling wantrouwen tussen de gemeenten onderling. D66 heeft als ideaalbeeld een cultuur waarin het normaal is om regelmatig de bevolking op de diverse schaalniveau's te informeren over cruciale thema's en om hen daarover te bevragen. Dus willen we in Enschede stimuleren dat van onderaf een cultuur ontstaat waarin inwoners het normaal vinden om mee te denken en mee te beslissen. Dat doen we door experimenten aan te gaan met de stad en het platteland.

- D66 verwelkomt ideeën en initiatieven die invulling geven aan meer invloed voor inwoners. Daarom willen we een participatieverordening opstellen, met een selectie aan instrumenten, zoals buurtrechten.
- D66 wil dat cliëntenraden voor een meerderheid uit cliënten bestaan, liefst democratisch gekozen.
- D66 wil dat inwoners zo vroeg mogelijk in het besluitvormingsproces inspraak krijgen. Dan is er meer ruimte om rekening te houden met de wensen en bezwaren van inwoners. Uiteraard pas als het onderwerp voldoende tastbaar is voor inwoners, zodat zij de urgentie en de gevolgen goed kunnen inzien.
- D66 wil dat de gemeente Enschede vooraf duidelijke verwachtingen geeft voor de inspraak en achteraf uitlegt waarom suggesties wel of niet zijn overgenomen.
- D66 wil dat wijkbewoners meer te zeggen krijgen over waar het budget voor hun wijk aan wordt besteed. Door gebruik te maken van buurtbijeenkomsten en online inspraakmogelijkheden, kunnen veel wijkbewoners worden bereikt.
- D66 wil dat inwoners zelf een raadsvoorstel kunnen indienen, als zij hiervoor voldoende handtekeningen verzamelen. De gemeenteraad is dan verplicht dit voorstel in behandeling te nemen. We verwachten van inwoners dat zij in het voorstel aangeven welke maatregelen van de gemeente Enschede worden verwacht en hoe eventuele kosten worden gedekt.
- D66 wil bij initiatieven vanuit de samenleving dat de overheid bewaakt dat wel iedereen aan bod kan komen. Een burgerinitiatief mag geen dekmantel zijn voor het doordrukken van de zin van één bepaalde groep inwoners. Overigens is unanimiteit ook weer niet nodig.
- Een gemeentedekkend systeem van wijkprogramma's en wijkbudgetten zorgt voor mogelijkheden voor inwoners om zelf dingen te beslissen en te ondernemen in hun

wijk. Daarbij is het belangrijk dat iedere wijk, ook de buurtschappen op het platteland, weet dat men een erkend wijkorgaan in het leven kan roepen.

- Enschede telt ongeveer 28.000 studenten op het Saxion en de Universiteit Twente. Studenten zijn innovatief, hebben een grote organisatiekracht en vormen de toekomst. Studenten verlevendigen de (binnen)stad en zijn na hun studie belangrijk voor de economische ontwikkeling van Enschede en Twente. Daarom is het belangrijk dat Enschede investeert in haar studenten en wat zij nodig hebben om zich thuis te voelen. Op initiatief van en in samenwerking met D66 hebben zo'n dertig studenten een studentenmanifest geschreven met acht punten hoe van Enschede een nog betere studentenstad te maken. Op basis hiervan is voor het eerst specifiek studentenbeleid ontwikkeld waarmee we streven naar meer studentenparticipatie, goede voorzieningen, het beter vermarkten van Enschede als studentenstad en een beter perspectief op een carrière in Twente. Uniek is dat dit beleid nu ook uitgevoerd wordt door studenten in dienst van de gemeente Enschede. D66 wil dat studenten actief worden uitgenodigd om mee te blijven praten over de uitvoering en doorontwikkeling van dit beleid, maar dat ze nog verder betrokken worden bij uitdagingen waar onze stad voor staat. Dit is belangrijk om ze de ruimte te geven om van Enschede een nog betere (studenten)stad te maken, en vooral om studenten te binden aan de regio voor na hun studie. We kunnen hun kennis en energie nu en straks goed gebruiken. Ook in de komende periode wil D66 daarom een specifieke wethouder Studentenzaken.
- D66 wil los van gemeentegrenzen inwoners betrekken bij besluitvorming. Te denken valt aan de aanleg van wegen die een gemeentegrens passeren, de aanleg van duurzame-energieprojecten in grensgebieden van gemeente(n), of de ontwikkeling van nieuw afvalbeleid.
- D66 wil verzekeren dat gemeenten van elkaar leren wat betreft ervaringen met inwonersparticipatie. Het resultaat kan een participatiegids met tips & trucs en ervaringsvoorbeelden zijn. Ook de wrijving van inwonersparticipatie met reguliere besluitvorming moet benoemd worden.
- D66 wil in Enschede twee nieuwe inwonersparticipatieprojecten opzetten, als onderdeel van besluitvorming die toch al plaats zou vinden.
- D66 wil de inwoners meer betrekken bij de activiteiten en besluiten van de regionale samenwerking in Twente. Hiertoe zouden minstens twee peilingen onder de Twentse bevolking moeten worden verricht. Essentieel is dat deze Twentse inwonersparticipatie niet vanuit een enkele gemeente, maar vanuit alle veertien gemeenten samen wordt georganiseerd. Heilige huisjes worden hierbij niet geschuwd.
- D66 wil verder experimenteren met participatie-instrumenten als: digitale stads- en wijkpeilingen, wijkconferenties, wijkbegrotingen, stadsdialogen als G1000 en bijeen-

komsten met verschillende werkvormen op maat, het bevorderen van jongerenparticipatie en het verder helpen versterken van bewonersvertegenwoordiging. Ook moet de informatievoorziening vanuit de gemeente Enschede verbeterd worden, onder andere door die beter aan te laten sluiten op verschillende doelgroepen (digitale dossiers, nieuwsbrieven op maat, digitale kaarten). Zo brengen we bewoners beter in positie om mee te denken, mee te doen en invloed uit te oefenen om bij te dragen aan versterking van buurt, wijk, dorp, stad en platteland.

- Het referendum is een instrument, niet een doel. Het doel is dat inwoners meer invloed hebben op beslissingen die voor hen belangrijk zijn. Op lokaal niveau zijn er andere instrumenten dan een referendum, zoals een burgertop en wijkbudgetten, die inwoners het recht geven om mee te beslissen en ook de verantwoordelijkheid om dat op een goede wijze te doen en de kans om creatief te zijn in het vinden van oplossingen. Dit sluit goed aan bij ons uitgangspunt van vertrouwen op de eigen kracht van mensen.
- Adviesraden die bestaan uit inhoudelijk of procesmatige deskundigen kunnen ook de betrokkenheid van de inwoners bij het bestuur van de stad vergroten. Daarnaast leiden adviezen vaak tot betere besluiten. Wel is het zaak de adviesraden voldoende voor het voetlicht te brengen bij het college en de gemeenteraad. Enschede mist nog een sociaal-economische adviesraad, D66 wil de mogelijkheden voor een lokale SER verkennen gezien de uitdagingen die de stad kent.
- Uit onderzoek onder inwoners blijkt dat het Stadskantoor voldoende geopend is met het werken op afspraak (nooit meer wachten dus) en openingstijden inclusief koopavond.
- We vinden het belangrijk dat inwoners laagdrempelig contact kunnen leggen met de gemeente Enschede, door bijvoorbeeld gebruik te maken van kanalen die inwoners ook dagelijks gebruiken, zoals WhatsApp. Niet iedereen kan goed overweg met internet. Daarom blijft het loket bestaan.
- We willen nieuwe regelgeving zoals vergunningen, bestemmingsplannen, verordeningen, etc. beter en makkelijker toegankelijk maken voor de inwoners. D66 wil dat een inwoner digitaal kan aangeven van welke regelgeving in een bepaalde straal rondom een adres hij of zij op de hoogte gehouden wil worden. Vervolgens krijgt de inwoner dan nieuwe vergunningaanvragen, ontwerp-bestemmingsplannen etc. digitaal naar zich toe gestuurd. Dan hoeven inwoners niet meer de lange lijsten met nietszeggende omschrijvingen in Huis aan Huis door te ploegen.
- D66 wil prestatie-indicatoren voor bijvoorbeeld de doorlooptijd van vergunningsaanvragen en de wachttijd aan de balie. Op die manier maken we de prestaties van de gemeente Enschede transparant.

- D66 is voorstander van een “groene golf-ambtenaar”, die inwoners en ondernemers van begin tot eind begeleidt in gemeentelijke procedures. Deze ambtenaren moeten ruimte krijgen om oplossingen te vinden.
- D66 wil dat de gemeente Enschede er altijd naar streeft om conflicten op te lossen zonder juridische procedures. Dat betekent dat de gemeente aan de voorkant het gesprek aangaat om uit te zoeken waar het probleem zit. Dit maakt de kans groter dat een bevredigende oplossing wordt gevonden en kan ook kosten besparen.

10 Gemeentefinanciën

Als sociaal-liberalen gaan wij behoedzaam om met de financiële huishouding van de gemeente Enschede. Wij zijn zuinig met belastinggeld, omdat wij ons realiseren dat mensen daar hard voor gewerkt hebben. En dat voor elke euro die de overheid uitgeeft, geldt dat mensen niet zelf kunnen kiezen hoe ze die besteden. Om die reden vinden wij het ook belangrijk dat de gemeente Enschede zo transparant mogelijk is over inkomsten en uitgaven, en daar ook verantwoording over aflegt. Een sociaal-liberale begroting is bovendien toekomstvast: wij willen geen schuld doorschuiven naar onze kinderen en kleinkinderen. Vanuit diezelfde waarde erkennen we echter ook het belang van sommige publieke investeringen — bijvoorbeeld in goed onderwijs en schone energie — die juist op de lange termijn profijt opleveren. Daarom zijn lage lokale lasten voor ons belangrijk, maar niet het enige criterium bij het opstellen en beoordelen van een gemeentebegroting.

Slechts een klein deel van de begroting is redelijkerwijs te verschuiven. Veel budgetten volgen uit wettelijke taken en langetermijnverplichtingen. Het goede nieuws is dat in deze complexe wereld niet alles zich laat sturen met geld, dus dit zegt zeker niet alles over het verschil dat een goed D66-bestuur kan maken.

10.1 Eenvoudig en eerlijk

D66 wil dat de gemeente Enschede open en duidelijk is richting de gemeenteraad en haar inwoners over haar financiën. Dat begint met een heldere en toegankelijke presentatie van voornemens en resultaten: een begrijpelijke begroting en een leesbare jaarrekening.

Daarnaast willen wij dat lasten eerlijk verdeeld zijn. Gemeenten mogen van de wet geen inkomensbeleid voeren via belastingen, maar mogen wel bepaalde belastingen kwijtschelden. Een nadeel hiervan is dat dit mensen het gevoel geeft dat bepaalde gemeentelijke voorzieningen ‘gratis’ zijn. D66 ziet liever gericht beleid voor armoedebestrijding. Dat kan bovendien specifiek en activerender worden ingezet.

- Voor veel gemeentelijke heffingen (leges, belastingen of heffingen) geldt dat deze kostendekkend moeten zijn. D66 vindt het belangrijk om inzichtelijk te maken welke kosten precies worden ‘toegerekend’. De hoogte van gemeentelijke leges of retributies zoals die voor bouwvergunningen of trouwen moeten in verhouding staan tot de daadwerkelijk gemaakte kosten. We moeten niet de suggestie wekken dat die diensten gratis zijn, maar de gemeente Enschede hoeft ook niet te verdienen op deze diensten.

Die kosten bieden bovendien een goede stimulans en helder criterium om zo efficiënt mogelijk te functioneren en zo de kosten voor inwoners te beperken.

- Bij tekorten op de begroting zoeken wij in eerste instantie naar bezuinigingen of mogelijkheden taken efficiënter en goedkoper uit te voeren, voordat een stijging van de lasten aan de orde komt. Eventuele bezuinigingen ontzien zoveel mogelijk de kerntaken van de gemeente Enschede. Waar mogelijk worden inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties bij (het invullen van) bezuinigingen betrokken.
- D66 wil dat schoon gedrag loont. Bij de afvalstoffenheffing, rioolheffing en hondenbelasting geldt daarom voor zover wettelijk toegestaan het principe: “de vervuiler betaalt”. Dat is niet alleen eerlijker, maar ook beter voor het milieu omdat het mensen bewust maakt van de echte kosten van hun gedrag. Overigens geldt ook dat hoe beter afval wordt gescheiden, hoe lager de kosten voor verwerking zijn (en dus hoe lager de afvalstoffenheffing).
- D66 zou graag een flexibelere begroting met minder langlopende verplichtingen willen zodat je de uitgaven sneller kunt aanpassen aan veranderende omstandigheden.

10.2 Houdbare financiën

De gemeente Enschede moet ieder jaar een duurzame begroting inleveren. Dat betekent dat er op lange termijn niet meer wordt uitgegeven dan er binnenkomt en tekorten dus niet structureel worden aangevuld vanuit de gemeentelijke reserves. Anders zijn die reserves op een gegeven moment op en kunnen onvoorziene tegenvallers niet meer worden opgevangen. De gemeente Enschede zal voor dit soort gevallen voldoende geld achter de hand moeten hebben. Waar nodig zullen gemeentelijke reserves daarom aangevuld of aangelegd moeten worden. Maar het is zonde onnodig veel geld op de plank te laten liggen, terwijl allerlei zinvolle investeringen in de stad te doen zijn.

Aan speculeren met het aan- en verkopen van grond is in Enschede een einde gekomen dankzij D66. Toekomstige opbrengsten zijn in het verleden vaak te rooskleurig voorgesteld en gemeenten hebben daardoor te grote risico's genomen. Grondpolitiek draait om regie over waar die grond voor gebruikt wordt en niet om het maken van winst.

- De gemeente Enschede heeft een financiële buffer, een spaarpot, nodig om risico's op te kunnen vangen. Dit heet technisch de “weerstandratio” en D66 wil dat deze tussen de 1,0 en 1,4 ligt. Dat vereist wel dat de onderliggende boekingen realistisch zijn.
- Aangezien we onvoorziene tegenvallers opvangen met het weerstandsvermogen, vullen we dit vermogen ook aan met onverwachte meevallers.

- Al hetgeen wat te voorzien is, begroot D66 in. We houden geen zaken die we kunnen weten uit de begroting en maken realistische inschattingen. Dus alleen in het geval van een onverwachte, niet te vermijden noch te voorziene uitgave zal deze uitgave zonder begroot te zijn kunnen worden gedaan.
- De meeste inkomsten van een gemeente komen van het Rijk, via het zogenaamde Gemeentefonds. Helaas wisselt deze bijdrage sterk en onverwachts. Daarom wil D66 gaan sparen om de jaarlijkse fluctuaties van het Gemeentefonds te kunnen opvangen. Daartoe wil D66 op termijn, zodra de financiële situatie het toelaat, het risico van de jaar-tot-jaar wisselingen in de inkomsten van het Rijk opnemen in het weerstandsvermogen.
- D66 wijst financiële ontwikkelingen zonder realiteitszin af.
- D66 ruimt eventuele onrealistische bagage uit het verleden geleidelijk op. Geleidelijk, omdat we de klappen niet in één keer op willen vangen.
- D66 probeert uitgaven zoveel mogelijk overeen te laten komen met inkomsten. Bijvoorbeeld: we proberen de uitgaven voor bijstandsuitkeringen zoveel mogelijk te betalen van de inkomsten die we hiervoor krijgen van het Rijk. Dat doen we, omdat dat voor de lange termijn de meeste stabiliteit en duurzaamheid biedt.

10.3 Beter democratische controle

De controle van de gemeenteraad op besteding van belastinggeld kan vaak beter. Dit begint met investeren in de kennis en kunde van raadsleden en hun ondersteuning door fractie-medewerkers en de raadsgriffie. Daarnaast hebben zij baat bij een actieve gemeentelijke rekenkamer.

De verantwoording over zowel de besteding van geld als de hoogte en verdeling van risico's binnen gemeentelijke samenwerkingsverbanden moet transparant, tijdig en volledig zijn.

De gemeente Enschede verstrekt subsidies om inwoners, verenigingen en stichtingen tijdelijk een duwtje in de rug te geven of startende initiatieven te ondersteunen. Daarna zou een initiatief op eigen kracht verder moeten kunnen. Subsidies zijn daarom bij voorkeur tijdelijk en worden periodiek geëvalueerd op het bereikte effect.

- Alle gemeentelijke *planning & control* documenten, zoals bijvoorbeeld begroting en jaarrekening, zijn onder D66 de afgelopen jaren behoorlijk versimpeld en daarmee toegankelijker gemaakt. D66 wil hiermee verder gaan. Raadsleden én inwoners moeten nog eenvoudiger online kunnen volgen waar de gemeente Enschede geld aan uitgeeft en wat het effect hiervan is.

- Mensen goed informeren over de inkomsten en uitgaven van de gemeente Enschede is slechts het begin. Wij willen de invloed van mensen bij de totstandkoming ook vergroten. Dat kan door invoering van een systeem van “participatief begroten” of een “burgerbegroting” waarbij bedrijven en bewoners zeggenschap/invloed krijgen over de prioriteiten waar de gemeente Enschede geld aan besteedt.

11 Diversiteit

D66 Enschede staat voor een gelijkwaardige en een diverse samenleving. Wij vinden het niet acceptabel om een groep mensen vanwege hun etniciteit, geaardheid en religie in een bepaalde hoek te plaatsen of hun buiten te sluiten. Dit past ook niet in het beeld van vrijheid.

D66 vindt het belangrijk dat ieder individu gelijke kansen krijgt. Op deze manier vormen alle individuen een goede samenleving. Integratie is een middel om ieder individu gelijke kansen te bieden om mee te doen aan de samenleving. D66 erkent dat integreren niet makkelijk is.

Ieder mens moet zelf vorm en invulling kunnen (blijven) geven aan een betekenisvolle toekomst, rekening houdend met hun interculturele aspecten. Individuen mogen niet worden afgerekend op wat een ander individu doet.

Wij willen niet dat inwoners verdeeld raken door groepsvorming zowel op scholen, in wijken als in de maatschappij. D66 wil juist dat burgers elkaar ontmoeten, ongeacht waar ze vandaan komen, wat hun etniciteit, geaardheid en religie ook is. Het accepteren en respecteren van wederzijdse waarden en normen, vinden wij belangrijk. D66 vindt dat inwoners zich bewust moeten worden van maatschappelijke waarden en normen. Daarom willen wij wijkbijeenkomsten organiseren om met bewoners in gesprek te gaan. Op deze manier kunnen bewoners aangeven wat hun zorgen zijn.

- D66 wil volledige gelijkwaardigheid voor elke seksuele gerichtheid. Niet alleen in de letter van de wet, maar zeker ook in de vrijheid om zichtbaar jezelf te zijn in het dagelijkse leven. Waar die vrijheid wordt beknut, moet de overheid actief optreden. D66 heeft zich de afgelopen jaren actief ingezet voor het uitbreiden van die rechten. D66 blijft zich inzetten voor de acceptatie van LHBTI's in de maatschappij. De financiering van LHBTI-beleid moet structureel geborgd worden.
- Discriminatie kan ontstaan zonder dat je er meteen erg in hebt. De film "Wit is ook een kleur" laat dit heel indrukwekkend zien. Daarom wil D66 ook in de eigen gemeentelijke organisatie inzetten op bewustwording van deze subtiele manieren van onderscheid maken. We willen hiermee een voorbeeldrol vervullen voor andere organisaties. Het doel moet niet zijn om te veroordelen, maar om een gesprek blijvend op gang te helpen.
- Taalonderwijs aan nieuwe Nederlanders is één van de allerbelangrijkste voorwaarden voor succesvolle inburgering. D66 wil dat de gemeente Enschede zo mogelijk stimuleert tot een duurzaam aanbod van taalonderwijs en taalcoaches aan anderstaligen.

- Als de situatie in de wereld erom vraagt, moet Enschede een ruimhartige bijdrage leveren in het opvangen van asielzoekers. We trekken lering uit het proces en de ervaringen die opgedaan zijn rond het geplande asielzoekerscentrum (AZC) op het Eschmarkerveld. Zo moet over de voorwaarden, zoals de omvang en duur van de opvang, vroegtijdig duidelijkheid komen van de bevoegde instanties, zoals het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA).

12 Veiligheid

Zonder veiligheid is er geen vrijheid, democratie of recht. Mensen kunnen niet in vrijheid keuzes maken als zij niet veilig zijn en zich niet veilig voelen. D66 wil dat mensen zich vrij kunnen bewegen en in vrijheid keuzes kunnen maken over hoe zij hun leven vormgeven. Vanzelfsprekend ligt hier een taak voor de gemeente. D66 wil dat de gemeente Enschede zorgt voor de veiligheid van haar inwoners. D66 vindt dat ook de gemeente Enschede een rol heeft in het beschermen van onze democratische rechtsstaat, als fundament van de vrijheid van ons allemaal, tegen geweld, georganiseerde criminaliteit en andere vormen van ondermijning.

Het aantal meldingen van criminaliteit daalt de afgelopen jaren, maar het is onduidelijk in hoeverre dit komt door een dalende aangiftebereidheid en door verandering van de criminaliteit door de opkomst van nieuwe vormen van cybercriminaliteit. Wel voelen we ons steeds onveiliger. D66 vindt het belangrijk de gevoelens van onrust serieus te nemen en ons tegelijkertijd bij het maken van veiligheidsbeleid niet te laten leiden door angst. Daarom kiezen we voor effectieve maatregelen in plaats van schijnveiligheid. We kiezen op de eerste plaats voor het voorkomen van criminaliteit, ook door de diepere oorzaken van criminaliteit en overlast bestrijden.

Het streven naar veiligheid kan ook weleens schuren met het streven naar vrijheid, zeker wanneer de privacy van mensen in het gedrang komt. D66 vindt dat vrijheden niet zomaar moeten worden opgeofferd en dat daarom altijd scherp gekeken moet worden naar de balans tussen vrijheid en veiligheid, de zogenaamde proportionaliteit. Dit vraagt om een overheid die in het streven naar veiligheid de vrijheid van inwoners respecteert en hen te allen tijde gelijkwaardig behandelt.

We houden onze samenleving veilig met een veelkoppige aanpak. Handhaving, bestraffing is één kant van de aanpak. De andere kant is het aanpakken van de oorzaken van onveiligheid, D66 wil altijd beide kanten terugzien in de aanpak van een concreet veiligheidsprobleem. Daarbij heeft D66 oog voor de lange termijn en het bredere perspectief: overlast op een plein moet zich niet slechts verplaatsen naar een ander plein, maar op de lange termijn helemaal verdwijnen. Daarom ook is regionale en internationale (Duitsland) samenwerking van belang om een waterbedeffect binnen en buiten de regio te voorkomen.

Ondermijning van onze samenleving verloopt sluipenderwijs. D66 wil hier de ogen voor open houden, ook al zijn dit zaken waar mensen zich van nature liever van afkeren. D66 wil veiligheidsproblemen meteen aanpakken voordat deze stadsbreed onoplosbaar zijn geworden.

12.1 Preventie

Preventie, oftewel: het voorkomen van criminaliteit en radicalisering, is voor D66 het uitgangspunt om veiligheid te verbeteren. Dit begint al vroeg, bijvoorbeeld door te investeren in onderwijs en het voorkomen van vroegtijdig schoolverlaten. Op die manier nemen we de oorzaken van criminaliteit en radicalisering weg. Preventie betekent ook dat we inwoners ondersteunen en mobiliseren om weerbaar te zijn tegen vormen van criminaliteit en overlast. Tot slot wil D66 de handel in softdrugs en prostitutie decriminaliseren.

- Een onderdeel van preventie waarbij de gemeente Enschede een belangrijke rol speelt is de uitstraling in een buurt. Een gemeente met schone straten, zonder kapot straatmeubilair en met werkende straatlantaarns kent minder criminaliteit en overlast. D66 vindt het daarom de taak van de gemeente om de openbare ruimte netjes te houden.
- D66 vindt dat mensen zelf ook een verantwoordelijkheid hebben. Iedereen kan een bijdrage leveren aan de veiligheid in de buurt door goed contact met de bureaus, door het plaatsen van geschikte sloten op het huis of door een preventieve buurt- of burgerwacht.
- D66 wil dat de gemeente Enschede initiatieven van bewoners ondersteunt en hen inspraak geeft: bewoners zijn vaak zelf goed op de hoogte van de mate van veiligheid die zij in hun eigen leefomgeving ervaren.
- De politie is een organisatie van, voor en door de burger. De politie moet kunnen inspelen op lokale problemen en daarom moet de politie goed op de hoogte zijn van wat er gebeurt in de gemeente Enschede of in een bepaalde buurt. De wijkagent speelt hierin een cruciale rol. D66 wil dat wijkagenten samen met de gemeente en welzijnswerkers in de wijken optrekken, in het geven van voorlichting, het aanwezig zijn bij inspraakmomenten en het op een laagdrempelige wijze aanspreekbaar zijn in de buurt. Wellicht gaat de gemeente hier niet meer over, in dat geval moeten we als lokale vertegenwoordigers dit aankaarten in Den Haag.
- Daarnaast vraagt preventie om goede samenwerking tussen gemeentelijke diensten, scholen, zorg en welzijnsinstellingen, andere private initiatieven en de politie.
- Onze samenleving digitaliseert steeds meer. Daarom wordt digitale veiligheid steeds belangrijker. Dit vraagt om voldoende inzet en gespecialiseerde medewerkers om digitale diefstal en identiteitsfraude, maar ook online pesten tegen te gaan. Ook hier is preventie van groot belang. D66 wil dat de gemeente Enschede op de eerste plaats het goede voorbeeld geeft door haar digitale veiligheid goed op orde te hebben. De gemeente heeft ook een rol bij het verzorgen van de voorlichting aan inwoners en bedrijven over hoe zij hun digitale veiligheid kunnen verhogen. Hier valt ook voorlichting op scholen onder.

- D66 vindt dat het afsteken van vuurwerk uit de hand is gelopen. Mensen, ook toevallige voorbijgangers of omstanders, raken gewond door vuurwerk. Kapotte ogen, vingers, oren, etc. zijn het gevolg; levens zijn voorgoed veranderd. D66 vindt ook dat mensen die zelf vuurwerk af willen steken, dat op bepaalde momenten op bepaalde plekken moeten kunnen doen. Mits zij dat op een verantwoorde manier doen. De inwoners van de stad zijn nu zelf met elkaar in gesprek via een zogenaamde G1000. D66 wacht de uitkomsten hiervan af alvorens met concrete voorstellen te komen.

12.2 Softdrugsbeleid

Wietteelt leidt tot veel overlast, brandgevaar en criminaliteit. Opsporing brengt hoge kosten met zich mee. D66 is voor het reguleren van wietteelt en uiteindelijke legalisering van softdrugs. Ons doel hiermee is de gezondheidsrisico's van drugsgebruik te verminderen en de overlast en criminaliteit die gepaard gaat met illegale wietteelt te beperken. Regulering gaat wat D66 betreft samen met goede voorlichting en voldoende toezicht. Om verplaatsing van problemen te voorkomen, pleit D66 voor intensieve afstemming met buurgemeenten, soms ook over de grens.

- D66 wil criminaliteit en overlast verminderen door softdrugs en prostitutie uit de criminaliteit te halen en houden. Wanneer softdrugs geproduceerd worden onder staats-toezicht, kunnen deze legale drugs verhandeld worden en alle andere productie en handel keihard worden aangepakt. Dat neemt niet weg dat de illegale productie nog steeds economisch aantrekkelijk is vanwege de illegale export naar het buitenland. Inzet op opsporing en handhaving blijft dan ook noodzakelijk.
- We willen graag dat Enschede vooroploopt in de legalisering van softdrugs. Bijvoorbeeld dat Enschede meedoet als pilotgemeente. Gezien de ligging van Enschede aan de grens vinden we het belangrijk om zo snel mogelijk de overlast door drugs tegen te gaan door bijvoorbeeld een pilot. Mocht er geen zicht op een pilot of legalisering zijn, dan zetten we in op een lobby in Den Haag om ons te helpen bij het tegengaan van de overlast die uiteindelijk door het Haagse gedoogbeleid is veroorzaakt.

12.3 Prostitutie

D66 vindt dat eenieder die vrijwillig kiest om te werken als sekswerker zelfstandig en veilig dit werk moeten kunnen doen. D66 is voorstander van een lokaal vergunningenstelsel om goede arbeidsvoorwaarden voor sekswerkers te scheppen, zodat zij onder veilige en verantwoorde omstandigheden hun werk kunnen doen. Dit is zowel in het belang van de sekswerker, als van de omgeving. Om misstanden tegen te gaan wil D66 naast maatregelen tegen uitbuiting en misbruik de positie van sekswerkers versterken. Als prostitutie ondergronds gaat, raken sekswerkers uit het zicht van instanties en dit bemoeilijkt de controle.

Op deze manier worden sekswerkers kwetsbaar en kunnen zij in de gedwongen prostitutie belanden. Gedwongen prostitutie is een vorm van mensenhandel en daarom onacceptabel.

- Via internet bieden prostituees hun diensten aan. De werkplek is vaak de eigen woning en dus in strijd met het bestemmingsplan. Dat veroorzaakt overlast voor omwonenden die ontdekken dat een prostituee illegaal actief is in hun woonwijk. Slachtoffers van mensenhandel en/of mensen die illegaal in Nederland zijn kunnen ook in de prostitutie belanden, al dan niet tegen hun eigen wil. Rondom de prostitutie spelen pooiers een vaak bedenkelijke rol, bijvoorbeeld in combinatie met uitkeringsfraude. Dit zijn allemaal redenen waarom D66 meer handhaving wil in deze sector. De andere kant van een effectieve aanpak is het mogelijk maken van legale prostitutie zodat de vraag op de illegale markt opdroogt.

12.4 Handhaving

De preventieve aanpak kan niet altijd voorkomen dat het misgaat. In die gevallen komt handhaving in beeld. Handhaving kan plaatsvinden door de politie, maar ook door BOA's (buitengewoon opsporingsambtenaren) in dienst van de gemeente. Dit vraagt om een heldere afbakening van verantwoordelijkheden en goede samenwerking. De vorming van de nationale politie is een goede ontwikkeling, maar een belangrijk aandachtspunt voor D66 is dat er voldoende aandacht blijft voor lokale veiligheidsvraagstukken.

De cijfers laten zien dat de voor inwoners ingrijpende en geregistreerde criminaliteit afneemt. Denk hierbij aan straatroven, woninginbraken, overvallen en geweldsmisdrijven. Maar de minder zichtbare criminaliteit neemt toe, denk hierbij aan cybercriminaliteit, fraude, oplichting en ondermijning. Tegelijkertijd gaan de preventie en opsporing van deze criminaliteit niet gelijk op met de ontwikkeling ervan. Het is logisch dat we meer cybercriminaliteit zien, aangezien ict veel meer gebruikt wordt. Alles wat ict is valt in principe te hacken, daarom is het zaak dat we hier met meer realiteitsbesef mee omgaan.

Bij de aanpak van veiligheidsproblemen wil D66 inwoners meer betrekken. Dat past bij de verbonden samenleving die we willen zijn, echter vergt dit nog wel wat verandering van de politie.

- D66 steunt de burgemeester in het meteen sluiten van panden waar drugs worden gedeald.
- D66 is niet naïef. "Outlaw" motorclubs zoals Satudarah, Bandidos, Hells Angels en No Surrender worden veelal in verband gebracht met zware criminaliteit. Zware criminelen hebben geen respect voor de rechtsstaat en de maatschappij dient dan ook beschermd te worden tegen hen. De burgemeester speelt hierin een actieve rol die het verschil maakt.

- Je kunt niet alle onveiligheid ineens aanpakken. D66 beseft dat het keuzes moet maken. D66 kiest voor de aanpak van criminaliteit die destabiliserend werkt, die nog veel meer criminaliteit in de hand werkt. Daartoe wil D66 dat de verbanden, mechanismen van ondermijning worden ontrafeld en de cruciale activiteiten worden aangepakt. Een voorbeeld: loverboyproblematiek op het Wilminkplein hangt samen met drugshandel én wapenhandel. Wanneer je nu de samenbindende factor aanpakt, kun je drie vliegen in één klap slaan.
- Ook in het geval van de inzet van nieuwe technologieën zoals bijvoorbeeld camera's en drones zijn we scherp op de inbreuk op privacy. Hierbij helpt het om de inzet periodiek te evalueren. Zo ontdek je ook eventuele onverwachte effecten. D66 wil van alle veiligheidsmaatregelen die een inbreuk vormen op de privacy de proportionaliteit periodiek heroverwegen. Dat kan betekenen dat een maatregel wordt aangepast of gestopt.
- D66 wil dat het driehoeksoverleg — het overleg waarin burgemeester, om en politie spreken over veiligheidsonderwerpen — afspraken maakt over de inzet op lokale prioriteiten, bijvoorbeeld met zogenaamde “handhavingsarrangementen”. De gemeenteraden moeten daarbij inspraak krijgen in de te maken afspraken.
- De bestuursstijl die D66 voorstaat laat zoveel mogelijk zaken los, vertrouwt op de kracht van de mensen in de samenleving. Dat betekent ook dat wanneer mensen echt fout zitten, we die mensen hard aanpakken om misbruik tegen te gaan.
- Gemeentelijke buitengewoon opsporingsambtenaren (BOA's) kunnen een rol spelen in de veiligheidsaanpak van de gemeente Enschede. De inzet van BOA's is wat D66 betreft altijd aanvullend aan die van de politie: BOA's moeten zich niet ontwikkelen richting een nieuw soort gemeentepolitie. Er moet een duidelijke verdeling van taken zijn. D66 wil dat de verschillende rollen en taken in een handhavingsarrangement worden vastgelegd. D66 wil voorkomen dat burgemeesters uit capaciteitsgebrek politietaken overhevelen naar BOA's.
- BOA's en andere ambtenaren die naar hun eigen professionele inschatting persoonlijke risico's lopen moeten in goed overleg beschermingsmiddelen zoals een steekvest kunnen krijgen. D66 vertrouwt hiervoor op het oordeel van de professional.
- D66 streeft naar een effectief lokaal veiligheidsbeleid en dit vraagt om continue samenwerking binnen de veiligheidsregio. Een goede regionale samenwerking betekent dat ook lokaal de veiligheid beter kan worden gewaarborgd. Voor goede crisisbeheersing is deze samenwerking zelfs essentieel. Crisisbeheersing vraagt om ervaring en routine die alleen op regionaal niveau voldoende kan worden opgedaan.
- D66 wil dat de gemeente Enschede een strategie ontwikkelt voor het omgaan met cyberincidenten. Tevens moet de gemeente een voorbeeld kunnen zijn voor andere

organisaties die ook zo'n strategie moeten ontwikkelen. Want in deze netwerksamenleving is de inwoner compleet afhankelijk van de ict bij alle organisaties, en de gemeente moet dan ook een voortrekkersrol hierin vervullen.

- Handhaving van alle gemeentelijke regelgeving moet met zijn tijd meegaan. Via internet zijn een heleboel overtredingen te signaleren, maar dan moet de gemeente wel een beetje creatief met de digitale mogelijkheden omgaan. Bijvoorbeeld: een illegaal evenement of verbouwing is vaak wel te zien via openbare websites zoals Twitter of Facebook en zou dus door een meelezende ambtenaar vanachter het bureau kunnen worden gesignaleerd.

12.5 Bescherming van de democratische rechtsstaat

De democratische rechtsstaat beschermt de vrijheid van ons allemaal. Ook de gemeente draagt wat D66 betreft verantwoordelijkheid in het beschermen hiervan. Op de eerste plaats willen we dat de gemeente Enschede de privacy van inwoners beschermt. Daarnaast verwachten we dat de gemeente een rol speelt in het tegengaan van ondermijning van de democratische rechtsstaat als gevolg van discriminatie, radicalisering en criminaliteit.

Een schaduwwereld ontstaat in Nederland en zeker ook in Enschede. Die wereld is crimineel van aard en valt vaak buiten de blik van overheden. Tegelijkertijd is die wereld onderdeel van woonwijken, en kan een wereld op zich worden met sociale relaties en interne zorg. Hier wordt veel geld verdiend en grijpt men zonnodig naar omkoping, intimidatie en geweld. De 16 miljard aan opbrengsten uit hennepsteelt, laboratoria voor synthetische drugs, cocaïnehandel, illegaal gokken, illegale prostitutie en dergelijke moet worden witgewassen. Hierbij komen vervolgens advocaten, notarissen en bestuurders uit de bovenwereld in beeld. Zo vergiftigt dit onze samenleving, en we noemen dit dan ook ondermijning. Veel betrokkenen maken ook gebruik van ondersteuning zoals een bijstandsuitkering. Waarom zou je je nog gedragen of normaal werken als je in een ondermijnde wereld op een illegale manier aan meer geld kunt komen?

- D66 wil dat bij veiligheidsmaatregelen altijd rekening wordt gehouden met de invloed die deze maatregelen hebben op de privacy van inwoners. Het aantasten van privacy vraagt iedere keer om een zorgvuldige en transparante afwegingen. D66 is daarom zeer terughoudend bij het inzetten van cameratoezicht en preventief fouilleren, zeker als maatregelen enkel leiden tot schijnveiligheid. Deze maatregelen dienen altijd tijdelijk, doelgericht en proportioneel te zijn. Selecte controles, die bijvoorbeeld leiden tot etnisch profileren, moeten hierbij zoveel mogelijk worden voorkomen. Ook moet de gemeenteraad worden geraadpleegd voor inzet van deze instrumenten.
- D66 wil een openbaar register van alle sensoren, camera's en andere manieren waarop data worden verzameld in de stad. Zo weet iedereen waar zijn persoonlijke data te

rechtkomt. D66 zal aan de hand van het gevulde register bekijken waar zorgpunten liggen omtrent de bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

- Discriminatie is onacceptabel. Dit vraagt zowel om voorlichting als, waar nodig, om een strafrechtelijke aanpak. D66 wil dat het aanpakken van discriminatoir gedrag in welke vorm dan ook prioriteit is voor de politie. Voor D66 is het onacceptabel wanneer de politie etnisch profileert. De overheid moet mensen altijd gelijkwaardig behandelen en hun vrijheden respecteren.
- D66 verbiedt geen ideeën, maar er is geen ruimte voor het aanwakkeren van extremisme, discriminatie of (homo)haat. D66 beschermt de democratische fundamenteën te allen tijde omdat we een omverwerping van de democratische rechtsstaat niet toe kunnen staan. Extremisme kan een voedingsbodem zijn voor terrorisme. Daarom moeten wijkagenten en welzijnswerkers in gesprek blijven met mensen die in contact staan met extreme organisaties. Het is cruciaal dat er een centraal meldpunt is, zodat inwoners (signalen van) radicalisering kunnen melden en dat signalen van radicalisering vroegtijdig worden opgemerkt en opgepakt door nauwe samenwerking tussen politie, gemeente, scholen, (religieuze) instellingen en anderen. Daarbij is het essentieel dat de omgeving ook wordt betrokken om te proberen verdere radicalisering te voorkomen.
- Ondernijende criminaliteit, dat wil zeggen criminaliteit waarbij de onderwereld en de bovenwereld verweven raken, zet de rechtsstaat onder druk. Corruptie, witwassen en intimidatie van gezagsdragers zijn hier goede voorbeelden van. Hierbij is de verwevenheid tussen de onderwereld en de bovenwereld ook op lokaal niveau een probleem. Om dit tegen te gaan is een goede samenwerking nodig tussen de gemeente, de politie en de bijzondere opsporingsdiensten.

13 Leefomgeving

13.1 Openbare ruimte

D66 vindt dat iedereen recht heeft op een veilige, groene en gezonde leefomgeving, die inwoners uitnodigt te bewegen, ontspannen en elkaar te ontmoeten. De openbare ruimte is het visitekaartje van onze stad en we hebben dan ook speciale aandacht voor de invalswegen en het centrum waar veel bezoekers komen. D66 staat voor een diverse samenleving, en dus ook voor een diverse leefomgeving. Het is belangrijk om allerlei mensen te ontmoeten, ook in je eigen wijk. Daarom wil D66 dat wijken blijven beschikken over ontmoetingsplekken en voorzieningen.

D66 wil dat mensen zoveel mogelijk invloed hebben op hun leefomgeving. De stad en de dorpen hebben behoefte aan mensen die meedenken en meewerken aan de inrichting van hun wijk. Dat geeft nieuwe inzichten, een grotere verbondenheid in de samenleving en een betere leefomgeving. De gemeente Enschede moet meedenken en meewerken daarom stimuleren. Dit vraagt om een gemeente die regie neemt en flexibel is. Bij de eigen verantwoordelijkheid voor de leefomgeving past ook het principe “de vervuiler betaalt”.

De gemeente behartigt de publieke zaak. De gemeente houdt daarbij niet alleen rekening met vandaag, maar ook met morgen. Hierdoor wordt geborgd dat alle belangen gediend worden, niet alleen die van de kortetermijnwinsten. Voor alle maatregelen op het gebied van de leefomgeving kiezen we voor duurzame langetermijnoplossingen.

D66 wil een samenleving gebaseerd op vertrouwen, niet op wantrouwen. Dat betekent dat we niet alles dicht willen regelen, maar de regels die er zijn er ook gehandhaafd worden. We doen dat volgens het principe “high trust, high penalty”. Handhaving moet daarnaast verbeterd worden, om mensen het vertrouwen te geven dat regels die er zijn er ook voor iedereen zijn. Idealiter zie je bij iedere beslissing dat het voordeel voor de één in verhouding staat tot het nadeel voor de ander. Daarbij moet zoveel mogelijk gelden dat veel wél mag, zeker als omwonenden geen bezwaar hebben.

In onze visie ziet de overheid erop toe dat regels worden nageleefd en afspraken worden nagekomen, maar voert ze zelf zo min mogelijk uit. De gemeente is regisseur, geen ondernemer. De uitvoering wordt gedaan door marktpartijen en partners in de stad.

- Inwoners moeten zich veilig voelen in de openbare ruimte. Schone straten die goed zijn verlicht met straatmeubilair dat in goede staat verkeert voorkomen overlast en criminaliteit. Het is de taak van de overheid om de openbare ruimte netjes te houden en inwoners hierin te betrekken.

- D66 wil stenen wijken groener maken. Groen in de wijk zorgt ervoor dat mensen, in het bijzonder ouderen, meer bewegen. Bovendien stimuleert groen dat mensen elkaar ontmoeten. Andersom kan het in stenen wijken in de zomer erg warm worden. Deze “hitte-eilanden” zijn niet alleen onprettig, maar leveren ook gezondheidsrisico’s op voor kwetsbare inwoners. Daarnaast heeft groen in de gemeente Enschede een belangrijke functie in het verbinden van natuurgebieden en is het goed voor de biodiversiteit. Ook voor het milieu is het belangrijk dat er voldoende groen is in de wijken. Regenwater wordt bijvoorbeeld niet goed afgevoerd in wijken die sterk versteend zijn.
- D66 wil dat de openbare ruimte inwoners uitnodigt om te sporten en bewegen. Hiervoor zijn onder meer goede wandel- en fietspaden nodig. De gemeente Enschede maakt afspraken over een groene en “beweegvriendelijke” omgeving als overeenkomsten worden gesloten met woningbouwcorporaties en projectontwikkelaars.
- D66 wil flexibel omgaan met de vele regels die we als overheid hebben opgesteld voor ondernemers. We willen dat zij bijvoorbeeld meer ruimte krijgen voor functievermenging (*blurring*); als een ondernemer ook een drankje wil verkopen in zijn kledingwinkel zou dit mogelijk moeten zijn. Dit verhoogt de levendigheid van winkelen en uitgaansgebieden. We willen ook flexibel omgaan met bestemmingen van panden, zodat leegstaande kantoren een andere functie kunnen krijgen. Ook dit is goed voor de leefbaarheid.
- Aan historisch of architectonisch bijzondere gebouwen en beschermde stadsgezichten ontleen we onze identiteit. D66 wil dat die gebouwen ook volgende generaties inspireren. Daarom hebben we in de monumentenverordening regels vastgelegd voor ruimtelijke aanpassingen. Tegelijkertijd wil D66 niet dat de bescherming van deze gebieden in de weg staat van bijvoorbeeld het aanleggen van groene daken of zonnepanelen, als dit uit het zicht gebeurt.
- D66 wil dat inwoners meer te zeggen krijgen over hoe het budget voor hun wijk wordt besteed. Het is een taak voor de gemeente Enschede om ervoor te zorgen dat veel wijkbewoners van deze inspraakmogelijkheid gebruik maken. Daar waar wijken steun nodig hebben om initiatieven uit te werken kan de gemeente helpen met het uitwerken van initiatieven. Voorbeelden zijn openbaar groen, wijkvoorzieningen, openbare verlichting en een strooiplan.
- Ook in een wijk waar mensen minder meedenken en meewerken, moet het basisniveau van de leefomgeving gegarandeerd zijn. Gemeente en ondernemers brengen de binnenstad samen op een hoger onderhoudsniveau dan de andere wijken. Dat is omdat de binnenstad een functie heeft voor de hele stad en regio.
- D66 wil experimenteren met het toestaan van particuliere initiatieven waarvoor normaliter geen vergunning wordt verleend. Wanneer een initiatief goed besproken is

met belanghebbenden inclusief de gemeente en zij geen bezwaren hebben, waarom zou het dan geen doorgang kunnen vinden?

- Groene daken helpen tegen opwarming, houden water vast en zijn goed voor de biodiversiteit. D66 wil daarom dat groene daken ook onder de “groene leges” gaan vallen, of op een andere manier worden gestimuleerd.
- D66 staat ook voor goed dierenwelzijnsbeleid op lokaal niveau. Zo krijgen circussen met wilde dieren geen vergunning en wordt volop ruimte gemaakt voor bijen en vogels, ook in de bebouwde omgeving.
- Door de vele zzp-ers speelt gemiddeld landelijk gezien 45 % van de stedelijke bedrijvigheid zich af in woonwijken. D66 wil kijken of aangepast beleid nodig is vanwege deze trend. Bijvoorbeeld meer parkeerplaatsen of het voorkomen van overlast in woonwijken.

13.2 Afval als grondstof

Om de transitie naar een circulaire economie te versnellen wil D66 dat gemeenten ervoor zorgen dat zo weinig mogelijk restafval in de verbrandingsoven verdwijnt. Dat begint bij het scheiden aan de bron. Sinds 2017 kent Enschede gedifferentieerde afvaltarieven (diftar) waardoor het financieel loont voor mensen om hun afval gescheiden aan te bieden. Mensen zullen in de toekomst met “omgekeerd inzamelen” nog meer gestimuleerd worden afval te scheiden én minder afval te produceren.

- Afval bestaat niet meer in een circulaire economie. Dat betekent bijvoorbeeld dat onze afvalverwerking anders moet, want in plaats van verbranden willen we grondstoffen winnen uit afval. Concreet moeten we deze opdracht aan onze afvalverwerker Twence geven. Twence moet omschakelen van verbranding naar recycling.
- De verwerking van afval is in onze ogen een dienst van algemeen nut waar de overheid de regie over voert namens de gemeenschap, zonder zelf de uitvoering op zich te nemen. Hierbij waarborgt de gemeente dat de totale kosten — voor mens en milieu — worden geminimaliseerd. Nu gebeurt de inzameling van afval door het bedrijf Twente Milieu en de verwerking door het bedrijf Twence. Beiden zijn eigendom van gemeenten. D66 ziet het gemeentelijk aandeelhouderschap van Twence als een investering in duurzame ontwikkelingen die Twence naast de verbranding van afval ontplooit. We zien er scherp op toe dat Twence zoveel mogelijk duurzaamheidsinnovaties levert voor de euro's die de gemeente Enschede betaalt voor de verwerking van afval en voor de risico's die de gemeente loopt met de aandelen.
- D66 wil onderzoeken of het restafval nog kan worden nagescheiden middels de nagescheidingsinstallatie in Münster.

- Met de invoering van gedifferentieerde tarieven voor afval (diftar) zijn we een heel eind op weg naar een afvalloos Twente. Veel meer mensen scheiden nu hun afval waardoor meer afval grondstof kan zijn. Nog maar een klein deel, het restafval, kan niet worden hergebruikt en wordt verbrand. Daarbij komt dat mensen die goed afval scheiden en weinig afval leveren, bijvoorbeeld omdat ze zuinig inkopen, beloond worden met een lagere rekening voor hun afval. De volgende stap die gezet wordt is omgekeerd inzamelen. Mensen brengen dan zelf hun restafval weg, en de grote afvalstromen plastic, papier en groente-, fruit- en tuinafval (GFT) worden opgehaald. In beginsel wil D66 omgekeerd inzamelen vanaf 2019 fasegewijs invoeren. De invoering is wat ons betreft afhankelijk van het praktische draagvlak in de stad. We moeten de mensen in de stad wel klaarstomen voor een dergelijke verandering in het dagelijkse leven.
- D66 wil afvalscheiden zo makkelijk mogelijk maken. Dat betekent dat meer afvalbakken voor plastic compost, papier en glas dan voor restafval. D66 wil inzamelpunten voor groente-, fruit- en tuinafval (GFT) bij alle hoogbouw.
- Zwerfvuil is geen gezicht en slecht voor het milieu. De oorzaak is het gedrag van mensen die afval niet even bij zich houden tot ze de volgende afvalbak tegenkomen. Daarom zet D66 in op bewustwording. Dit kan bijvoorbeeld door duidelijke communicatie, het betrekken van kinderen bij afvalprojecten en het faciliteren van wijkopschoningsacties. Uiteraard helpt het ook wanneer we het weggooien van afval zo gemakkelijk mogelijk maken en bedrijven stimuleren zo min mogelijk afval te verkopen. Tot slot helpen harde straffen.

13.3 Mijnbouw in de diepe ondergrond

Helaas heeft Enschede heel wat te stellen met allerlei ontwikkelingen en incidenten in de diepe ondergrond, met name in relatie tot de zoutwinning van AkzoNobel. Het Rijk gaat over mijnbouw en de diepe ondergrond, maar de gemeente Enschede heeft wel degelijk last van de gevolgen van problemen in de diepe ondergrond. Daarom wil D66 een sterkere positie van de gemeente in de diepe ondergrond.

- D66 werkt actief mee aan het advies dat de raadsadviescommissie “Ondergrond van de Toekomst” naar verwachting begin 2018 uit zal brengen. D66 wil dat deze analyse van de drie casussen in Enschede (gasolieopslag, stabilisatie zoutcavernes en lekkages) leidt tot een grondige reflectie op de wet- en regelgeving in het hele land. Want nu lijkt het erop dat de lokale inwoners en gemeenten last hebben van mijnbouw maar niets te zeggen hebben.
- D66 blijft bovenop de mijnbouwactiviteiten van AkzoNobel in Twekkelo zitten. D66 is voor een verantwoorde zoutwinning en redeneert altijd vanuit het algemene belang. Aan veiligheid van mens en dier wil D66 geen concessies doen.

- D66 wil dat AkzoNobel en Staatstoezicht op de Mijnen (sodM) meer openheid van zaken geven. Nu moeten raadsleden steeds aandringen op informatie, in september 2016 kwam het zelfs zover dat D66 een informatiebijeenkomst heeft moeten organiseren over de lekkages die al maanden aan de gang waren. Omdat AkzoNobel niets organiseerde en niets liet weten.
- D66 ziet dat mijnbouw complex, technisch en vol van grote belangen is. Desalniettemin vindt D66 dat aan iedereen in de gemeente moet kunnen worden uitgelegd wat er allemaal gebeurt en waarom. Dat is de sleutel naar draagvlak en een succesvolle samenwerking tussen bedrijven, overheden en inwoners.
- D66 wil dat potentieel instabiele zoutcavernes worden gestabiliseerd. Gecontroleerd laten instorten is geen optie voor D66 omdat dan de bodemstructuur blijvend wordt verstoord. Dan zal grondwater dwars door alle bodemlagen stromen. Instorting betekent ook dat bovengronds een heel gebied eeuwenlang niet gebruikt kan worden vanwege voortdurende verzakkingen. Een indrukwekkend voorbeeld hiervan is het in 1991 ontstane Gat van Hengelo dat nog altijd verzakt.
- Hoe potentieel instabiele zoutcavernes moeten worden gestabiliseerd is een punt van onderzoek. D66 heeft voor elkaar gekregen dat alle alternatieven die wereldwijd bestaan worden onderzocht en dat dan de meest veilige en duurzame methode wordt gekozen. Overigens behoort stabilisatie met vliegias ook tot de alternatieven, maar D66 zou liever een gelijk geschikte methode gebruiken die al bewezen heeft op de lange termijn veilig te zijn.
- Ook over het verleden zijn AkzoNobel en sodM uitleg verschuldigd aan de gemeente en de inwoners. Alle lekkages, zowel in horizontale als in diepe verticale leidingen, en alle beslissingen en onderhoudsmethodieken van de afgelopen tientallen jaren behoeven reflectie. Niet omdat we een geschiedenisboek gaan schrijven, maar omdat we aan onze kinderen verplicht zijn te leren van het verleden om zo in het heden en de toekomst de veiligheid van mens en milieu te garanderen.

14 Mobiliteit

Zelf kunnen kiezen waar je heen gaat en daarbij de keuze hebben tussen verschillende vervoersmiddelen levert een belangrijke bijdrage aan onze individuele vrijheid. Hoe makkelijker en sneller we ons van huis naar werk, sport of familie kunnen verplaatsen, hoe groter de mogelijkheden om ons leven in te richten zoals we willen. Gemeentegrenzen moeten zo min mogelijk belemmeringen opwerpen als we ergens naartoe willen. Bereikbaarheid van Twente en Enschede zijn dan ook een belangrijke voorwaarde om de economische groei van de laatste jaren verder te vergroten, zie ook hoofdstuk 7.3.

Sociaal-liberalen zijn zich echter tegelijkertijd bewust dat keuzes consequenties hebben voor andere mensen en onze leefomgeving. Veel rijdende auto's veroorzaken bijvoorbeeld geluidsoverlast of stoten fijnstof uit, terwijl op de plek van een geparkeerde auto geen speelplek of boom kan staan. Ook draagt de verbranding van fossiele brandstoffen bij aan klimaatverandering en raken deze energiebronnen op. Die passen dan ook slecht in ons streven naar toekomstvast beleid en duurzame oplossingen. Daarom zien we een grote rol voor de overheid in het stimuleren van keuzes met zo min mogelijke negatieve neveneffecten zodat iedereen de kans krijgt zich makkelijk, snel, schoon en veilig kan verplaatsen zonder onnodige overlast voor anderen. Bovendien kan de gemeente — als een regisseur — zorgen dat verschillende vormen van vervoer goed op elkaar aansluiten. Alleen op die manier blijft de gemeente Enschede bereikbaar, leefbaar, mooi en schoon.

14.1 Lopen

Wandelen wordt meestal niet als serieus onderdeel van vervoersbeleid gezien. Toch is lopen misschien wel de meest voorkomende manier om ons voort te bewegen. Het is bovendien laagdrempelig en gezond (zie ook hoofdstuk 18). De stad moet ook voor voetgangers en in het speciaal mindervaliden goed toegankelijk zijn.

- De gemeente Enschede heeft niet zoveel beleidsinstrumenten om lopen te bevorderen, maar kan wel zorgen voor goed verlichte en obstakelvrije trottoirs en wandelpaden.
- D66 wil extra inzet op het weren van scooters en ander snel verkeer in het stadscentrum zodat het winkelgebied goed toegankelijk is voor voetgangers.

14.2 Fietsen

De fiets wordt niet voor niets het meest democratische vervoersmiddel genoemd. Het is voor vrijwel iedereen beschikbaar en bruikbaar, goedkoop, snel en je kan tot pal voor je bestemming komen. Bovendien is fietsen schoon en gezond. Voor veel gemeentelijke verkeersuitdagingen is de fiets dan ook de beste oplossing.

D66 ziet dat de grootste winst binnen de gemeentegrenzen te halen is door het zwaartepunt van de investeringen te blijven leggen op de fiets. Verdere uitwerking van de Fietsvisie is noodzakelijk om meer mensen op de fiets te krijgen, zodat de druk op het wegennet vermindert en de gezondheid van de Enschedeër verbetert.

- D66 zet zich in voor degelijke, toegankelijke en veilige fietsenstallingen. Bij station Enschede Kennispark moet nu nog een bewaakte fietsenstalling gerealiseerd worden. Het centrum van Enschede heeft inmiddels een 24/7 bewaakte stalling gekregen (Wilminkplein). Het kan gebeuren dat fietsen zo populair wordt dat gestalde fietsen en fietswrakken een grote druk leggen op de openbare ruimte. Daarom wil D66 graag een duidelijk maar niet te rigide verwijderbeleid voor zogenoemde weesfietsen.
- Het aanleggen van (rood) geasfalteerde, obstakelvrije en waar mogelijk vrijliggende fietspaden met doorlopende routes maakt gebruik van de fiets aantrekkelijker. De fietssnelweg F35 en de vele fietsstraten zijn hier goede voorbeelden van.
- Ouderen zijn relatief kwetsbaar op de fiets; daarom moeten fietspaden dus breed zijn en zonder opstaande randen of paaltjes.
- Groene golven, slimme kruispunten en verkeerslichten die fietsers vaker groen geven als het regent zien we gelukkig steeds meer in Enschede.
- De elektrische fiets stelt meer mensen in staat om ook voor langere afstanden — tot ca. 20 kilometer — te fietsen. We willen voorzien in voldoende oplaadpunten.
- D66 denkt dat juist in een compacte stad de fietser een belangrijke plek verdient. We houden daarom ook onverkort vast aan de gedachte achter de fietsvisie. De afgelopen jaren is veel geïnvesteerd om van een papieren visie Enschede ook werkelijk een betere fietsstad te maken. Voorbeelden van deze investeringen zijn: de aanleg van het fietspad langs de Eschmarkerondweg, aanleg van nieuwe delen van de F35, aanleg van fietsstraten in Boswinkel, Twekkelerveld en het Wooldrik, verbetering van de fietsveiligheid langs de Kuipersdijk, aanleg van de missende schakel in het fietsnetwerk langs de Euregioweg over het spoor.
- D66 wil meer mensen verleiden tot fietsen. Daarom wil D66 verder met het aanleggen van de fietsradialen. Dit zijn fietsroutes vanuit elk stadsdeel naar het centrum en langs belangrijke economische centra en onderwijsinstellingen. De belangrijkste fietsroutes

worden voorzien van bewegwijzering. Bovendien worden deze fietsroutes zoveel mogelijk ontvlochten van de belangrijke routes voor het autoverkeer. Vooral daar waar de invalswegen en de singels kruisen ziet D66 veel verbetermogelijkheden door fietsen en autoverkeer van elkaar te scheiden. Dit verbetert de veiligheid voor zowel fietsers, zoals scholieren en studenten, als voor automobilisten. Daar waar het niet mogelijk is om vrijliggende fietspaden aan te leggen, moeten de fietsradialen aangelegd worden als fietsstraat: straten waar auto's te gast zijn.

- In het aanleggen van de F35 hebben we de laatste jaren flinke vooruitgang geboekt. Het eerstvolgende stuk wat we nu willen aanleggen, is het stuk tussen de Lambertus Buddestraat en het station. Daarna ook de stukken naar Gronau en Oldenzaal.
- Bij herinrichting van wegen wordt meer rekening gehouden met de verliesminuten voor fietsers. Tevens kan de gemeente Enschede stimuleren dat het concept van de ov-fiets ook op P&R terreinen ingevoerd wordt, bijvoorbeeld een actie waarmee korting wordt geboden op een ov-fiets wanneer er gebruik wordt gemaakt van decentraal gelegen P&R terreinen.
- Fietsendiefstal in Enschede is een probleem wat we willen aanpakken. Onder meer door stallingsmogelijkheden (op straat en onder dak) altijd te voorzien van de mogelijkheid om je fiets met een ketting vast te kunnen zetten. Ook de inzet van lokfietsen en experimenten om fietsendiefstal verder terug te dringen acht D66 nodig om een prettige fietsstad te zijn.
- Zolang het netwerk van fietssnelwegen en fietsstraten nog niet compleet is, gebruiken we borden en creatieve wegschilderingen om fietsers de snelste, en veiligste weg te wijzen.
- D66 wil geen verbrandingsmotoren op de fietssnelweg F35. Dus geen scooters op benzine, maar wel elektrische scooters. Dit is beter voor de gezondheid van de mensen op de F35.
- D66 wil *speed pedelecs* (elektrische fietsen die snelheden behalen tot 45 km/u) wel toestaan op de F35, aangezien deze fietssnelweg breed is. Voor andere plekken waar een speed pedelec op de weg problemen op kan leveren, zoals bijvoorbeeld de Auke Vleerstraat, willen we nader onderzoek doen.
- Meer mensen verleiden gebruik te maken van de gratis bewaakte fietsstallingen in de stad. Doel is dat rijwielen niet meer in de weg staan op straat maar in de stalling, en dat de stallingen goed benut worden.
- De ambitie "fietsstad 2020" kan alleen gehaald worden met extra inzet op de fiets. Naast de al genoemde verbeteringen moeten we ook knelpunten analyseren en aanpakken.

- D66 wil nadenken over een soepele en zinvolle omgang met deelfietsen. Zodat Enschede klaar is voor deze mogelijk ontwrichtende ontwikkeling.
- De Gronausestraat door het centrum van Glanerbrug is eigenlijk te smal voor alle functies die de weg nu heeft. Vooral voor fietsers is de weg te onveilig. Samen met het dorp, de winkeliers en de Fietsersbond willen we komen tot een betere inrichting. Een inrichting die veilig is voor alle weggebruikers, maar ook de winkels aantrekkelijk houdt.

14.3 Openbaar vervoer

In (en tussen) veel steden is het openbaar vervoer (ov) een uitstekende manier van reizen. Het ov dient van hoge kwaliteit te zijn om mensen te verleiden voor de trein, tram, metro of bus te kiezen. Dit betekent ov met betrouwbare en frequente vertrek/aankomsttijden, ook 's avonds en 's winters. We willen aangename toegankelijke voertuigen en haltes die veilig, schoon en prettig in het gebruik zijn, óók voor ouderen en mensen met een fysieke beperking. Tot slot verleiden we mensen tot gebruik van het ov met een fijnmazig netwerk zodat de afstand tot een overstap of bestemming niet disproportioneel is.

Wij willen dat de gemeente Enschede als opdrachtgever zorgt dat ov ook goed is voor milieu en klimaat. En dus zo min mogelijk geluidsoverlast veroorzaakt, CO₂ en fijnstof uitstoot. Dat kan bijvoorbeeld door in concessies eisen aan emissies te stellen.

- Een vervoersketen — bijvoorbeeld van deur tot deur — is zo zwak als de zwakste schakel. Daarom wil D66 met een enquête onderzoeken waar in Enschede het overstappen van fiets naar trein, fiets naar bus, bus naar trein etc. nog kan worden verbeterd.
- Soms geeft de vervoerder aan dat bijvoorbeeld een buslijn niet meer genoeg passagiers heeft om rendabel te zijn. Dat gebeurde bijvoorbeeld met de bussen naar Hogeland en Boekelo. D66 wil dan creatief hierop inspelen om te voorkomen dat hele woonwijken of zelfs een dorp als Boekelo niet meer bereikbaar is met het openbaar vervoer. In deze gevallen bleek een kleine buurtbus met vrijwillige chauffeurs een uitkomst.
- D66 wil openbaar vervoer in de stad zonder schadelijke uitstoot. Dus bijvoorbeeld bussen op batterijen, waterstof, etc.

14.4 Auto's, bestelbusjes en vrachtwagens

De auto is in veel opzichten een fantastische uitvinding die ons veel (bewegings)vrijheid heeft opgeleverd. Helaas kleven ook forse nadelen aan zowel de rijdende als de geparkeerde auto. Daarom willen we enerzijds alternatieven aanmoedigen en anderzijds die keerzijden compenseren.

D66 wil dat in 2025 geen benzineauto's meer op de weg rijden. In gemeenten met druk verkeer gaan mensen gemiddeld meer dan een jaar eerder dood vanwege de roet en fijnstof in de lucht. Elektrisch rijden betekent geen uitstoot en minder verkeerslawaaï.

D66 kiest voor een realistisch mobiliteitsbeleid, dat past bij een compacte stad. Dat betekent veel ruimte voor fiets, bus en voetganger, maar ook een goede bereikbaarheid van economische centra met de auto. Juist de bedrijventerreinen (Zuiderval, Kennispark) zorgen voor de banen die de stad hard nodig heeft, en een voorwaarde voor vestiging voor vele bedrijven is een goede auto-bereikbaarheid. Daarom wil D66 zich naast het fietsbeleid richten op verbetering van de doorstroming op de invalswegen van de stad.

- Om de leefbaarheid in de stad te vergroten, is het van belang om autoverkeer zo veel mogelijk op de hoofdwegen te krijgen en zo weinig mogelijk in de wijken.
- D66 wil dat Enschede de elektrische auto, bus en vrachtwagen stimuleert, bijvoorbeeld door het beschikbaar stellen van voldoende laadplekken, subsidies voor vervanging van vervuilende voertuigen door elektrische of dit op te nemen in de voorwaarden bij aanbestedingen voor openbaar vervoer.
- De meest vervuilende voertuigen willen we met een gezondheidszone (formeel: milieuzone) weren uit delen van Enschede waar de luchtkwaliteit al slecht is. Uiteraard rijdt het college wat D66 betreft zelf ook elektrisch.
- Elektrische auto's zijn stiller en gebruiken geen fossiele brandstoffen. We willen gebruik ervan aanmoedigen met voldoende oplaadpunten en gereserveerde parkeerplaatsen.
- Door veel verkeersborden, maar ook een toename aan laadpalen voor elektrisch rijden, kan verrommeling toeslaan. D66 wil kijken of deze verrommeling kan worden verminderd, bijvoorbeeld door objecten zoveel mogelijk samen te bundelen. Denk bijvoorbeeld aan het integreren van een laadpaal in een lantaarnpaal.
- Wij bevorderen autodelen bijvoorbeeld door contact te zoeken met aanbieders als Greenwheels of bewoners te stimuleren coöperaties op te richten. De gemeentelijke organisatie geeft hierin het goede voorbeeld, zoals bijvoorbeeld het ziekenhuis mst ook haar personeel stimuleert de auto te laten staan of te delen.
- Om zogenaamd zoekverkeer te vermijden of foutrijden binnen Enschede te verminderen, zorgen we voor duidelijke (en liefst op basis van real-time informatie aangepaste) bewegwijzering en geeft de gemeente Enschede wijzigingen of werkzaamheden proactief door aan de kaartenmakers van navigatiesystemen zoals TomTom.
- Waar mogelijk is D66 voorstander van parkeeroplossingen die auto's van de openbare straat in onze wijken halen; ondergronds, op eigen terrein, binnen of buiten het

centrum. Parkeertarieven voor bewoners en bezoekers zijn geen middel om de gemeentekas te vullen. Het is een middel om automobilisten te motiveren om verantwoord gebruik te maken van de schaarse openbare ruimte en om andere negatieve bijeffecten tegen te gaan. Hogere parkeertarieven kunnen leiden tot het meer delen van auto's en dat juist D66 toe. Meeropbrengsten komen ten goede aan de parkeerders.

- Onderzoek naar de zelfrijdende auto vordert in hoog tempo. Als toekomstgerichte partij willen we dat Enschede zich daarop voorbereidt en nadenkt over de aanpassingen die hiervoor nodig zijn.
- De verkeersdruk in Enschede is alleen op de toegangswegen in de spits zodanig dat dit extra aandacht vraagt. Een verbindingsweg tussen de Hengelosestraat en de Deurningerstraat/Weerseloseweg helpt hierbij niet, de focus moet liggen op het afhandelen van autoverkeer via de singels. D66 is dan ook tegen de aanleg van de Noordelijke Ontsluiting Enschede Kennispark (NOEK). Die weg loopt door een waardevol groen gebied, is te duur en lost het sluipverkeerprobleem in de noordelijke wijken niet op. Daarom willen we andere maatregelen om het sluipverkeer in Noord terug te dringen. Dit zal een combinatie van verschillende deeloplossingen moeten worden, met bijvoorbeeld eenrichtingsverkeer of het opknippen van wegen.
- Parkeerbeleid kan overlast en vervuiling tegengaan en fietsgebruik stimuleren. Parkeertarieven maken hier een integraal onderdeel van uit. D66 wil de optie om betaald parkeren in de eigen straat mogelijk te maken (50 %-regel) breder onder de aandacht brengen. Een deel van de parkeeropbrengsten moet dan terug naar de wijk.
- Knelpunten in verkeersstromen treden in Enschede alleen in de spits op. Enschede moet de knelpunten zien als mobiliteitsproblemen, niet alleen als automobiliteitsproblemen.
- Enschede kan slimmer gebruik maken van het bestaande asphalt, we hebben daarom ook maar weinig nieuwe wegen nodig. De focus moet liggen op bestaande drukke kruispunten en wegen. Ook om het leefklimaat rondom bijvoorbeeld de noordelijke singels te verbeteren. Daarom wil D66 bijvoorbeeld verlengde opstelstroken bij verkeerslichten, en meer verkeerslichten die op elkaar zijn afgesteld.
- D66 wil de komende jaar maatregelen voor een betere afwikkeling van het verkeer vanaf de Deurningerstraat en Oldenzaalsestraat richting de singels en terug.
- Dertigkilometerzones dienen als zodanig ingericht te worden. D66 ziet goede kansen om dergelijke plannen samen met inwoners te ontwikkelen.
- De zogenaamde SMART-app werkt niet, deze schaffen we af en de vrijkomende budgetten besteden we aan initiatieven die wél werken om mensen een optimale vervoersvorm te laten kiezen.

- D66 wil een verkeerscirculatieplan voor het gehele binnensingelgebied. De singels moeten dienen als de belangrijkste wegen om van de ene naar de andere kant van de stad te komen, binnen de singels willen we alleen bestemmingsverkeer. Er is te veel autoverkeer in het binnensingelgebied, bovendien wordt er te hard gereden. Een deel is bestemmingsverkeer, bijvoorbeeld op weg naar een parkeergarage. Een deel is sluijpvverkeer en dus ongewenst. Een eerste stap om sluijpvverkeer te minderen kan zijn om in het gehele binnensingelgebied 30 km/u als maximumsnelheid in te voeren. Op termijn kan een Groningse oplossing overwogen worden.
- D66 biedt graag de mogelijkheid aan wijken om zelf een wijkverkeersplan te maken. In de wijk Stadsveld is dit zeer goed bevallen. Bewoners hebben met deskundige, niet-gemeentelijke en gemeentelijke begeleiding zélf een plan bedacht voor het verkeer in hun wijk. Dit plan wordt de komende jaren uitgevoerd.
- De meeropbrengsten van gemeentelijke parkeergarages gebruiken we om bereikbaarheid en aantrekkelijkheid van de omgeving van die garages te verbeteren.
- De *smart city* die Enschede wil zijn kan er ook voor zorgen dat we ons wegennet beter benutten. Je zou met data van sensoren (waaronder mobiele telefoons) verkeersdrukte kunnen meten en de afhandeling door verkeerslichten hierop kunnen aanpassen. Om zo ongelukken en files te verminderen.
- D66 wil onderzoeken hoe het gebruik van een auto zonder deze te bezitten onze stad kan veranderen. Wanneer inwoners een auto in de vorm van een dienst (*mobility as a service* [MAAS]) afnemen zou je minder auto's in je stad hoeven hebben.

15 Natuur en buitengebied

Het platteland bestaat uit een rijk gevarieerde mix aan functies, zoals natuur, landschap, (agrarische) bedrijvigheid, recreatie en wonen. De natuur vormt daarin een extra kwetsbare schakel. Maar ook het woon- en werkklimaat op het platteland staat sterk onder druk van nieuwe sociaal-economische en maatschappelijke ontwikkelingen zoals krimp en schaalvergroting.

De overheid moet zich samen met de belanghebbende partners inzetten voor behoud en herstel van het Twentse platteland waarin alle belangen evenwichtig aan bod komen en waarin de biodiversiteit actief op een hoger plan gebracht wordt. Dat stelt stadsbewoners in staat om van natuur en landschap en recreatieve voorzieningen te genieten en brengt voor boeren ook brood op de plank. Bovendien vormt een mooi, vitaal en gevarieerd platteland een positieve vestigingsfactor voor nieuwe bedrijven van buiten de regio. D66 vindt dat initiatieven van onderop die bijdragen aan de versterking van de biodiversiteit steun verdienen.

- Voor D66 is de vervolmaking van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) essentieel voor het behoud van ons natuurschoon. Hiermee dragen wij ons steentje bij aan Europese biodiversiteit (programma Natura 2000). De gemeente Enschede faciliteert afstemming tussen toeristische partijen om zo gezamenlijk goede wandel-, fiets- en ruiterroutes te hebben. Want dat maakt dat mensen optimaal én verantwoord genieten van de natuur.
- Voor D66 heeft natuur een intrinsieke waarde en mogen bestemmingsplannen deze in principe niet aantasten. Waar toch natuur moet sneuvelen, wil D66 dat per saldo geen sprake is van afname van het oppervlakte groen en natuur binnen de gemeentegrenzen. Dit kan met een herplantplicht of natuurcompensatie elders in de gemeente.
- In een grote stad als Enschede met grote buurman Hengelo is versnippering van het buitengebied een reëel gevaar. Daarom wil D66 bebouwing niet uitbreiden in het buitengebied wanneer dat niet hoeft: inbreiding gaat voor uitbreiding. Wanneer we wel moeten uitbreiden, dan doen we dat slim, we voorkomen versnippering van ons kostbare buitengebied.
- Stad en platteland moeten een betere gevoelsmatige verbinding met elkaar krijgen; juist de combinatie van (grote) stad en platteland is bijzonder in Twente!

- D66 vindt de Usseler Es een goede locatie voor een zonnepark. Bebouwing op deze historisch unieke krans-es vindt D66 ongepast. Zonnecellen op de es daarentegen kunnen mooi ingepast worden aan de randen (krans) van de es en eventueel op de bolling. Dit is mogelijk zonder dat dit blijvende schade oplevert aan de archeologisch waardevolle ondergrond. Bovendien is de elektrische aansluiting al aanwezig naast de Usseler es.
- In het buitengebied bevinden zich nog lantaarnpalen op plekken waar deze niet nodig zijn voor de verkeersveiligheid. D66 wil deze verlichting uitschakelen of zelfs weghalen. D66 wil dat het buitengebied natuurlijk donker is, behalve op plekken waar dit niet kan om veiligheidsredenen.
- Door klimaatverandering wordt de wateroverlast in onze stad groter. D66 wil daarom mensen houden aan de wettelijke voorschriften omtrent hemelwaterafvoer, omdat we samen het probleem van meer regenwater in meer pieken te lijf moeten gaan. D66 wil altijd eerst proberen mensen te verleiden en faciliteren om het goede te doen. We willen onderzoeken hoe meer mensen meer water kunnen opvangen. Wanneer dit niet genoeg effect heeft kunnen we het lozen van hemelwater op het riool geleidelijk verbieden. Een alternatief is de invoering van een tegeltaks, alhoewel D66 op het eerste gezicht vraagtekens heeft bij de effectiviteit van een dergelijke negatieve maatregel. Wellicht kan een korting op de rioolheffing een positieve variant zijn.
- De klimaatuitdaging zal o.a. de plaatsing van zonnepanelen en windmolens vergen. D66 is niet op voorhand tegen windmolens en zonnepanelen in het buitengebied. Een landschap verandert nu eenmaal door de eeuwen heen en een ruimtelijke aanpassing moet goed mogelijk kunnen zijn. Wel is het zaak deze duurzame energie-opwekkers slim te plaatsen, aan de randen van bedrijventerreinen bijvoorbeeld.
- D66 is tegen de vorming van een orgaan dat over het gehele buitengebied spreekt. Ook in het buitengebied moeten de wijkorganen leidend kunnen zijn. Zo is de inwonersparticipatie in de hele stad geregeld en ook voor het buitengebied werkt dit goed. Dan geeft het geen pas om een extra club te vormen die de inwonersparticipatie overneemt.
- D66 wil blijven investeren in het verbeteren van de verbinding tussen stad en platteland met paden voor fietsers en wandelaars.

16 Ruimtelijke ontwikkeling om te wonen, werken en leven

Bij ruimtelijke ontwikkeling horen keuzes. We willen dat iedereen ruimte heeft om te wonen, werken en leven. We willen duurzaam bouwen. We willen dat er ruimte is voor natuur en milieu, want een prettig leefklimaat is ook gezond en groen. De politieke afwegingen die we maken voor de inrichting van de ruimte beïnvloeden bovendien niet alleen het leven van huidige inwoners, maar ook dat van hun kinderen en kleinkinderen.

Nieuwe en andere woonvormen zijn nodig vanwege de *triple vergrijzing* (meer ouderen, ouderen worden ouder en ouderen blijven langer zelfstandig wonen). D66 wil geen aparte wijken voor ouderen, maar gemengde wijken.

Dit vraagt erom dat we in de keuzes die we maken voor de inrichting van ruimte nadenken over wat voor soort samenleving we willen. We willen op de eerste plaats dat keuzes *toekomstvast* zijn. Dat wil bijvoorbeeld zeggen: nieuwe gebouwen zijn duurzaam en bestaande gebouwen willen we verduurzamen. We willen een sociale, ongedeelde samenleving, waarin mensen onderling met elkaar verbonden zijn; we gaan daarom tweedeling in de samenleving tegen, ook in de ruimtelijke keuzes die we maken. D66 vindt bovendien dat iedereen recht heeft op een veilige en een gezonde leefomgeving.

Tot slot hebben we vertrouwen in de creativiteit en vindingrijkheid van professionals en inwoners. We willen dat ondernemers en bewoners ruimte krijgen om invloed te hebben op de keuzes die we maken.

16.1 Wonen

Iedereen heeft wensen en eisen voor zijn woonomgeving. D66 wil dat gemeente ruimte biedt aan inwoners, zodat we gebruik maken van hun creativiteit en vindingrijkheid. Dat wil niet zeggen dat de gemeente Enschede zich afzijdig moet houden. Ons doel is dat iedereen in iedere levensfase een passende woning kan vinden, óók toekomstige inwoners. In de visie van D66 zet de gemeente op het gebied van stedelijke ontwikkeling voornamelijk in op het stimuleren en verbinden van initiatieven die in de stad ontstaan en het reguleren daar waar kaders nodig zijn. Gemeentelijk grondbeleid heeft hierbij als uitgangspunt het passief faciliteren en niet het actief initiëren.

Bovendien willen we een ongedeelde samenleving. En daarom moeten wijken ook een huis bieden voor verschillende inkomensgroepen en verschillende leeftijdsgroepen. Binding

met de wijk is een belangrijke voorwaarde voor een duurzaam leefbare wijk. D66 wil daarom levensloopbestendige, inclusieve, wijken.

En we willen de (gebouwde) omgeving verduurzamen en waar nodig vergroenen. Dit vraagt telkens om duidelijke kaders voor ruimtelijke keuzes; waarin kwaliteit leidend is. Die kaders geven bewoners niet minder, maar juist meer vrijheid om invloed te hebben op de uiteindelijke keuzes in de inrichting van onze ruimte.

- D66 wil toekomstbestendig bouwen. Dat betekent dat we in de politieke afwegingen die we maken, ook de belangen van toekomstige bewoners en van huidige bewoners in de toekomst mee moeten nemen. Dat betekent ook dat we in die keuzes rekening houden met demografische ontwikkelingen, zoals krimp en vergrijzing, en toekomstige woonbehoefte. Hiervoor is een woonvisie gemaakt.
- D66 wil dat de gemeente Enschede ook naar de toekomst zorgt voor voldoende geschikte woningen voor specifieke doelgroepen, zoals ouderen, alleenstaanden, mensen met een lichamelijke of geestelijke beperking, statushouders en studenten. En niet te vergeten de buitenlandse studenten en promovendi die naar Enschede komen voor meestal een beperkt aantal jaren. Bijvoorbeeld door het transformeren van leegstaande kantoorpanden tot kleinschalige wooneenheden en door bij nieuwbouw in de ontwerpkeuzes er meer rekening mee te houden dat de bestemming van een gebouw kan veranderen.
- D66 wil dat de gemeente Enschede aandacht heeft voor de problemen rondom huisvesting van (internationale) studenten. Dit zou kunnen door goede informatievoorziening, begeleiding en marktpartijen te ondersteunen om genoeg geschikte woonruimte aan te kunnen bieden. D66 wil graag dat studenten na hun studie in Enschede blijven. Daarom zetten we in op het spreiden van studenten over de stad, zodat deze groep tijdens hun studie een grotere binding krijgt met de stad.
- D66 streeft naar gemengde buurten, want we vinden het belangrijk dat mensen met verschillende achtergronden en leeftijden elkaar ontmoeten. Hiervoor kan meer diversiteit nodig zijn in koop- en huurwoningen in verschillende segmenten. Daarom wil D66 dat de gemeente Enschede ook over de diversiteit van de woningvoorraad afspraken maakt met woningcorporaties en projectontwikkelaars, als buurten te eentonig (dreigen te) worden. Daarnaast wil D66 investeren in de openbare ruimte in impopulaire wijken.
- D66 wil de gemeente Enschede zorgt voor een toename van woningen in het midden-segment. Door de tekorten in dit segment, ontstaat een flessenhals en kunnen veel mensen geen wooncarrière maken (doorstroming). Gemeenten kunnen met ontwikkelaars en investeerders afspraken maken over een percentage middenhuur, net zoals dat nu al gebeurt voor sociale huur. Daarnaast kan een gemeente in het bestemmingsplan een stuk grond de bestemming “geliberaliseerde woning voor middenhuur” geven.

- De kerntaak van woningcorporaties is het bouwen en onderhouden van woningen voor mensen met een laag inkomen. D66 vindt daarnaast dat zij een taak hebben in het verduurzamen van de woningvoorraad en het verbeteren van de leefbaarheid, bijvoorbeeld met maatschappelijk vastgoed. Op deze prioriteiten zullen we aansturen in de prestatieafspraken met woningcorporaties. Commerciële investeringen zijn wat ons betreft alleen toegestaan als er sprake is van marktfalen én een publiek belang. D66 wil tot slot de huurdersmedezeggenschap versterken en professionaliseren.
- D66 wil dat nieuwbouw duurzaam is en dat de bestaande woningvoorraad wordt verduurzaamd. Daarom wil D66 dat de gemeente Enschede inwoners stimuleert en ondersteunt om hun (particuliere) woning duurzamer te maken, zeker als investeringen een korte terugverdientijd hebben.
- Om in te spelen op veranderende omstandigheden en wensen van inwoners, geeft D66 de voorkeur aan kortlopende, dynamische bouwprojecten. D66 steunt alternatieve vormen van bouwen, zoals collectief particulier opdrachtgeverschap, want dit geeft mensen ruimte om creatief en participatief invulling te geven aan de inrichting van ruimte. Voor D66 staat kwaliteit, dus niet omvang, centraal.
- D66 geeft de voorkeur aan de transformatie van leegstaande (kantoor)gebouwen boven nieuwbouw. Leegstaande kantoren tasten de leefbaarheid in de buurt aan. Bovendien is transformatie van bestaande gebouwen vaak een duurzamere oplossing. Ook de voorzieningen zijn al aanwezig en hoeven dus niet aangelegd te worden. En niet te vergeten: we ontzien op die manier het buitengebied. Daarom wil D66 dat de gemeente Enschede actief zoekt naar nieuwe bestemmingen voor leegstaande gebouwen en flexibel omgaat met de bestemming.
- D66 wil dat Enschede passende en betaalbare woningen voor ouderen realiseert. Dat vergt ook gedegen onderzoek bij ouderen zelf. En ook hun denken en gedrag moet in kaart worden gebracht, het is bekend dat ouderen wel willen verhuizen maar dit vaak toch niet doen vanwege gevoelsredenen. Dat ouderen kunnen verhuizen naar een passende woning is ook van belang zodat andere mensen zoals bijvoorbeeld gezinnen ook een geschikte woning kunnen betrekken. Het kan immers zo zijn dat een alleenstaande ouder eigenlijk wel wil verhuizen maar dit toch niet doet en dan een gezinswoning bezet houdt.
- Een type woning dat nog niet veel voorkomt is de “driegeratiewoning”, waarin grootouder(s) wonen met hun kinderen en kleinkinderen, al dan niet onderverdeeld in aparte appartementen. In Nederland kennen we dit type woning nog nauwelijks, in Duitsland is dit heel gangbaar. D66 wil over de grens inspiratie opdoen en driegeratiewoningen ook in Enschede introduceren. Ook *tiny housing* (max. 50m²) en *small housing* (max. 80m²) zijn nieuwe woonvormen die gerealiseerd moeten kunnen worden in Enschede.

- Meer en meer huishoudens hebben geen kinderen of bestaan zelfs uit maar één persoon. D66 wil dat een optimale invulling van huizen tot stand komt. Dat wil niet zeggen dat we meteen speciaal moeten gaan bouwen, maar wel dat we kijken hoe bestaand woningen hierop kunnen worden aangepast en hoe nieuw te bouwen woningen worden ingevuld. In zijn algemeenheid zou het goed zijn wanneer woningen sneller aan te passen zijn, aangezien de samenleving snel verandert en woningen vooralsnog maar traag meeveranderen. Het is op de lange termijn nog maar de vraag of alle soorten woningen die we nu kennen nog nodig zijn. Algemeen gezegd willen we een grotere variëteit en flexibiliteit en dat alles gemengd in dezelfde wijk.

16.2 Ruimtelijke ontwikkeling

Door de nieuwe omgevingswet kunnen gemeenten meer dan voorheen keuzes voor ruimtelijke ontwikkeling integraal afwegen. Dat biedt kansen om samen te werken aan een betere ruimtelijke kwaliteit, voor huidige en toekomstige inwoners en over gemeentegrenzen heen. D66 wil dat inwoners en ondernemers meer ruimte krijgen om hun ideeën in te brengen en te realiseren. De gemeente ziet integraal toe op de eenheid en kwaliteit van ruimtelijke ontwikkelingen. Dit vraagt om een heldere omgevingsvisie en om samenwerking, want kwaliteit ontstaat door samenwerking.

Natuur, zowel binnen als buiten de stad, heeft een groot algemeen nut en D66 hecht hier veel waarde aan. Het buitengebied is belangrijk voor de inwoners om te beleven en om in te recreëren, maar de natuur is daarnaast ook van ecologisch belang voor de mens. Ruimte en middelen dienen beschikbaar te zijn voor natuur. Groen is minder rijkelijk aanwezig in onze omgeving dan vaak wordt verondersteld. Twente is bij uitstek het gebied waarin stedelijkheid en platteland afgewisseld worden en daar wil D66 zuinig op zijn. D66 wil speciale aandacht voor het buitengebied rondom Enschede in samenwerking met de omliggende gemeenten. D66 wil duurzaam omgaan met de onbebouwde ruimte buiten de stad door de benodigde ruimte voor bedrijven en woningen eerst in te passen in de bebouwde kom. Ook al is in het buitengebied bouwen vaak goedkoper dan in stedelijk gebied. Mocht dat toch niet gaan, dan mag alleen gebouwd worden buiten de bestaande bebouwde kom op basis van een visie voor het gehele buitengebied. Zo wordt versnippering van het buitengebied tegengegaan.

- D66 wil in de omgevingsvisie vastleggen welke ruimtelijke ontwikkelingen en welke gebiedswaarden aansluiten bij de manier waarop we in de gemeente Enschede met elkaar willen samenleven. Dat geeft een duidelijk kader waarmee we ontwikkelaars kunnen begeleiden met het verbeteren van de kwaliteit van hun plannen. Op die manier kunnen we initiatieven toetsen aan wenselijkheid, in plaats van aan regels.
- D66 verwacht van ontwikkelaars dat zij zich inspannen om omwonenden en andere betrokkenen invloed te laten uitoefenen op hun plannen. Op die manier ontstaat een gedragen voorstel. Dit betekent dat de gemeente Enschede duidelijke kwaliteitseisen

moet gaan ontwikkelen voor het inspraakproces. De gemeente toetst vervolgens of aan de wettelijke eisen is voldaan en maakt tot slot een integrale waardenafweging met de ruimtelijke kwaliteit als maatstaf, op basis van de omgevingsvisie.

- Dit vraagt om een fundamenteel andere werkwijze. We geven meer ruimte aan ontwikkelaars, inwoners en andere betrokkenen. Ambtenaren toetsen niet langer voorstellen aan bestemmingsplannen, maar ondersteunen ontwikkelaars om de kwaliteit van hun voorstellen te verbeteren. Zij gaan dus in gesprek met, coachen en begeleiden betrokkenen.
- Als het aan D66 ligt, ontwikkelen we de omgevingsvisie altijd in samenspraak met buurgemeenten en de provincie. Kwaliteit ontstaat door samenwerking. Dat geldt uiteraard ook voor gebieden waar de bevolking krimpt. Dit kan de gemeente Enschede voor moeilijke keuzes stellen, maar als we met de rug tegen elkaar gaan staan, gaat dat altijd ten koste van de kwaliteit van onze leefomgeving. Juist door samen te werken, kunnen we toegankelijke (vitale) voorzieningen van hoge kwaliteit in stand houden voor onze inwoners.
- Terreinen waarop voor langere tijd geen ontwikkeling heeft plaatsgevonden kunnen worden ingevuld door maatschappelijke initiatieven of het opwekken van duurzame energie.
- D66 wil gebieden integraal ontwikkelen. Dus dan kijk je niet alleen naar het bouwen zelf, maar ook naar verkeer, zorg, werk, klimaatbeleid, etc.
- D66 wil een plan van aanpak voor de invoering van de Omgevingswet in Enschede. Nu is het allemaal nog te vaag en teveel onder de radar, ondanks de moeite die D66 en anderen zich getroosten om dit op de agenda te zetten. Natuurlijk is het moeilijk om in te schatten hoe een en ander gaat verlopen, maar de Omgevingswet is te belangrijk en biedt teveel kansen om alleen maar af te wachten totdat een andere gemeente alles heeft uitgedokterd.

17 Kunst & cultuur

Sociaal-liberalen vinden het belangrijk dat mensen zich kunnen ontwikkelen: niet alleen als individu, maar ook als onderdeel van de samenleving. Kunst en cultuur bepalen het gezicht van een gemeente. Ze hebben niet alleen invloed op hoe mensen in de gemeente Enschede met elkaar omgaan, maar maken de gemeente ook aantrekkelijk om in te wonen, werken en ondernemen of als toerist te bezoeken. In onbruik geraakte panden en industrieterreinen veranderen in broedplaatsen voor creatief talent, bibliotheken zijn tegenwoordig culturele ontmoetingsplaatsen. Historische binnensteden trekken vaak van ver mensen aan. Evenementen en festivals geven de sfeer in een gemeente weer of genieten zelfs landelijke bekendheid. Door het cultuurbeleid gericht in te zetten, creëren gemeenten een eigen cultureel profiel: het 'uithangbord' van de gemeente Enschede.

Kunst & cultuur hebben zowel intrinsieke als economische waarde. Met bruisende culturele activiteiten is een stad aantrekkelijk om te gaan wonen, dat heeft bewezen economische waarde. D66 vindt de intrinsieke waarde van cultuur zeker zo belangrijk. Cultuur doet eenieder nadenken over geschiedenis, maatschappij, etc. Cultuur kan inspireren, doet ontspannen. Dat zijn intrinsieke waarden die niet goed te meten zijn, maar wel ondersteuning van de overheid verdienen. Omdat iedereen aanvoelt dat dit in het algemeen belang is.

Cultuurbeleid is ook een investering in mensen. Kunst en cultuur voeden maatschappelijk debat, maken de ontwikkeling van gedeelde waarden mogelijk én creëren ruimte voor (menings)verschil. Cultuur spreekt tot de verbeelding en prikkelt mensen om kritisch na te denken. En niet te vergeten, mensen kunnen zelf op hun eigen niveau ook cultuur 'doen', bijvoorbeeld een instrument bespelen of dansen. Zo komen mensen met elkaar in contact en voelen zij zich verbonden met hun gemeente of regio. D66 maakt daarom een vuist voor een sterk cultuurbeleid, dat iedereen toegang geeft tot verschillende vormen van cultuur, draagt bij aan een open samenleving met gelijke kansen.

17.1 Nieuwe doelgroepen

Cultuurbeleid dient zich nadrukkelijk te richten op mensen die niet vanzelfsprekend in aanraking komen met kunst en cultuur, zoals jongeren, lager opgeleiden of nieuwkomers. We willen professionals de ruimte geven om dit te bereiken. D66 wil dat ieder kind kennismakert met cultuur.

- Om nieuwe doelgroepen te bereiken, is nieuw initiatief nodig. D66 vindt dat de beste plannen uit de maatschappij zelf komen. De gemeente Enschede moet de culturele

sector daarin steunen. Dat kan door een cultureel klimaat te stimuleren, goede plannen te financieren en kunstenaars en instellingen te helpen om een breed netwerk op te bouwen.

- In de afgelopen jaren hebben musea, theaters, bibliotheken en andere culturele instellingen in het hele land nieuwe manieren gevonden om een groter of diverser publiek aan te spreken. Ze geven bepaalde doelgroepen bijvoorbeeld inspraak in hun programmering of betrekken hen via speciale acties of projecten. D66 moedigt zulke initiatieven aan. Ook voor lokale en regionale media.
- Bovendien zijn kunst en cultuur vaak aan andere domeinen verbonden, zoals onderwijs of ouderenzorg. Het cultuurbeleid werkt hier aanvullend: kunst en cultuur dragen bij aan de ontwikkeling van kinderen of het welzijn van ouderen.
- D66 wil niet dat de gemeente Enschede kunstenaars voorschrijft welke kunst zij maken. Wel kan de gemeente helpen door — samen met bedrijven en instellingen — een sterk cultureel klimaat te creëren en kunstenaars een platform te geven.

17.2 Aantrekkelijk cultuuraanbod

D66 pleit voor een kwalitatief en divers cultureel aanbod, waarin het culturele profiel van de gemeente duidelijk naar voren komt. Centraal staat voor D66 dat de gemeente Enschede keuzes moet maken. Wat we doen, doen we goed. Waar we door samenwerking in de regio ons cultuuraanbod kunnen versterken, doen we dat. We stimuleren cultureel ondernemerschap.

Een sterk cultuurbeleid biedt ook economische kansen voor de gemeente Enschede, niet in de laatste plaats door de bedrijvigheid die cultuur met zich brengt. Kunst en cultuur maken een gemeente aantrekkelijk om te wonen, recreëren, werken en ondernemen. Bovendien neemt het belang van de creatieve economie (naast kunsten en erfgoed ook bijvoorbeeld media en entertainment, creatieve zakelijke dienstverlening, mode en design en evenementenhallen) toe.

Van belang is de balans: D66 wil zowel specialistische culturele uitingen die niet veel publiek trekken een kans geven, alsmede massalere (amateur)kunstuitingen.

D66 vindt het belangrijk om na te gaan of en zo ja in hoeverre het verstandig is om te komen tot intensieve samenwerking op Twents niveau van bedrijven (bijvoorbeeld theaters) in de culturele sector. Een goed samenwerkend systeem van een grote diversiteit aan culturele voorzieningen geeft ons meer slagkracht richting Rijk en provincie. Tevens vergroot dit de kans op het behoud op langere termijn van de nu ruimschoots aanwezige culturele voorzieningen.

- Roombeek Cultuurpark heeft met de samenwerking van Twentse Welle en Rijksmuseum Twenthe enorme stappen gezet. Ook in het Muziekkwartier wordt tegenwoordig

veel beter samengewerkt. D66 blijft stimuleren dat instellingen nog meer gaan samenwerken met elkaar, met partners in de stad en met de wijken. Zo stimuleren we nieuwe en creatieve vormen en uitingen van cultuur. Ook moet de gemeente Enschede de verbinding en samenwerking tussen de professionele en amateurkunst verder stimuleren om de kwaliteit van de cultuur in Enschede te versterken.

- Tot tevredenheid van D66 wordt de bibliotheek de bibliotheek van de toekomst. Iedere wijk kan nu zijn behoeften aangeven en bijvoorbeeld een wijkbibliotheek verzorgen.
- Cultuur is voor iedereen! D66 wil meer mensen in aanraking brengen met cultuur. Of dat nu hiphop, opera, klassieke schilderkunst of zelf aan de slag met klei is.
- De inwoners van Twente denken niet in gemeentegrenzen. D66 wil dan ook één theateraanbod voor de inwoners van Twente én daarbuiten. Of je dan naar de theaterlocatie Hengelo, Haaksbergen, Enschede of Oldenzaal gaat doet er niet zoveel toe. Als je maar makkelijk een voorstelling uit kunt zoeken en dan kies je de tijd en locatie die je goed uitkomen.
- D66 kiest voor een stedelijk cultuuraanbod rondom het centrum van de stad. De grote culturele instellingen zoals het Wilminktheater, Atak, Rijksmuseum Twenthe, Twentse Welle, Concordia, etc. verzorgen een hoogwaardig stedelijk en daarmee regionaal georiënteerd cultureel aanbod. In de afgelopen tien jaar heeft de culturele sector meerdere lokale, regionale en landelijke bezuinigingsrondes verwerkt, en zich hiermee ook opnieuw uit kunnen vinden. D66 constateert dat nu het minimum bereikt is en wil dat de culturele sector rust krijgt om weer een stabiele basis op te bouwen, vooral in duurzame samenwerking met elkaar. Daarom kiezen wij ervoor om niet verder op de culturele sector te bezuinigen.
- Dat de grote culturele instellingen het centrum als uitvalsbasis hebben betekent ook dat zij hun best doen om de inwoners van de andere stadsdelen te bereiken. Dit kan door communicatie, maar ook door bijvoorbeeld kleine opvoeringen of tentoonstellingen in de wijken te organiseren. Uitgangspunt is voor D66 dat iedereen in de stad kennismaakt met en verleid wordt door kunst & cultuur.
- Twents is als onderdeel van de Nedersaksische taal onderdeel van ons cultureel erfgoed. D66 vindt het een goed idee om kinderen kennis te laten maken met deze mooie taal met een rijk verleden. Dit moet alleen niet gebeuren om alleen maar weg te zwijmen bij het verleden, maar juist met het oog op de toekomst. Een taal gebruik je omdat dit van pas komt, niet alleen maar omdat het geschiedenis is. Een goed voorbeeld is een project met de kinderen aan de andere kant van de grens met Duitsland. Net zoals in Drenthe gebeurt kunnen de schoolkinderen kennismaken en aan de hand van hun eigen dialecten elkaar verstaan en zodoende ook de vaardigheden in Nederlands en Duits verbeteren.

- Voor sociaal-liberalen houdt de wereld niet op bij de (gemeente)grens. Door samen te werken, kunnen gemeenten en andere overheden hun cultuurbeleid op elkaar afstemmen en elkaar aanvullen. Op die manier versterken geldstromen elkaar en kan het aanbod beter aansluiten op de vraag van de inwoners en inspelen op de identiteit van de regio. Daarom willen we dat gemeenten en de provincie gezamenlijk een voorstel indienen voor de culturele instellingen in de regio die volgens hen in aanmerking komen voor landelijke subsidies.
- Dat pakt ook voor de culturele sector goed uit. Het maakt een divers aanbod en grootschaligere projecten mogelijk, zoals gezamenlijke gebouwen (denk aan museumdepots), die op lange termijn voordeliger en duurzamer zijn voor culturele instellingen.
- D66 wil ondersteunend beleid ontwikkelen voor internationale cultuuruitwisseling.
- Steeds meer instellingen maken gebruik van “cross-overconcepten”. Mensen bezoeken een filmhuis bijvoorbeeld niet meer alleen om naar een film te kijken, maar ook om wat te eten of drinken in het restaurant of aan de bar. Sommige filmhuizen organiseren af en toe concerten. Dit is goed voor de toegankelijkheid van het cultuuraanbod en de diversiteit van het publiek.
- D66 ondersteunt cultureel ondernemerschap. Zo trekken instellingen een groter en diverser publiek van binnen en buiten de gemeente aan. De extra inkomsten geven hen bovendien meer financiële armslag. Enschede moet ervoor zorgen dat regels die bijvoorbeeld cross-overconcepten onnodig in de weg staan, verdwijnen.
- Culturele instellingen moeten de kans krijgen hun mogelijkheden te verkennen, zonder dat dit onmiddellijk gevolgen heeft voor hun subsidie. Wel stelt D66 als voorwaarde dat instellingen hun culturele doel altijd voorop blijven stellen en geen oneigenlijke concurrentie aangaan met andere ondernemers.
- D66 pleit ervoor om te investeren in kunstenaars en creatieve ondernemers, bijvoorbeeld door leegstaande panden ter beschikking te stellen. Zo krijgt de omgeving een impuls en stimuleert de gemeente de lokale economie.
- D66 wil dat de gemeente Enschede duidelijk is over verwachtingen van gesubsidieerde instellingen. Culturele instellingen zijn soms commercieel succesvol, of ze genieten belangstelling van particuliere gevers. Niet alle instellingen bevinden zich echter in die positie. D66 verwacht van gesubsidieerde instellingen dat zij hun culturele doel zo bewust en professioneel mogelijk nastreven, maar niet dat zij voldoen aan voor hen onrealistische begrotingseisen.
- D66 wil dat gesubsidieerde instellingen cultureel ondernemerschap ontwikkelen. Dat betekent niet dat alle instellingen per se commercieel succesvol moeten zijn. Als een instelling er bijvoorbeeld naar streeft om een moeilijker bereikbare doelgroep te

benaderen en daardoor minder inkomsten verwacht, dan moeten de financiële verwachtingen op die situatie worden toegespitst. Datzelfde geldt als de gemeente Enschede verwachtingen stelt aan culturele instellingen, bijvoorbeeld over talentontwikkeling, die de financiële verwachtingen in de weg kunnen zitten. Zo krijgen culturele instellingen ruim baan om hun eigen culturele doel te bereiken.

- In heel Nederland is de arbeidsmarkt- en inkomenspositie van kunstenaars en mensen in de culturele sector zorgwekkend. D66 vindt dat Enschede hieraan aandacht moet besteden in het cultuurbeleid. Met beroepskrachten gaan kennis en vaardigheden verloren die we nodig hebben om onze kunst en cultuur door te geven aan de volgende generatie.
- Vrijwilligers zetten zich vaak met hart en ziel in en zijn van onschatbare waarde. Toch wil D66 niet dat zij, als verkapte bezuinigingsmaatregel, beroepskrachten verdringen. In de eerste plaats omdat mensen die in de sector werken hierdoor hun baan kunnen verliezen, maar in de tweede plaats ook omdat de continuïteit van een instelling daardoor worden bedreigd. Ook omdat van vrijwilligers niet hetzelfde kan worden gevraagd als van beroepskrachten.

17.3 Cultureel erfgoed

Erfgoed maakt mensen trots op hun omgeving en historie. Zo wonen en werken zij graag in een gemeente met een historisch centrum. D66 vindt dat Enschede daarom zorgvuldig met hun monumenten moeten omgaan. Het loont om te investeren in bijzondere gebouwen of objecten. Dat betekent niet dat de binnenstad een openluchtmuseum moet worden. Waar mogelijk moeten bewoners en gebruikers de vrijheid hebben om hun panden aan te passen aan de eisen van nu.

- Met beperkte budgetten zijn er specifieke en slimme keuzes t.a.v. erfgoed noodzakelijk. Enerzijds komt karakteristiek en goed onderhouden erfgoed de leefomgeving voor de inwoners ten goede. Anderzijds helpt het ook Enschede aantrekkelijk te houden voor toerisme en dagjesmensen. Waar mogelijk zet D66 in op goede samenwerking tussen professionals op het gebied van erfgoed en geïnteresseerde inwoners.

17.4 Ruimte voor festivals

Steeds meer mensen beleven kunst en cultuur via festivals. Zowel jongeren als ouderen voelen zich aangesproken door de sfeer en het aanbod van bijvoorbeeld muziek of toneel. Niet voor niets sprak de Raad voor Cultuur over de “festivallisering” van de maatschappij.

- Voor veel kunstenaars zijn festivals een kans om hun werk aan een groot en divers publiek te laten zien. Voor dat publiek zijn festivals een laagdrempelige manier om

kennis te maken met kunst en cultuur. D66 vindt het daarom belangrijk dat festivals de ruimte krijgen.

- Een evenement waar zoveel mensen samenkomen, is goed voor een gemeente, voor kunstenaars én voor de inwoners. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat de gemeente geen voorwaarden moet stellen. Festivals leggen tenslotte ook beslag op publieke ruimten (met name parken) en brengen overlast met zich mee voor omwonenden. Goede afspraken hierover geven ondernemers duidelijkheid en zorgen voor meer draagvlak in de gemeente. Om tot een goede afweging te komen, is het ook belangrijk om onderscheid te maken tussen openbaar toegankelijke festivals en evenementen die uitsluitend tegen betaling kunnen worden bezocht.
- D66 wil in Enschede meer aandacht voor de overlast die een evenement kan geven. We hebben al bereikt dat verleende evenementenvergunningen twee weken voor het evenement worden gepubliceerd zodat bijvoorbeeld omwonenden in contact kunnen treden met de organisatie van het evenement. Het liefste zouden we nog voor het formele stadium van vergunningverlening op een informele manier omwonenden in contact brengen met de organisatie van een evenement. Want D66 gelooft dat wanneer mensen weten wat eraan zit te komen en de kans krijgen om informeel te laten weten wat ze daarvan vinden, dan ook meer harmonie zal groeien tussen het evenement en de mensen die er last van hebben. D66 zal in de politiek de balans tussen positieve effecten van een evenement en overlast en milieuschade bewaken. Bij commerciële evenementen tolereren we minder overlast en milieuschade.

18 Sport

D66 wil dat mensen zich kunnen ontwikkelen. Als individu, maar ook als onderdeel van de samenleving. Daarom vinden we het belangrijk dat iedereen goed onderwijs krijgt en kans maakt op een goede baan. Mensen ontwikkelen zich ook na school- of werktijd. Eén van de manieren waarop de gemeente Enschede daar een positieve bijdrage aan kan leveren is door ervoor te zorgen dat iedereen kan sporten en bewegen. Sporten en bewegen is gezond: het voorkomt dat mensen ziek worden en verhoogt hun welzijn. Daarbij geldt: jong geleerd is oud gedaan. Bovendien komen mensen met verschillende achtergronden en van alle leeftijden met elkaar in contact op het sportveld en in het park. Sport en bewegen voorkomt tweedeling; het brengt mensen samen én zorgt voor gelijke (ontwikkel)kansen.

Uitgangspunt van D66 is dat altijd gestreefd wordt naar zelfredzaamheid van verenigingen en andere sportaanbieders. Waar nodig dient de gemeente Enschede verenigingen te ondersteunen om de zelfredzaamheid te vergroten. Overigens is een vereniging geen doel op zich, maar zijn de mensen die sporten het doel waaraan de organisatievorm en -grootte zich aan moet passen. Gemeenten hebben een (financieel) aandeel in het bouwen van een accommodatie en een verantwoordelijkheid in het inrichten van de openbare ruimte, in het bevorderen van sporten en bewegen op school, in het stimuleren van minder actieve groepen in de samenleving en, uiteraard, in het faciliteren van (on)georganiseerde en commerciële sport. Ook voor de gemeente Enschede is het gezond om te investeren in sport en bewegen, want gezonde inwoners met veel contacten hebben minder zorg nodig.

18.1 Sport en bewegen in en rondom school

D66 stimuleert sportdeelname en voldoende (dagelijks) bewegen voor alle kinderen gekoppeld aan het onderwijs waardoor geborgd wordt dat alle kinderen worden bereikt. Zowel binnen het lesprogramma als aansluitend op de lessen en (continu)roosters, als buiten schooltijd. Kinderen uit een gezin met een laag inkomen sporten minder dan kinderen met rijkere ouders. Voor D66 is dit niet acceptabel, want alle kinderen verdienen gelijke (ontwikkel)kansen. Daarom staat D66, ook als het om sport en bewegen gaat, voor een inclusieve aanpak, ook buiten schooltijd.

- D66 wil dat school en sport naadloos in elkaar overlopen. Zo maken kinderen al vroeg kennis met sporten en vinden zij het normaal om na school nog even in een groepje te sporten. De gemeente Enschede heeft hiervoor combifunctionarissen aangesteld die e.e.a. begeleiden.

- Buurtsportcoaches spelen een belangrijke, stimulerende rol om kinderen te laten sporten. D66 wil dat het werk van de buurtsportcoaches wordt voortgezet en uitgebreid in wijken waar de sportparticipatie laag is en het vermogen tot zelforganisatie (aanvankelijk) beperkt is.
- D66 wil dat alle kinderen kunnen sporten. Daarom nemen we de vergoeding van sportactiviteiten op in de kindpakketten die de gemeente Enschede aanbiedt.
- D66 wil dat de gemeente Enschede zich inspant om mensen met een beperking te laten deelnemen aan sport en bewegen. We willen dat kinderen met een beperking samen met andere kinderen opgroeien, óók op sportverenigingen.
- D66 ziet sport en bewegen als preventie. Gezonde inwoners met veel contacten hebben minder zorg nodig. Dit bespaart geld. Daarom wil D66 meer budget voor sport en bewegen wanneer dit effectief blijkt.

18.2 Sport en bewegen in de openbare ruimte

D66 wil dat de gemeente Enschede inspeelt op de veranderende vraag van inwoners naar een goed ingerichte openbare ruimte die voorziet in de mogelijkheden om zelfstandig of onder begeleiding op een sportieve manier van de openbare ruimte gebruik te maken.

- Daarom wil D66 aandacht voor voorzieningen als fiets-, wandel-, skeeler- en ruiterspaden, maar ook skateplekken, basketbalpleintjes en playgrounds. Bijzonder belangrijk vinden we voldoende veilige, schone groene parken waarin op uiteenlopende wijze gespeeld en gesport kan worden.
- D66 ziet het gebruik van parken door sportprofessionals om met activiteiten als bootcamps en looptrainingen inwoners te begeleiden als wenselijke vormen van nieuw ondernemerschap, dat aansluit op de veranderende sportbehoefte van veel Nederlanders.
- De gemeente Enschede maakt in beleid, programma's en bij het sluiten van overeenkomsten met projectontwikkelaars, woningbouwcoöperaties en andere actoren bij nieuwbouw en ruimtelijke inrichting, afspraken die bijdragen aan een "groene en beweegvriendelijke omgeving die uitnodigt tot actief bewegen".
- Sport wordt door sportverenigingen in de regel op diverse niveaus aangeboden en zowel competitief als meer recreatief georganiseerd voor leden. D66 is voorstander van het faciliteren van de georganiseerde sport. Vrijwilligers zijn voor deze verenigingen onmisbaar. D66 wil dat de gemeente Enschede dit erkent en vrijwilligers op gepaste wijze ondersteunt.

- D66 wil dat de verenigingen zelf zoveel mogelijk initiatief en ondernemendheid laten zien, ook om nieuwe of andere doelgroepen, zoals kinderen met een beperking, aan te spreken. Ook dit kan er om vragen dat vrijwilligers goed worden ondersteund door de gemeente Enschede.
- Tevens vragen wij verenigingen een open en inclusief karakter te hebben voor alle groepen in onze samenleving.
- D66 wil dat de gemeente Enschede de ongeorganiseerde sport en de commercieel georganiseerde sport, net als de meer traditioneel georganiseerde sport, betreft bij overleg en raadpleging over op te stellen lokaal sportbeleid. In het huidige sportbeleid en overlegstructuren is de focus vaak nog te veel gericht op de traditioneel georganiseerde sport.
- D66 ziet graag dat sportondernemers door de overheid worden erkend in de belangrijke rol en hun succes als het gaat om het in beweging zetten van grote groepen Nederlanders. De meerderheid van de volwassen Nederlanders sport in zelf- of commercieel georganiseerd verband.
- Enschede kent veel sportverenigingen, die samen zorgen voor een breed aanbod van sporten. Dat soms meer verenigingen dezelfde sport beoefenen is ook prima, maar mag niet ten koste gaan van de kracht van de verenigingen of tot hogere kosten voor de gemeente Enschede leiden. D66 wil verenigingen die willen samenwerken of fuseren daarom stimuleren.
- D66 wil dat zwemwater en zwemles voor iedereen toegankelijk zijn. Om de drempel voor zwemles zo laag mogelijk te houden draagt de gemeente Enschede via het kindpakket bij aan zwemles voor mensen die het niet zelf kunnen betalen. Daarnaast wil D66 een goede spreiding van het leswater over de stad. Voor de zwemsport moet voldoende zwemwater beschikbaar zijn. Samenwerking met UT of omliggende gemeenten is een goed idee voor zwemmen op topniveau.
- De sportwensen van mensen veranderen. Hardlopen is bijvoorbeeld enorm in de mode nu. Dat betekent dat de accommodaties en verenigingen ook mee moeten veranderen. De gemeente Enschede ondersteunt alleen de sportbehoeften van vandaag en morgen, niet die van gisteren. Dat betekent bijvoorbeeld dat verschillende verenigingen beter samen kunnen gaan.
- D66 wil geen professionele voetballerij financieren. Betaald voetbalorganisaties zoals FC Twente zijn bedrijven en moeten niet door de overheid worden gesubsidieerd. Momenteel is er wel een financieringsrelatie tussen de gemeente Enschede en FC Twente. Dit was nodig om de aangegane lening af te bouwen. Als de gemeente dit niet gedaan had, was de gemeente de uitgeleende 17 miljoen euro kwijt geweest. Maar laat

dus duidelijk zijn: D66 ziet geen rol van de gemeente in nieuwe financieringen van voetbalbedrijven.

- Topsport is geen aandachtspunt voor de gemeente Enschede. Daar waar topsport ervoor kan zorgen dat meer mensen gaan sporten, kan de gemeente uiteraard wel aandacht geven aan topsport. Denk bijvoorbeeld aan huldigen van kampioenen.